

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิจัยรัชดาภิเษกสมโภช

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

ผลกระทบทางสังคมจากการพัฒนาอุตสาหกรรม
ชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อชุมชนท้องถิ่น

โดย

สุรัชต์ หวันแก้ว

ปรีชา คุณินทร์พันธุ์

ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ

ทศ
ร 15
009983

มกราคม 2543

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ทุนวิจัยรัชดาภิเษกสมโภช

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

“ผลกระทบทางสังคมจากการพัฒนาอุตสาหกรรม
ชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อชุมชนท้องถิ่น”

โดย

สุรัชชัย หวันแก้ว

ปรีชา คุวินทร์พันธุ์

ประสิทธิ์ สวาสดีญาติ

31 ตุลาคม 2540

แก้ไขฉบับสมบูรณ์ 20 มกราคม 2543

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับความสนับสนุนจากทุนวิจัยรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2534

ในกระบวนการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดระยอง และในกรุงเทพมหานคร ดังต่อไปนี้

- ผู้ใหญ่บ้านปลา อำเภอบ้านฉาง
- ผู้ใหญ่บ้านห้วยโป่ง อดีตอำเภอมมาบตาพุด
- นพ. กรรชิต คุณาวุฒิ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง
- คุณ นิโรจน์ และคุณครูแสงเทียน สังข์สุวรรณ บ้านเด็ก เนินพยอม ตำบลเพ อำเภอมือง จังหวัดระยอง
- พระอาจารย์วิทยา จิตตธมฺโม วัดเขาสาบ ตำบลเพ อำเภอมือง จังหวัดระยอง
- ชาวบ้านปลาและบ้านห้วยโป่ง
- ดร. คำรลักษณ์ สุรัสวดี อดีตผู้อำนวยการคณะกรรมการประสานงานโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- รองศาสตราจารย์ ภารดี มหาขันธ์ อาจารย์มหาวิทยาลัยบูรพา
- ธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สาขาจังหวัดระยองที่ได้ให้ความกรุณาห้องประชุมและร่วมมือในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (15 มกราคม 2536)
- หัวหน้าสำนักงานแรงงานจังหวัด หัวหน้าสำนักงานเกษตรจังหวัด รวมทั้งป่าไม้จังหวัด

จึงใคร่ขอแสดงความขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ในด้านการรวบรวมข้อมูล ได้รับความช่วยเหลือจาก คณะนิสิตในวิชาสัมมนาปัญหาสังคม วิทยาการ พัฒนา และรวมถึงนิสิตในวิชาสังคมวิทยาชนบท การช่วยเหลือในภาคสนามและการประสานงานได้รับความช่วยเหลือจาก อาจารย์ ดาริน ก็ฎามระ วิทยาลัยเกษตรกรรมชลบุรี ศิษย์เก่าระดับบัณฑิตวิทยาลัยของภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ชื่อโครงการวิจัย : ผลกระทบทางสังคมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเล
 ตะวันออกต่อชุมชนท้องถิ่น
 ชื่อผู้วิจัย : สุริชัย หวันแก้ว
 ปรีชา คุวินทร์พันธุ์
 ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ
 เดือนและปีที่ทำวิจัยเสร็จ : ตุลาคม 2540

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัย 2 ปี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคมจากโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อชุมชนท้องถิ่น ประการแรก กระบวนการเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม ในฐานะที่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น ศึกษาในท้องถิ่นแต่ก็อยู่ในบริบทของเศรษฐกิจสังคมของโลกและของประเทศ ประการที่สอง ต้องการศึกษาดังผลกระทบทางสังคมในท้องถิ่นอันสืบเนื่องมาจากกระบวนการนั้น และประการที่สามเพื่อแสวงหาข้อสรุป และแนวทางศึกษา ตลอดจนแนวทางนโยบายต่อไป

วิธีการศึกษา ใช้วิธีการศึกษาด้านเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยในปีแรกเน้นการศึกษาเชิงเอกสาร และมีการลงศึกษาภาคสนามในพื้นที่อย่างกว้าง ๆ แต่ก็ลงศึกษาพื้นที่ทั้งใกล้และไกลจากนิคมอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก เพื่อตรวจสอบและสังเกตผลกระทบในรูปแบบต่าง ๆ และในปีที่ 2 มีการคัดเลือกชุมชนหมู่บ้านในพื้นที่ลงศึกษาเป็นกรณีศึกษา โดยชุมชนหนึ่งเป็นชุมชนเกษตรกรรม และอีกชุมชนหนึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนบางส่วนประกอบอาชีพประมง

ข้อค้นพบ บริบทเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศและภูมิภาคนับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการเกิดของโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก กล่าวคือ ช่วงเศรษฐกิจผันผวน (2523 - 2528 ปี ปัจจุบันเศรษฐกิจภายนอกไม่เอื้อต่อการเริ่มต้นโครงการประกอบกับเศรษฐกิจภายในตกต่ำ ต่อมาเงื่อนไขปัจจัยระหว่างประเทศดีขึ้นโดยเฉพาะการปรับโครงสร้างด้านอุตสาหกรรมอันเนื่องมาจากการเพิ่มค่าเงินเยน ทำให้มีการย้ายโรงงาน ฯลฯ ประกอบกับกระบวนการตัดสินใจด้านนโยบายของไทยปรับปรุงให้สอดคล้องนั้น แต่อย่างไรก็ดี สภาพการพึ่งพาประเทศใดประเทศหนึ่งก็เป็นปัญหาอยู่บ้าง

สำหรับชุมชนเกษตรกรรมที่เลือกศึกษานั้นพบว่า ประการแรก ผลกระทบระยะแรก ได้แก่ การซื้อขายที่ดิน การเปลี่ยนมือของกรรมสิทธิ์ที่ดินมีมาก แม้เป็นเขตนอกนิคมอุตสาหกรรมก็ตาม แรงกดดันที่มีต่ออาชีพเกษตรกรรมเดิมจึงมีมาก ประการที่สอง ยังไม่มีแรงงานอพยพจากถิ่นอื่น มีแหล่งงานอุตสาหกรรมให้ทำในบริเวณไม่ไกลจากหมู่บ้าน ชาวบ้านแต่เดิมอยู่ในภาคเกษตรก็จะย้ายเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ประการที่สาม แม้ว่าพื้นที่บริเวณหมู่บ้านถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียว ตามผังเมืองของจังหวัดระยองที่ผ่านมาปลูกพืชยูคาลิปตัส ป่าไม้แต่ในสภาพจริง ๆ นั้นถูกทำลายหมดแล้ว และบางส่วนคาดว่าจะทำ

สนามกอล์ฟในอนาคต ประการที่สี่ เศรษฐกิจของหมู่บ้านที่ผ่านมาไม่แตกต่างกันมาก เพราะอยู่ในอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน ทำนา พอมีการขายที่ดินที่เคยทำการเกษตรบางส่วน และบางส่วนได้มีลูกหลานเข้าทำงานที่ในโรงงานอุตสาหกรรม แม้ว่าที่ได้ทำในนิคมอุตสาหกรรมจะมีไม่มากก็ตาม ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมเริ่มแตกต่างกันมากขึ้น ประการที่ห้า เริ่มมีผลกระทบต่อสังคมท้องถิ่นโดยผ่านผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม ป่าชายเลนถูกบุกรุก น้ำเสียและของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นและส่งกลิ่นรุนแรง น้ำฝนไม่สามารถบริโภคได้จะเพราะคราบน้ำมันจับอยู่เต็มไปหมด ประการที่หก ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับวัดยังคงตามเดิม คือชาวบ้านและชุมชนผูกพันในฐานะเป็นสถาบันศาสนา แต่วัดเองยังมิได้ปรับตัวทันกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนักเช่นยังเรียไรเงินเพื่อก่อสร้างวัดจนเกินความจำเป็น

สำหรับหมู่บ้านประมงนั้น มีผลกระทบทางสังคมดังนี้ ประการแรก การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ช่วงเปลี่ยนมือกรรมสิทธิ์ที่ดินแม้มีไม่มากแต่ก็มีมากขึ้น มีแหล่งพักผ่อนท่องเที่ยวเกิดขึ้น และมีสนามกอล์ฟที่เกิดขึ้นใกล้ ๆ ประการที่สอง เกิดการอพยพเข้ามาของแรงงานจากต่างถิ่น โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเข้ามาทำงานก่อสร้างโรงแรมและคอนโดมิเนียมในพื้นที่ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก โดยจะอาศัยอยู่ในแคมป์ก่อสร้าง ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เด็ก ๆ ซึ่งเป็นลูกของคนงานก่อสร้างเข้ามาเรียนในโรงเรียนวัด มีปัญหาการปรับตัวในโรงเรียน ประการที่สาม เนื่องจากมีความหลากหลายขึ้น ดังนั้นสิ่งแวดล้อมในบริเวณชุมชนเริ่มเลวลง สุขลักษณะไม่ดีโดยเฉพาะกรณีค่ายคนงานได้รับผลกระทบจากอากาศเป็นพิษ ควันเขม่าสีดำกระจายทั่วท้องฟ้า บริเวณที่อาศัย เด็กเล็ก ๆ ได้รับผลรุนแรงมากเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ ส่วนผู้ใหญ่ยังไม่มีใครแสดงอาการ น้ำฝนบริโภคไม่ได้ต้องต้มน้ำประปา สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ชายทะเลใกล้ ๆ สกปรกมากขึ้นทุกวัน สารเคมีเป็นพิษก็มีในละแวกชุมชนนี้

ผลกระทบในระดับชุมชนเหล่านี้ โดยเฉพาะด้านมลภาวะปรากฏเป็นปัญหาเดือดร้อนและนับเป็นการทดสอบขีดความสามารถของกลไกและการจัดองค์กรการรองรับปัญหาได้ จุดอ่อนสำคัญได้แก่ ลักษณะกลไกที่เป็นภาพรวม และยังเป็นโครงสร้างที่รวมศูนย์อยู่มาก มีหน้าซ้ำความเชื่อมโยงกับกลไกของชุมชนและท้องถิ่น ปัญหาที่เป็นผลกระทบสืบเนื่องจากโครงการทั้งที่คาดหมายไว้และที่เกิดขึ้นจริงจึงมิได้มีการจัดการได้ดีเท่าที่ควร ในข้อเสนอแนะทางนโยบายและการศึกษาต่อไปนั้น

ประการแรก มิติทางสังคมของนโยบายอุตสาหกรรมมีความสำคัญยิ่ง แม้จะมีการเตรียมการมาบ้างและอาจดีกว่าในกรณีที่มีนิคมอุตสาหกรรมภาคเอกชน แต่ยังคงขาดความใส่ใจจริงจังและขาดการประสานงาน

ประการที่สอง การติดตามแก้ไขปัญหาผลกระทบสืบเนื่องยังไม่เข้มแข็ง

ประการที่สาม การปรับปรุงองค์การและกลไกรองรับปัญหาอย่างจำเป็นต้องเน้น โดยเฉพาะกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ส่วนการศึกษาวิจัยในอนาคตน่าจะสนใจเชื่อมโยงการศึกษาที่มีฐานอยู่ในชุมชนท้องถิ่นควบคู่ไปกับการศึกษาเชิงนโยบายให้มากขึ้น

Project Title : Social Impacts of Eastern Seaboard Industrialization on
Local Communities
Name of the Investigators : Surichai Wun'Gaeo
Preecha Kuwinpant, Ph.D.
Prasit Swasdiyart
Year : 1997

Abstract

This two-year research project aims at studying the impacts of the ESB industrialization project on the local communities by focusing on industrialization as a local process in the context of national and international dynamics, on the social and environmental impacts on the communities, and on the policy recommendations.

The methods of study of the first year are documentary and broad field surveys in the areas around and further from the industrial estates. In the second year, indepth study and surveys are used for 2 selected communities, one agricultural the other fishery.

As for the findings, the regional and international political economic dynamics have borne much for the start of the ESB project, international and domestic recession have caused delays, while the changes in East Asian economies, particularly after the yen appreciation and a more consistent policy of the government have produced positive results.

As for the community survey the first agricultural community, firstly, in the earlier phase, land transfers and the related market situation have meant high pressures on agricultural occupations. Secondly, the local farming communities, rather than migration have supplied industrial workers. Thirdly, the designated "greenbelt areas" had already been transformed. Fourthly, differences in industrial jobs opportunities among agricultural households appear to create widened income gaps. Fifthly, there are increasing environmental impacts, and, sixthly, the relationship between the villagers and the local temple has been more or less stable. For the second case study, the fishing community, firstly, there were similar pressures on agriculture due to land transfers. Secondly, there are thousands of in-migrant workers from the North East mainly living in construction sites. Their children and the local schools need much adaptation to one another. Thirdly, community living environments worsened due to lack of sanitation, and especially there are health complaints due to air and water pollution. Among all these community level impacts, the environmental issues have been serious.

The local-level structures and institutions, both at the community and the provincial offices, have not been able to respond adequately to the problems incurred in the industrialization process. The ESB related organizational framework to monitor the impacts appear to be too much aloof and too clumsy to tackle the problems due to the impacts. As for policy recommendations, firstly, although social impacts were partially foreseen, but the reality of implementation need much more policy priorities. Secondly, the monitoring framework and organizations are in need of capacity strengthening. And, thirdly, the participation process of and channels for local communities and their member need urgent policy attention. Further study needs to be conscious in linking more community-based efforts with policy process.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ii
บทคัดย่อภาษาไทย	iii
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	v
สารบัญ	vii
รายการตารางประกอบ	ix
รายการภาพประกอบ	iiix
บทที่ 1 ปัญหา ที่มาและความสำคัญของการวิจัย	1
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเอกสารอ้างอิง	1
กระบวนการเชิงประจักษ์อันเป็นแกนกลางของกระบวนการเป็นอุตสาหกรรม	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
วิธีวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	5
แผนงานดำเนินงานตลอดโครงการ	5
สถานที่ที่ทำการวิจัย	6
บทที่ 2 ความเป็นมาของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก	
และลักษณะทั่วไปของเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่น	7
แผนงานพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออก	7
บริบทของเศรษฐกิจการเมืองโลกและในประเทศ : ตัวแปรแห่งความผันผวน	11
บริบทของเศรษฐกิจการเมืองโลกและภายในประเทศ : ตัวแปรและตัวกระทำ	
การแห่งการฟื้นตัว	12
1. โครงการอุตสาหกรรมหลัก	16
2. โครงการก่อสร้างพื้นฐาน	16
ลักษณะทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น	18
สภาพสังคม	19
สภาพทางเศรษฐกิจ	22
สังคมและวัฒนธรรม	24
บทที่ 3 กรณีศึกษาชุมชนบ้านพลา	30
ประวัติชุมชน	30
ลักษณะทางกายภาพ	30
ลักษณะของประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนบ้านบ้านพลา	33
บทสรุป	58

	หน้า
บทที่ 4 กรณีศึกษาชุมชนห้วยโป่ง (ปัจจุบันอยู่ในเทศบาล ต. มาบตาพุด)	59
ลักษณะของประชากรและสังคม เศรษฐกิจของชุมชนห้วยโป่ง	59
ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์	74
บทสรุป	87
บทที่ 5 อภิปรายผลและสรุป	88
บริบทของการเป็นอุตสาหกรรม	89
การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ประชากรและผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น	92
ข้อเสนอแนะทางนโยบาย	96
บรรณานุกรม	98
ภาคผนวก	
1 แผนภูมิแสดงโครงสร้างองค์กรและระบบการบริหารพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (ช่วงแรก)	101
2 แผนภูมิแสดงโครงสร้างคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (ปัจจุบัน)	102
3 รายงานคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก	103

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เลขที่ ๑๕
เลขทะเบียน ๐๐๙๙๘๓
วัน,เดือน,ปี ๒๗ เม.ย. ๕๓

รายการตารางประกอบ

ตารางที่		หน้า
3.1	ร้อยละของขนาดครัวเรือน	34
3.2	ร้อยละของการศึกษาในระดับต่าง ๆ ของหัวหน้าครัวเรือน	34
3.3	ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่เคยย้ายไปอยู่ที่อื่นเกิน 1 ปี	36
3.4	ร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกเคยย้ายออกไปอยู่ที่อื่นเกิน 1 ปี	36
3.5	ร้อยละของขนาดที่นาที่ครัวเรือนถือครอง	37
3.6	ร้อยละของขนาดที่สวนที่ครัวเรือนถือครอง	37
3.7	ร้อยละของขนาดที่ไรที่ครัวเรือนถือครอง	38
3.8	ร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่ขายที่ดินในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา	38
3.9	ร้อยละของขนาดที่ดินของครัวเรือนที่ขาย	39
3.10	ร้อยละของครัวเรือนที่ได้รับรายได้จากการขายที่ดิน	39
3.11	ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการซื้อขายที่ดินมากเป็นผลดี	40
3.12	ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการซื้อขายที่ดินมากเป็นผลเสีย	40
3.13	ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่ามีการขายที่ดินในชุมชนมากหรือน้อย	41
3.14	ร้อยละของครัวเรือนแสดงความเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของที่ดินที่ถูกซื้อ	41
3.15	ร้อยละของบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการเพาะปลูก	42
3.16	ร้อยละของครัวเรือนที่ต้องการให้บุตรประกอบอาชีพเพาะปลูก	43
3.17	ร้อยละของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมงจำแนกตามลักษณะของกิจการ	44
3.18	บุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมง	44
3.19	ร้อยละของครัวเรือนที่ต้องการให้บุตรประกอบอาชีพประมง	45
3.20	ร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกมีอาชีพรับจ้าง	46
3.21	ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นด้วยที่เด็กหนุ่มสาวเข้าทำงานในโรงงาน	46
3.22	ร้อยละของครัวเรือนที่ระบุงการมีหรือไม่มีป่าไม้ในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง	47
3.23	ร้อยละของครัวเรือนที่มีความเห็นว่ายังมีป่าไม้เหลืออยู่ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง	47
3.24	ร้อยละของครัวเรือนกับเชื้อเพลิงที่ใช้หุงต้ม	48
3.25	ร้อยละของครัวเรือนที่ใช้น้ำจากแหล่งต่าง ๆ	48
3.26	ร้อยละของครัวเรือนกับการมีน้ำใช้ตลอดปี	49
3.27	ร้อยละของครัวเรือนที่แสดงทัศนคติต่อสภาพน้ำในแม่น้ำ ลำคลองที่ไหลผ่านชุมชน	49
3.28	ร้อยละของครัวเรือนกับการคงอยู่ของสัตว์น้ำ ปู ปลา	50
3.29	ร้อยละของครัวเรือนกับความคิดเห็นเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม	50
3.30	ร้อยละของครัวเรือนกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน	51

ตารางที่		หน้า
3.31	ร้อยละของครัวเรือนกับความสนใจแก้ไขปัญหาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานของรัฐ	51
3.32	ร้อยละของครัวเรือนที่แสดงออกเกี่ยวกับความเดือดร้อนในเรื่องสิ่งแวดล้อม	52
3.33	ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าโรงงานในท้องที่สนใจแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม	52
3.34	ร้อยละของครัวเรือน ที่คิดว่าโรงงานในท้องที่สนใจแก้ไขปัญหามลพิษ อุบัติเหตุต่าง ๆ ในโรงงาน	53
3.35	ร้อยละของครัวเรือน ที่มีความเห็นว่าควรมีการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรแก่ประชาชน	53
3.36	ร้อยละของความเห็นของครัวเรือนต่อการใช้สื่อให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม	53
3.37	ร้อยละของครัวเรือน เห็นว่าการมีโรงงานอุตสาหกรรมในท้องที่ - ที่ใกล้เคียงเป็นผลดี	54
3.38	ร้อยละของครัวเรือน ที่เห็นว่าการที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมาก ในท้องที่และบริเวณใกล้เคียงเป็นผลเสีย	54
3.39	ร้อยละของครัวเรือนกับความเพียงพอของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรงงาน ที่มาตั้งในละแวกใกล้เคียง	55
3.40	ร้อยละของครัวเรือนที่มีความรู้เกี่ยวกับการก่อสร้างท่าเรือมาบตาพุดและ นิคมอุตสาหกรรม	56
3.41	ร้อยละของครัวเรือนที่รับรู้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เกี่ยวกับการสร้างท่าเรือ มาบตาพุดและนิคมอุตสาหกรรม	56
3.42	ร้อยละของครัวเรือนที่ระบุปัญหาที่เดือดร้อนที่สุดในปัจจุบัน	57
3.43	ร้อยละของครัวเรือนกับการแก้ไขปัญหาคือที่เดือดร้อนที่สุด	57
4.1	ร้อยละของขนาดของครัวเรือน	62
4.2	ร้อยละของการศึกษาในระดับต่าง ๆ ของหัวหน้าครัวเรือน	62
4.3	ร้อยละของอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน	64
4.4	ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่เคยย้ายไปอยู่ที่อื่นเกิน 1 ปี	64
4.5	ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่มีสมาชิกเคยย้ายไปเกิน 1 ปี	65
4.6	ร้อยละของขนาดที่นาที่ครัวเรือนถือครอง	65
4.7	ร้อยละของขนาดที่สวนที่ครัวเรือนถือครอง	66
4.8	ร้อยละของขนาดที่ไร่ที่ครัวเรือนถือครอง	66
4.9	ร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่ขายที่ดินในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา	67
4.10	ร้อยละของขนาดที่ดินของครัวเรือนที่ขาย	68
4.11	ร้อยละของครัวเรือนที่ได้รับรายได้จากการขายที่ดิน	68
4.12	ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการซื้อขายที่ดินที่มีมากเป็นผลดี	68
4.13	ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการซื้อขายที่ดินที่มีมากเป็นผลเสีย	69
4.14	ร้อยละของครัวเรือนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของที่ดินที่ถูกซื้อ	70

ตารางที่		หน้า
4.15	ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการขายที่ดินในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียงมากหรือน้อย	71
4.16	ร้อยละของบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่มีบุตรประกอบอาชีพเพาะปลูก	72
4.17	ร้อยละของครัวเรือนที่ต้องการให้บุตรทำอาชีพเกษตรกรรม	72
4.18	ร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่สมาชิกที่มีอาชีพรับจ้าง	73
4.19	ร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกที่ทำอาชีพบริการ	73
4.20	ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการที่หนุ่มสาวเข้าทำงานในโรงงานเป็นสิ่งที่ดี	74
4.21	ร้อยละของครัวเรือนที่ระบุการมีหรือไม่มีป่าไม้ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง	76
4.22	ร้อยละของครัวเรือนที่ตอบว่ายังมีป่าไม้เหลืออยู่ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง	76
4.23	ร้อยละของครัวเรือนที่ระบุว่าไม่มีป่าไม้ในลักษณะใด	76
4.24	ร้อยละของครัวเรือนกับเชื้อเพลิงที่ใช้หุงต้ม	77
4.25	ร้อยละของครัวเรือนที่ใช้น้ำประเภทต่าง ๆ	77
4.26	ร้อยละของครัวเรือนกับการมีน้ำใช้อย่างเพียงพอ	78
4.27	ร้อยละของครัวเรือนและสภาพของแม่น้ำลำคลอง	78
4.28	ร้อยละของครัวเรือนกับการคงอยู่ของสัตว์น้ำ ปู ปลา	78
4.29	ร้อยละของครัวเรือนที่มีปัญหาขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก	79
4.30	ร้อยละของครัวเรือนกับความคิดเห็นในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ	79
4.31	ร้อยละของครัวเรือนที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม	80
4.32	ร้อยละของครัวเรือนกับการแก้ปัญหาโดยหน่วยงานของรัฐ	81
4.33	ร้อยละของครัวเรือนที่แสดงออกเกี่ยวกับความเดือดร้อนในเรื่องสิ่งแวดล้อม	81
4.34	ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าโรงงานสนใจในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม	81
4.35	ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าโรงงานสนใจปัญหาอันเกิดจากโรงงานเอง เช่น อุบัติเหตุ ไฟไหม้ โรงงานระเบิด และอื่น ๆ	81
4.36	ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าควรมีการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร	82
4.37	ร้อยละของครัวเรือนและการใช้สื่อประเภทใดในการเผยแพร่ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	82
4.38	ร้อยละของครัวเรือนคิดว่าการที่มีโรงงานเกิดขึ้นมากในท้องที่-ที่ใกล้เคียงเป็นผลดี	84
4.39	ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าการมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากในท้องที่นี้และบริเวณใกล้เคียงเป็นผลเสีย	84
4.40	ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรงงานที่มาตั้งอยู่ในละแวกใกล้เคียงอย่างเพียงพอ	85

ตารางที่		หน้า
4.41	ร้อยละของครัวเรือนมีความรู้เกี่ยวกับการสร้างท่าเรือมาบตาพุด- นิคมอุตสาหกรรม	85
4.42	ร้อยละของครัวเรือนที่รับรู้ข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ	85
4.43	ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าอะไรคือปัญหาที่เดือดร้อนที่สุด	86
4.44	ร้อยละของครัวเรือนกับการแก้ไขปัญหในตารางที่ 4.43	86

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	แผนผังอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากก๊าซธรรมชาติ	9
2	แผนที่โครงสร้างพื้นฐานในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก	14
3	แผนที่แสดงโครงสร้างพื้นฐานในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก	15
4	ผังเมืองรวมมาบตาพุด	20
5	แผนที่อำเภอเมืองระยอง	25
6	โครงการนิคมอุตสาหกรรมและชุมชนใหม่ มาบตาพุด	28
7	ผังแม่บทการพัฒนา นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด	29
8	แผนที่แสดงที่ตั้งอาณาเขตหมู่บ้าน ตำบลบ้านปลา อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง	31
9	แผนที่แสดงโครงสร้างอาณาเขตหมู่บ้านปลา อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง	32
10	แผนที่ตำบลมาบตาพุด - ห้วยโป่ง	60

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

ปัญหาที่มา และความสำคัญของงานวิจัย

ประเทศไทยกำลังอยู่ในจุดเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วยิ่ง อุตสาหกรรมได้ทวีความสำคัญมากขึ้นทั้งในแง่ฐานะและบทบาทในเศรษฐกิจสังคมของประเทศ ขณะเดียวกันที่เกษตรกรรมได้ลดบทบาทและความสำคัญลงในแง่ของรายได้ประชาชาติและสัดส่วนการส่งออก ดูเหมือนว่าการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมของประเทศจะมีส่วนสำคัญมากขึ้นทุกทีจนไทยได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็นประเทศที่มีแนวโน้มจะพัฒนาเป็นเสือตัวที่ห้าในหมู่มหาอำนาจของประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย โครงการอุตสาหกรรมภาคตะวันออกได้ชื่อว่าเป็นโครงการขนาดยักษ์ที่มีความสำคัญประดุจหัวใจของการพัฒนาอุตสาหกรรมของยุคนี้ เป็นที่คาดกันว่าจะส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมากมายนั้นในเชิงมิติ ปริมาณ และคุณภาพเป็นประวัติการณ์ของยุคพัฒนาของไทยเลยทีเดียว (สพช. 2533; ไกรยุทธ และสุวัฒนา, 2528)

แต่อย่างไรก็ดี ความสนใจถึงผลกระทบที่คาดหมาย (expected impact) เท่าที่ผ่านมามักจะมุ่งเน้นเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม (กฤษ และสุธี, 2527) มีการพิจารณาผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมอยู่บ้าง ส่วนผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม (สุภาวงศ์, 2529) รวมทั้งการพิจารณาถึงกระบวนการการเปลี่ยนแปลงเป็นอุตสาหกรรม (industrialization) ในเชิงสังคมวิทยายังมีน้อยมาก ความรู้และความเข้าใจทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมและสถาบันทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลงและภายหลังการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตและการบริโภคจากสังคมเกษตรไปสู่แบบอุตสาหกรรมนั้นยังมีช่องว่างอยู่มาก ประกอบกับความสนใจวิเคราะห์ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมเท่าที่ผ่านมาจำกัดอยู่แต่ระดับมหภาค ส่วนความเป็นไปในระดับชุมชนและท้องถิ่นระหว่างการดำเนินการพัฒนาอุตสาหกรรมไม่ได้รับการสะท้อนภาพและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบอย่างเพียงพอ กับทั้งยังมิได้มีการประเมินผลกระทบที่เป็นจริง (actual impact) ตามช่วงเวลาอันได้แก่ ผลกระทบระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาวของการเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมดังกล่าว

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยเชิงสังคมวิทยาเรื่องกระบวนการเป็นอุตสาหกรรมดังกล่าว และผลกระทบต่อชุมชนในระดับและมิติต่าง ๆ ทั้งนี้โดยวิธีการวิจัยจะต้องสามารถปรับตัวให้สอดคล้องสามารถติดตาม (monitoring changes at the local levels) กระบวนการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเอกสารอ้างอิง

กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นอุตสาหกรรม (industrialization)

กระบวนการเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม (industrialization) ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยใน ระยะที่โครงการชายฝั่งทะเลตะวันออกเริ่มสามารถดำเนินการไปได้ นี้ มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกรณีประเทศอุตสาหกรรมยุคแรก ๆ กล่าวคือมีลักษณะที่มีได้เป็นผลจากเหตุปัจจัยของระบบเศรษฐกิจภายใน หากเป็นผลเชื่อมโยงจากบริบทของระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรม

ระดับโลกเป็นอย่างมาก การจะเข้าใจปรากฏการณ์เหล่านี้ในแง่คลื่นของการแปรเป็นอุตสาหกรรมใหม่ (New Industrialization) ที่เกิดในบริบทจำเพาะของเศรษฐกิจโลกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกนั้นเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง (คาสเทลส์, 1989 (2532))

หากยึดตามความเห็นของ เฮอ์เบิร์ต บลูเมอร์ (Herbert Blumer) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกาผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่ง กระบวนการเป็นอุตสาหกรรม (industrialization) เป็นกระบวนการกลาง ๆ กล่าวคือ มิได้มีผลทางบวกหรือทางลบอย่างแน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่งตายตัวเสมอไป กระบวนการนี้มีผลทางสังคมต่อทั้งสังคม (societal effects) ในแง่ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ได้รับผลจากการริเริ่มกระบวนการเป็นอุตสาหกรรม ความเห็นนี้ของเขาไม่ตรงกับข้อคิดเห็นของวงการสังคมวิทยาทั่วไปนัก แต่ที่บลูเมอร์พูดเช่นนี้มีได้หมายความว่า การเป็นอุตสาหกรรมไม่ส่งผลอะไร หรือมิได้หมายความว่า การเป็นอุตสาหกรรมมิได้เป็นสาเหตุของอะไรได้ กระบวนการเป็นอุตสาหกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (agent of social change) ที่สำคัญ ประเด็นปัญหาที่สำคัญไปทางการวิจัยทางสังคมวิทยาได้แก่ การชี้ว่าการเปลี่ยนแปลงได้เป็นผลมาจากสาเหตุอะไร กล่าวคือ จะมีแนวทางใดที่ชี้ให้เห็นถึงกลไกและกระบวนการที่ดำเนินไปอันเร่งระดมให้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่วุ่นวาย ๆ

ความสับสนของมโนทัศน์การเป็นอุตสาหกรรม (concept of industrialization) มีหลายประการได้แก่

1. การสับสนระหว่างมโนทัศน์การเป็นอุตสาหกรรมกับมโนทัศน์ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
2. การสับสนระหว่างมโนทัศน์การเป็นอุตสาหกรรมกับมโนทัศน์การพัฒนาเทคโนโลยี
3. การสับสนระหว่างมโนทัศน์การเป็นอุตสาหกรรมกับมโนทัศน์การเปลี่ยนแปลงสู่ภาวะความทันสมัย

กระบวนการเชิงประจักษ์อันเป็นแกนกลางของกระบวนการเป็นอุตสาหกรรม ได้แก่

1. ระบบการผลิตที่อาศัยเครื่องจักรมากขึ้น
2. ระบบการจัดหาและปริวรรตอันเป็นระบบต่อเนื่องกับข้อ (1)
3. โครงสร้างบริการ

กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นอุตสาหกรรม มิได้มีผลต่อชีวิตของสังคมทั้งหมดอย่างทั่วถึงพร้อม ๆ กันหมดแต่อย่างใด หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้แก่ สังคมท้องถิ่นใด ๆ มิได้ประสบกับกระบวนการเป็นอุตสาหกรรมทั้งกระบวนการอย่างเสมอกันทั่วถึงกัน ในห้วงเวลาเดียวกัน ด้วยเหตุนี้เองการจะศึกษาเรื่องผลกระทบ (impacts) หรืออิทธิพลอันเนื่องมาจากการเป็นอุตสาหกรรมนี้ เราจึงจำจะต้องพิจารณาว่า จุดบรรจบที่นัดพบอยู่ของการที่ว่ากระบวนการเป็นอุตสาหกรรมจากภายนอกกับกระบวนการท้องถิ่นนั้นอยู่ที่ใดบ้าง จึงสามารถเริ่มสืบค้นหาผลกระทบต่อระเบียบของสังคมท้องถิ่น อันอาจจะมีการตรวจสอบหรือประเมินได้

1. โครงสร้างของอาชีพและตำแหน่งงานต่าง ๆ
2. การจัดหาดนเข้าบรรจุตามตำแหน่งงานเหล่านี้

3. กรอบการจัดด้านนิเวศน์ของพื้นที่
4. ข้อกำหนดด้านระเบียบกฎเกณฑ์ในการทำงานอุตสาหกรรม
5. เครือข่ายแห่งความสัมพันธ์ทางสังคม
6. การก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์
7. ความสัมพันธ์ด้านเงินตรา และด้านพันธสัญญา
8. การผลิตสินค้า
9. แบบแผนของรายได้

ช่องทางทั้ง 9 ช่องทางที่เฮอริเบิร์ท บลูเมอร์ เสนอไว้นี้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเวทีของการเปลี่ยนแปลงซึ่งกระบวนการนี้มีโอกาสสูงที่จะชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านการจัดองค์กรทางสังคมของประชากรในท้องถิ่นนั้น ๆ (Blumer, 1991 : 152)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ดังนั้นงานวิจัยจึงจะมุ่งเน้นที่จะค้นคว้าหาความกระจ่างในประเด็นต่อไปนี้

1. พิจารณาการเป็นอุตสาหกรรม (industrialization) ในฐานะเป็นกระบวนการสำคัญเชิงสังคมวิทยาของสังคมท้องถิ่น

1.1 การพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นในบริบทของโลก ภูมิภาค ประเทศ และท้องถิ่นอย่างไร

1.2 กลไกหลักและผู้กระทำการ (actors and mechanisms) เช่น ในระดับมหภาค วงการธุรกิจในประเทศ ฝ่ายบริษัทข้ามชาติ ฝ่ายนโยบายรัฐ เศรษฐกิจภาคนอกกรอบแบบ ในระดับสังคมวิทยาของการเปลี่ยนแปลงก็มีการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม สถาบันทางสังคม - การเมือง พลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่น

2. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เป็นจริงในด้านประชากร แรงงาน ธุรกิจ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ - สังคม ที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมกับความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการแต่ละชั้น

3. กระบวนการเป็นอุตสาหกรรมดังกล่าวมีผลกระทบอย่างไรต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

- กลุ่มชนและการก่อตัวของโครงสร้างชั้นชน เช่น คนดั้งเดิม คนมาใหม่
- การอพยพเข้าหรือออกของแรงงาน และโครงสร้างประชากร
- การพัฒนามีทิศทางปฏิสัมพันธ์กลมกลืนกันมากขึ้นหรือสร้างความแตกต่างกัน

มากขึ้น

- แบบแผนการใช้ทรัพยากรของระหว่างกลุ่มสังคมหรือภาคเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน

(resource conflicts)

- ผลกระทบต่อสถาบันสังคมในชุมชน
- ผลกระทบต่อหญิงและเด็ก

- ผลกระทบต่อนิเวศน์วิทยาของชุมชน

4. การปรับตัวและการแก้ปัญหาโดยชุมชนท้องถิ่นมีอย่างไรบ้าง (coping mechanisms of local communities)
5. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะสามารถเป็นโครงการนำร่องในการติดตามศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงอันเกี่ยวเนื่องกับโครงการอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก
2. จะสามารถมีข้อมูลขั้นต้นและความรู้ที่เป็นระบบระดับหนึ่ง เพื่อความก้าวหน้าของวิชาการ
3. จะสามารถลดปัญหาความขัดแย้งและความฝอทางวิชาการได้ส่วนหนึ่ง

วิธีวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร ผลการวิจัย ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง สถิติ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น
2. key informant interviews (โดยแบบสัมภาษณ์) สัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้าน นักธุรกิจ นักวิชาการ ข้าราชการส่วนท้องถิ่น นักการเมืองท้องถิ่น โดยที่หน่วยพื้นที่ของการวิเคราะห์มีใช้ชุมชนใด ๆ เป็นการเฉพาะ หากจะถืออาณาบริเวณเขตชนบทเกษตร ชนบทประมง เขตเมืองที่ใกล้เคียงอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี เป็นหลัก เพราะฉะนั้นจึงจะสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลดังกล่าวที่มีบทบาทอยู่ในพื้นที่นั้น
3. Questionnaire survey ประมาณ 200 ตัวอย่าง เพื่อสัมภาษณ์ชาวบ้านในเรื่องของความรู้ ความรู้ ความคาดหวัง ความคิดเห็นและความต้องการ แม้ว่าหน่วยพื้นที่ที่จะวิเคราะห์เป็นตั้งข้อ (2) การศึกษาทัศนคติต่อสถานภาพและปัญหาจะพยายามเน้นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นตัวแทนประมาณ 6 - 8 ชุมชน ในเขตต่าง ๆ ดังกล่าว โดยจะใช้วิธีสุ่มตัวอย่างโดยจำแนกตามสถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจ (stratified sampling) หมู่บ้านละ 100 หลังคาเรือน
4. Participatory Action Research เป็นวิธีวิจัยเสริม เพื่อร่วมกับชาวบ้านและ/หรือนักพัฒนาในพื้นที่ในการศึกษาวิจัย และในการตีความข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยปีแรกนี้ ถือเป็นการศึกษาวิจัยขั้นสำรวจปัญหา (exploratory study) เพื่อที่จะนำร่องแก่การศึกษาชุมชนปีที่สอง
2. เป็นการศึกษาถึงผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว
3. เป็นการศึกษาเพื่อระบุประเด็นสำคัญในผลกระทบที่เกี่ยวข้องและเพื่อเป็นแนวทาง

ระยะเวลาที่ใช้ในโครงการวิจัย

24 เดือน

แผนงานดำเนินงานตลอดโครงการ

ขั้นตอนและแผนงาน 2 ปี

การดำเนินการวิจัย : ปีที่ 1

ศึกษาเอกสาร แผน การดำเนินงานตามโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก และบริบทของการเป็นอุตสาหกรรมในระดับต่าง ๆ ศึกษาเชิงมหภาคถึงประเด็นปัญหาผลกระทบ และความขัดแย้ง สัมภาษณ์นักธุรกิจ ผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการ ถึงผลกระทบระยะสั้นต่อชุมชน ในหลายประเภทตามระยะใกล้ไกลของอุตสาหกรรมและประเภทของชุมชนเดิม ศึกษากระบวนการในอาณาบริเวณที่ได้รับผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ศึกษาสู่ทางปัญหาที่เกิดขึ้นและการพยายามแก้ไขเท่าที่ผ่านมาของชุมชนและองค์กรส่วนท้องถิ่น

ชุมชนที่ได้ลงศึกษาภาคสนามในปีแรกของโครงการวิจัย (มีนาคม 2536) มี 10 ท้องที่ได้แก่

1. หมู่ที่ 2 ตำบลพลา อำเภอบ้านฉาง ซึ่งเป็นชุมชนประมง
2. หมู่บ้านกลางดง - ลำภาทอง - กันอ่าว ตำบลเพ อำเภอมือง ชุมชนกึ่งเกษตร
3. หมู่ 4 และหมู่ 7 ตำบลบ้านแลง อำเภอมือง จังหวัดระยอง กึ่งบริการ
4. บริเวณตำบลท่าสะอ้าน ตำบลท่าข้าม ตำบลหนองจอก และตำบลบางฝั่ง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
5. บ้านธารศิลา ตำบลลานกระบือ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม
6. หมู่ 1 ละแวกวัดเขาสาป ตำบลเพ อำเภอมือง จังหวัดระยอง หมู่บ้านประมง
7. บ้านป่อไฟไหม้ หมู่ 4 ตำบลพญา กิ่งอำเภอบางแมว จังหวัดจันทบุรี ห่างไกลไปจากเขตโครงการมาก แต่กลับเป็นเขตที่ชาวบ้านหันมาจับจองป่าหรือซื้อที่ดินที่ตนเคยมี
8. หมู่ 6 - 7 ตำบลแกลง อำเภอมือง ระยอง หมู่บ้านประมง
9. หมู่ 4 หมู่ 7 ตำบลลาดกระโทง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
10. หมู่ 3 ตำบลห้วยโป่ง อำเภอมือง จังหวัดระยอง

การดำเนินการวิจัย : ปีที่ 2

เลือกศึกษาอย่างเจาะลึกต่อชุมชนที่ได้รับผลกระทบ 2 แห่ง เปรียบเทียบแหล่งหนึ่งเป็นชุมชนประมง แหล่งที่สองเป็นชุมชนเกษตรกรรม (ทั้งสองแห่งนอกเขตเทศบาล)

และศึกษาถึงผลกระทบระยะกลางและการบริหารจัดการของท้องถิ่นต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
ในตอนต้นคณะผู้วิจัยเคยมีความคิดจะศึกษาเป็นปีที่ 3 แต่ก็ได้เลิกล้มความคิดนี้ไปก่อน
ด้วยเหตุผลของภารกิจอื่นของคณะผู้วิจัย

สถานที่ที่ทำการวิจัย

โดยที่เขตพื้นที่โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกมี 2 เขตใหญ่ คือ มาบตาพุด (อุตสาหกรรมหนัก) และแหลมฉบัง (ท่าเรือพาณิชย์และอุตสาหกรรมขนาดกลางขนาดย่อม) โดยที่เขตอุตสาหกรรมที่มาบตาพุดมีความคับหน้าไปมากกว่า และประกอบกับมีความสะดวกกว่าหากจะเลือกศึกษาชุมชนต่างลักษณะในเขตรอบนิคมอุตสาหกรรมพิจารณาทั้งในแง่ค่าใช้จ่ายและเวลาการเดินทางแห่งนั้น จึงได้ตัดสินใจเลือกศึกษา 2 ชุมชนคือ

1. ชุมชนบ้านห้วยโป่ง
2. ชุมชนบ้านพลา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ความเป็นมาของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก และลักษณะทั่วไปของเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่น

จุดเริ่มต้นของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกอย่างเป็นทางการเกิดขึ้นเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2524 เมื่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้โครงการนี้บรรจุลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) โครงการนี้มีความสำคัญยิ่งต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของประเทศ 2 ประการคือ การพัฒนาอุตสาหกรรม และการกระจายแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรมจากกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมยุคใหม่โดยการปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้ามาเป็นผลิตเพื่อส่งออก เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ว่าจ้างคณะที่ปรึกษา COOPERS AND LYBRAND ASSOCIATES ให้ศึกษาสู่ทางในการพัฒนาเศรษฐกิจในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในระยะยาวคือ ในช่วงระยะเวลา 20 ปี (ตั้งแต่ พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2544) ทางคณะที่ปรึกษาได้ชี้ให้เห็นความสำคัญในการพัฒนาขยายตัวด้านอุตสาหกรรมการผลิตว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาชุมชนของพื้นที่ ข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษาได้กลายเป็นพื้นฐานที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาตินำมากำหนดเป็นแผนงานพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก และแบบแผนของการส่งเสริมการลงทุนประกอบกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจในแผนพัฒนาฉบับที่ 5

แผนงานพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออก

พื้นที่สามจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก อันได้แก่ ชลบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา มีความสำคัญต่อแผนการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมและต่อการขจัดความแตกต่างระหว่างพื้นที่ตามนโยบายพัฒนาพื้นที่และระบบชุมชนเมือง โดยจะรับการพัฒนาให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมหลักของประเทศในอนาคต รัฐบาลมุ่งหวังว่าการพัฒนาพื้นที่นี้จะมีส่วนช่วยกระจายอุตสาหกรรมไม่ให้รวมตัวกันตามบริเวณกรุงเทพมหานคร และจะเป็นการพัฒนาภาคตะวันออกให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ผลยิ่งขึ้นและยังเป็นการพัฒนาเชื่อมโยงกิจกรรมระหว่างพื้นที่สามจังหวัดกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด พื้นที่สามจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของนโยบายพัฒนาพื้นที่และระบบชุมชนเมืองและเป็นความหวังใหม่ที่จะช่วยให้การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นไปได้จริงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วยเหตุผล 3 ประการดังนี้ คือ

1. ภาคตะวันออกมีข้อได้เปรียบในด้านแหล่งที่ตั้งคือไม่อยู่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก และมีพื้นที่เชื่อมโยงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของปัจจัยการผลิตคือแรงงานและวัตถุดิบหลายอย่างและติดต่อกับอ่าวไทยอันเป็นช่องทางเข้า-ออกของสินค้า นอกจากนั้นภาคตะวันออกมีปัจจัยพื้นฐานค่อนข้างสมบูรณ์มีโครงข่ายด้านคมนาคม และสื่อสาร

เชื่อมโยงที่ดีที่มีท่าเรือน้ำลึกและเป็นประตูที่นำก๊าซธรรมชาติขึ้นบก เป็นต้น สภาพภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาดังกล่าวข้างต้น จะเป็นแรงจูงใจให้เอกชนเข้ามาลงทุนอุตสาหกรรมต่อเนื่องทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่หลายประเภท

2. การค้นพบก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทยและพัฒนานำมาขึ้นฝั่งที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ทำให้มีโอกาสที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมหลักที่ใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบที่สำคัญได้ เช่น ปิโตรเคมี ปุ๋ย อุตสาหกรรมเหล่านี้เป็นตัวเร่งให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่อง การพาณิชย์กรรมและการบริการอื่นๆ สร้างโอกาสให้เกิดการจ้างงาน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนใหม่และศูนย์กลางความเติบโตใหม่ในที่สุด (ดูแผนผังอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากภาพธรรมชาติประกอบ)

3. ปัจจัยสำคัญอีกประการที่ทำให้การจัดตั้งอุตสาหกรรมในบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกได้เปรียบกว่าที่อื่น (เมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลใกล้เคียงหรือเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เช่น ฮองกง สิงคโปร์ และประเทศด้อยพัฒนาอื่นๆ เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์) ก็คือมีแรงงานที่ชำนาญแต่ราคาถูกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบในประเทศและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก

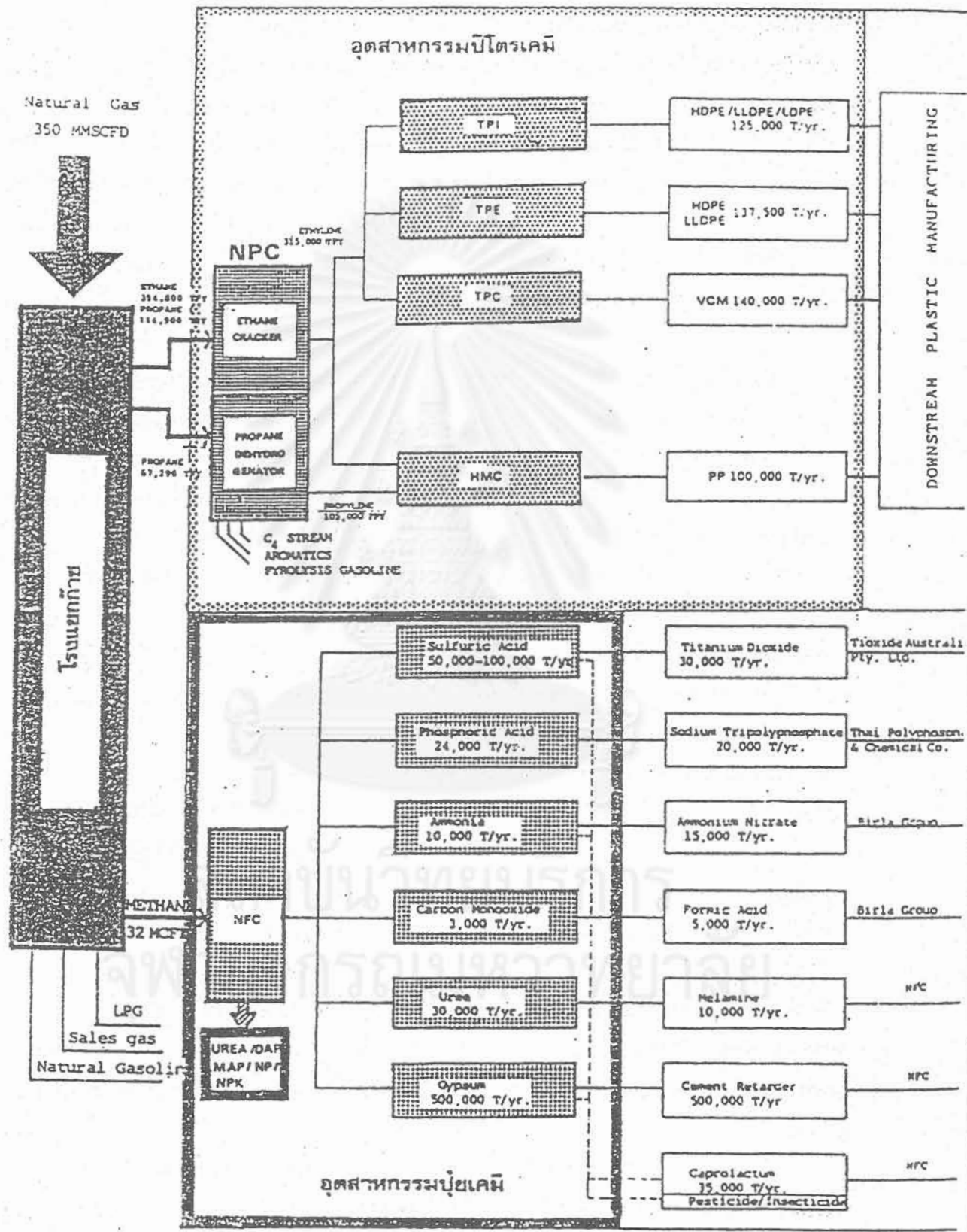
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาสำหรับพื้นที่สามจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออกได้ดังนี้ คือ

1. เป็นศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่ตามนโยบายหลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5
2. เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมหลักและอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่นๆ ให้มีความสมบูรณ์ในตัวเอง
3. เป็นการเสนอทางเลือกแหล่งที่ตั้งให้อุตสาหกรรมใหม่ในอนาคต โดยไม่ต้องมาอยู่บริเวณกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้จะเป็นการชะลอการเติบโตและบรรเทาความแออัดของกรุงเทพมหานครได้
4. บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก จะกลายเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมใหม่และแหล่งสร้างงานที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ
5. ชายฝั่งทะเลตะวันออก จะเป็นประตูทางออกให้กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอันที่จะส่งสินค้าออกไปจำหน่ายต่างประเทศโดยไม่ต้องผ่านกรุงเทพมหานครอีกต่อไป

หลังจากที่คณะปรึกษา COOPERS AND LYBRAND ASSOCIATES ได้ทำการวิเคราะห์ทางเลือกกลยุทธ์พื้นที่ต่างๆ (ALTERNATIVE SPATIAL STRATEGIES) ซึ่งประกอบด้วย

1. การสร้างเมืองใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนากิจการจ้างงาน ณ บริเวณมาบตาพุดหรือแหลมฉบัง
2. การสร้างเมืองใหม่ ณ บริเวณพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในสามเหลี่ยมความเจริญเติบโต (GROWTH TRIANGLE) ซึ่งเป็นพื้นที่ภายในอาณาเขตของเมืองระยอง ศรีราชา และสัตหีบ

ภาพที่ 1 แผนผังอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากก๊าซธรรมชาติ

TPI Thai Petrochemical Industrial Co., Ltd.
 TPE Thai Polyethylene Co., Ltd.
 TPC Thai Plastic & Chemical Co., Ltd.
 NPC Nippon Corporation

3. การพัฒนาชุมชนเมืองแบบหลายศูนย์ที่ตั้งบนพื้นฐานของการเติบโตของเมืองที่มีอยู่แล้วภายในสามเหลี่ยมความเจริญเติบโต คณะที่ปรึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการพัฒนาความเติบโตแบบหลายศูนย์ (POLY NUCLEATED GROWTH) เป็นทางเลือกกลยุทธ์ที่มีความยืดหยุ่นมากที่สุด มีความเสี่ยงน้อยที่สุด โดยมีข้อสรุปในขั้นต้นว่า แผนงานพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาความเติบโตแบบหลายศูนย์ ควบคู่กับการพัฒนาของศูนย์กลางชุมชนเมืองในอดีตจะช่วยการพัฒนาที่มีขอบเขตจำกัดในบริเวณชลบุรีแนวทงนี้ น่าจะเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดขอบข่ายการเติบโตอย่างจริงจัง จากข้อเสนอแนะดังกล่าว คณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกจึงได้กำหนดอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับพื้นที่เป้าหมายของการพัฒนา รวมทั้งการลงทุนของรัฐดังนี้ คือ

1. บริเวณมาบตาพุด กำหนดให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมหลักที่เกี่ยวข้องกับการใช้ก๊าซธรรมชาติ ซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิต ได้แก่ โรงแยกก๊าซ ปิโตรเคมี บีโตร์เคมี และอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ทำเรื่อน้ำลึกมาบตาพุดและนิคมอุตสาหกรรม
2. บริเวณแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี กำหนดให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมเบาและเขตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ทำเรือพาณิชย์แหลมฉบังและนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง
3. บริเวณเมืองพัทยา กำหนดให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและศูนย์กลางธุรกิจและพาณิชย์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาด้วย
4. บริเวณสัตหีบ กำหนดให้มีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกทางด้านโครงการพื้นฐานทางเศรษฐกิจ กล่าวคือให้ปรับปรุงท่าเรือสัตหีบและสนามบินอู่ตะเภา

รัฐบาลได้กำหนดแผนการลงทุนสำหรับแผนงานพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยจะใช้เงินลงทุนทั้งหมดประมาณ 100,000 ล้านบาท ในช่วงระยะเวลาประมาณ 10 ปี ซึ่งประกอบด้วย

1. การลงทุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐานประมาณร้อยละ 25 หรือ 25,000 ล้านบาท โดยแยกแหล่งเงินทุนออกได้เป็นแหล่งเงินกู้ร้อยละ 60 หรือ 15,000 ล้านบาท และงบประมาณร้อยละ 40 หรือ 10,000 ล้านบาท
2. การลงทุนด้านอุตสาหกรรมประมาณร้อยละ 75 หรือ 75,000 ล้านบาท โดยแยกแหล่งเงินทุนออกได้เป็น ภาคเอกชนร้อยละ 75 หรือ 56,200 ล้านบาท และภาครัฐบาลร้อยละ 25 หรือ 18,800 ล้านบาท ในการลงทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐานซึ่งเป็นภาระกิจโดยตรงของรัฐบาล จะอาศัยแหล่งเงินกู้จากสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก รัฐบาลญี่ปุ่น เป็นต้น และขณะนี้ก็ได้มีการลงนามในสัญญาเงินกู้กับรัฐบาลญี่ปุ่น สำหรับโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมและท่าเรื่อน้ำลึกแหลมฉบัง โครงการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมหลักและท่าเรื่อน้ำลึกมาบตาพุดแล้ว

เมื่อเริ่มต้นโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกหรือ EASTERN - SEABOARD DEVELOPMENT PROGRAM นั้นเส้นทางแห่งการก้าวเดินของโครงการนี้สะดวกสบายยิ่งนักเนื่องจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเอื้ออำนวย โดยเฉพาะอย่างยิ่งราคาน้ำมันดิบที่พุ่งสูง

ขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ 17.3 เหรียญต่อบาร์เรล ในปี พ.ศ. 2522 เพิ่มขึ้นเป็น 29.4 เหรียญต่อบาร์เรล ในปี พ.ศ. 2523 และสูงสุดถึง 34 เหรียญต่อบาร์เรล ในปี พ.ศ. 2523

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สร้างเสริมความเป็นไปได้แก่โครงการต่าง ๆ ที่ใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบ เนื่องจากราคาน้ำมันดิบที่สูงขึ้นได้เป็นตัวจุดให้ก๊าซธรรมชาติในตลาดโลกมีราคาสูงขึ้นด้วย ความได้เปรียบของอุตสาหกรรมที่ใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบของไทยจึงบังเกิดขึ้น นอกจากนั้นราคาน้ำมันดิบพุ่งสูงขึ้นยังก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้นในประเทศไทย และเศรษฐกิจไทยอยู่ในภาวะถดถอย โครงการอีสเทอร์นซีบอร์ด (EASTERN SEABOARD DEVELOPMENT PROGRAM) จึงกลายเป็นความหวังใหม่ที่หลายฝ่ายเชื่อมั่นว่าจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

แต่หลังจากนั้นมา กล่าวคือ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 จวบจนปี พ.ศ. 2529 ภาวะการณ์ต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และภายในประเทศ นับว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้โครงการขายฝั่งทะเลตะวันออกกับไม้คืบหน้าไปเท่าที่ควร จวบจนปี พ.ศ. 2529 ภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

บริบทของเศรษฐกิจการเมืองโลกและในประเทศ : ตัวแปรแห่งความผันผวน

ประการแรกในปี พ.ศ. 2525 ตัวแปรที่เคยสร้างเสริมความหวังให้กับโครงการอีสเทอร์นซีบอร์ดได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ตั้งแต่ราคาน้ำมันขึ้นดังกล่าวในปี พ.ศ. 2524 กลับเริ่มปັกวลงมาเรื่อย ๆ จนทำให้ความเป็นไปได้ของโครงการยักษ์ใหญ่ที่ถือว่าเป็นโครงการหลักของโครงการอีสเทอร์นซีบอร์ดต้องถึงเวลาที่ต้องทบทวนกันอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากราคาก๊าซธรรมชาติของไทยนั้นค่อนข้างจะตายตัว ในขณะที่ก๊าซธรรมชาติในตลาดโลกลดลงตามราคาน้ำมันดิบ ดังนั้นโครงการปุ๋ยแห่งชาติและโครงการปิโตรเคมีแห่งชาติซึ่งใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบสำคัญจึงอาจมีความเสี่ยงสูงขึ้นมา ทั้งนี้เนื่องจากต้นทุนการผลิตของไทยมีโอกาสสูงกว่าต่างประเทศ

ประการที่สองเรื่องปริมาณก๊าซธรรมชาติสำรองในอ่าวไทยมิได้มีมากมายตามที่ประมาณการไว้แต่อย่างใด ทำให้เกิดความหวั่นไหวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการนี้เพราะก๊าซธรรมชาตินั้นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะส่งเสริม หรือทำลายโครงการอีสเทอร์นซีบอร์ดได้

ประการที่สาม ปัจจัยอีกประการหนึ่งและเป็นประการที่สำคัญยิ่งต่อโครงการอีสเทอร์นซีบอร์ด คือภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ย่ำแย่ลงตามลำดับ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากภาวะเศรษฐกิจโลกที่อยู่ในภาวะซบเซาอย่างหนัก แต่อีกส่วนหนึ่งมาจากหนี้สินที่พอกพูนขึ้นจากอดีต การขาดดุลการค้าและการชำระเงินได้กลายเป็นภาระหนักหน่วงของรัฐบาลขึ้นทุกวัน นโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลจึงจำเป็นต้องรัดเข็มขัดเป็นอย่างยิ่ง ทั้งการกู้เงินและการลงทุนในกิจการต่าง ๆ ในช่วงนั้นอัตราส่วนการชำระหนี้ต่างประเทศทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยของประเทศต่อรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศสูงถึงประมาณร้อยละ 20 ซึ่งถือว่าเป็นอัตราส่วนที่เป็นอันตรายต่อภาวะเศรษฐกิจของประเทศ

ท่ามกลางปัญหาหนักหน่วงรัฐบาลเผชิญอยู่ในขณะนั้น โครงการอีสเทอร์นซีบอร์ดได้กลายเป็นประเด็นในการถกเถียงถึงความจำเป็นในการเดินทางต่อไป เพราะงบประมาณที่ต้องทุ่มเท

ให้กับโครงการขนาดใหญ่ครั้งนี้มีมูลค่ามหาศาลและต้องพึ่งพาเงินกู้ต่างประเทศเป็นหลักใหญ่และโครงการที่เป็นประเด็นในการถกเถียงมากที่สุดก็คือ โครงการปุ๋ยแห่งชาติ ในขณะที่โครงการปิโตรเคมีแห่งชาตินั้นไม่ค่อยมีการกล่าวถึงเท่าไรนัก ทั้งนี้เนื่องจากโครงการปุ๋ยแห่งชาตินั้นเมื่อเผชิญกับปัญหาที่ระดมเข้ามาอย่างพร้อมเพรียง ก็ส่งผลให้การคิดประมาณการผลตอบแทนการลงทุนของโครงการนี้ลดลงไปจากเดิมเป็นจำนวนมาก

ในปี พ.ศ. 2527 บริษัทปุ๋ยแห่งชาติ จำกัด ได้คัดเลือกกลุ่มบริษัทญี่ปุ่น (นำโดยบริษัทชิโยดะ) เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างโครงการปุ๋ยเคมีที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเนื่องจากโครงการต้องอาศัยแหล่งเงินทุนคือเงินกู้ OECF จากญี่ปุ่น จำนวน 20,206 ล้านบาท เป็นหลักในการดำเนินงาน การเพิ่มทุนจดทะเบียนจาก 200 ล้านบาทเป็น 2,250 ล้านบาท ของบริษัทปุ๋ยแห่งชาติ จำกัด ในส่วนที่ภาคเอกชนไทยร่วมถือหุ้นอยู่ยังไม่ประสบผลสำเร็จในระยะเวลาที่ผ่านมาแม้ได้พยายามหาแนวทางแก้ไขเพื่อให้โครงการนี้ดำเนินการก่อสร้างโรงงานต่อไปได้

บริบทของเศรษฐกิจการเมืองโลกและภายในประเทศ : ตัวแปรและตัวกระทำแห่งการฟื้นตัว

ประการแรก ด้านการเปลี่ยนแปลงด้านอัตราแลกเปลี่ยนโดยเฉพาะมูลค่าเงินเยน ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา ภาวะด้านการเงินของโลกก็กลับฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะค่าเงินเยนของญี่ปุ่นที่แข็งตัวขึ้นอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ทั้งนี้เป็นผลมาจากการประชุมของกลุ่ม G5 ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่ต้องการให้ญี่ปุ่นปล่อยให้ค่าเงินเยนเป็นไปตามสภาพความเป็นจริง หลังจากที่ญี่ปุ่นปล่อยให้ค่าเงินเยนให้อ่อนตัวตลอดเวลา ผลจากค่าเงินเยนที่แข็งตัวขึ้นได้ส่งผล 2 ประการต่อโครงการอีสเทอร์นซีบอร์ดในด้านหนึ่ง โครงการอีสเทอร์นซีบอร์ดใช้เงินกู้ที่เป็นเงินเยนเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเงินเยนแข็งตัวขึ้นก็ทำให้การลงทุนของรัฐบาลในโครงการนี้เพิ่มขึ้นทุกที และโครงการที่ใช้เงินเยนมากที่สุดคือโครงการปุ๋ยแห่งชาติ ซึ่งเมื่อผนวกกับราคาน้ำมันดิบที่ลดลงเรื่อย ๆ จนถึง 9 เหรียญต่อบาร์เรลในปี พ.ศ. 2529 ได้ทำให้ผลตอบแทนการลงทุนของโครงการปุ๋ยแห่งชาติ ลดลงจนไม่คุ้มค่ากับการลงทุน อีกทางหนึ่งนั้นนักลงทุนญี่ปุ่นเมื่อเผชิญกับค่าเงินเยนที่แข็งตัวขึ้น ทำให้สินค้าที่ผลิตในญี่ปุ่นเพื่อส่งไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศกลับมีราคาสูงขึ้นกว่าเดิมมาก ดังนั้นความจำเป็นที่ญี่ปุ่นต้องแสวงหาแหล่งลงทุนใหม่จึงเกิดขึ้นเพื่อลดต้นทุนการผลิตของตนและประเทศไทย ก็ถือเป็นแหล่งที่ที่นักลงทุนญี่ปุ่นสนใจเป็นอย่างยิ่ง และเหตุผลประการสำคัญประการหนึ่งก็สืบเนื่องจากการที่ประเทศไทยกำลังมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนต่างประเทศมากโดยเฉพาะโครงการอีสเทอร์นซีบอร์ดอยู่ในช่วงนั้น

ประการที่สอง การตัดสินใจของรัฐบาลไทยที่ประชุมของคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2528 ก็ได้มีมติให้ลงทุนที่ใช้ในโครงการนี้เกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานลง 30% นอกจากนั้นยังมีการจัดลำดับความสำคัญของโครงการต่าง ๆ โดยโครงการใดที่ไม่จำเป็นก็จะชะลอออกไป เช่น ทางรถไฟสายสัตหีบ - มาบตาพุด เป็นต้น แต่จุด

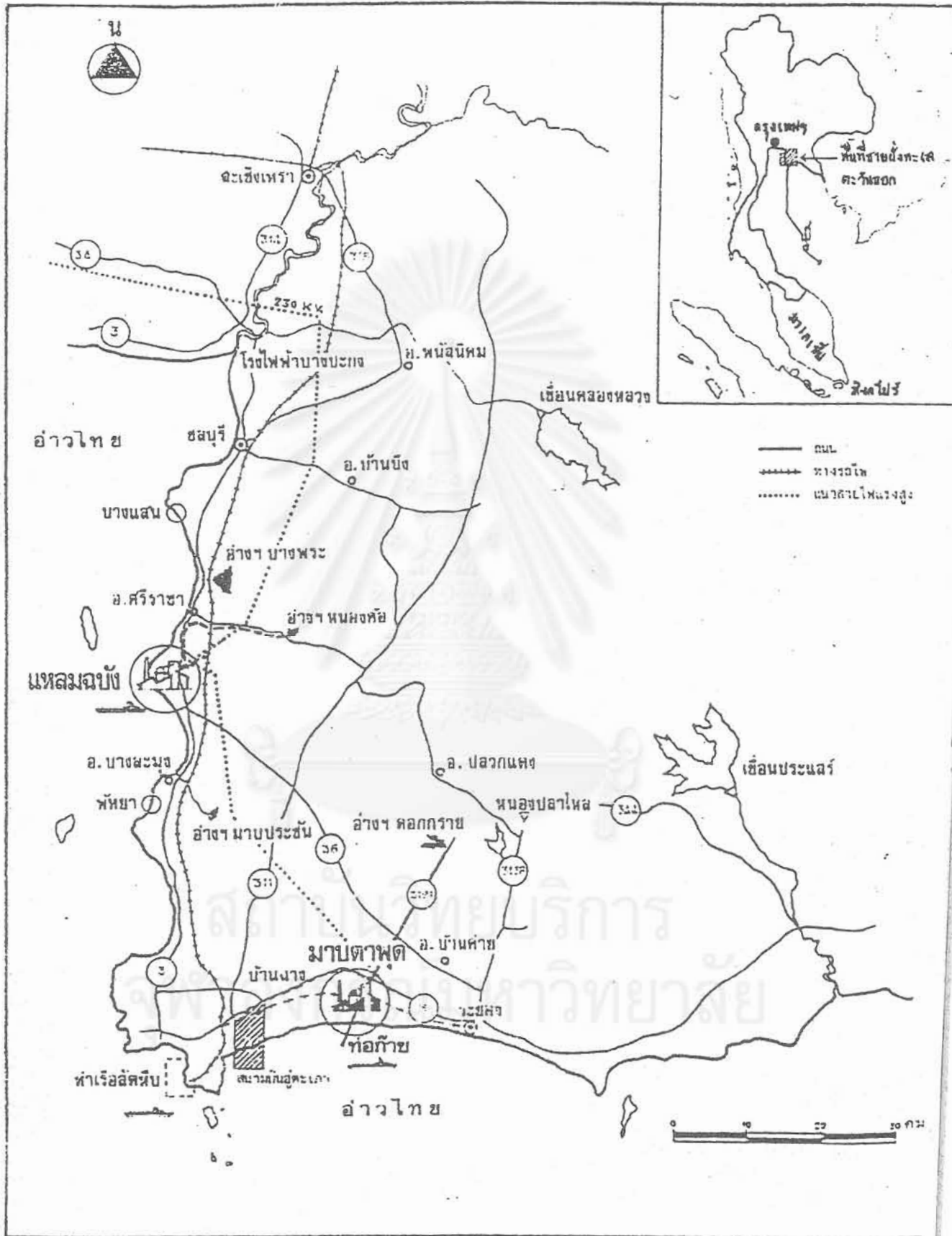
ยีนที่สำคัญของที่ประชุมคณะกรรมการดังกล่าวก็คือ การประกาศเดินหน้าโครงการอีสเทอร์นซีบอร์ดต่อไปเช่นเดิม

ประการที่สาม คณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกก็ถูกกดดันให้พิจารณาเกี่ยวกับโครงการนี้อีกครั้งหนึ่งในวันที่ 15 ตุลาคม 2529 ซึ่งผลประชุมในวันนั้นปรากฏว่าที่ประชุมให้ความสำคัญกับนิคมอุตสาหกรรม และทำเรื่อน้ำลึกแหลมฉบังเป็นอย่างยิ่งโดยต้องการพัฒนาให้รองรับกับสถานการณ์ด้านการลงทุนในช่วงเวลานั้น ในขณะที่ทำที่เกี่ยวกับโครงการปุ๋ยแห่งชาติก็พลิกเปลี่ยนไปก็คือรัฐบาลสนับสนุนโครงการนี้ แต่บริษัทปุ๋ยแห่งชาติเป็นบริษัทเอกชนจึงต้องตัดสินใจเอง ทำให้ร่องรอยความแตกร้างของผู้ถือหุ้นในโครงการมีมานานขยายตัวขึ้นจนในที่สุดก็ไปสู่การล้มเลิกโครงการ จากวันนั้นเป็นต้นมาโครงการอีสเทอร์นซีบอร์ดก็เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะภาวะทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลต้องแบกรับอย่างหนักค่อย ๆ แปรเปลี่ยนเป็นความสดใสขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา

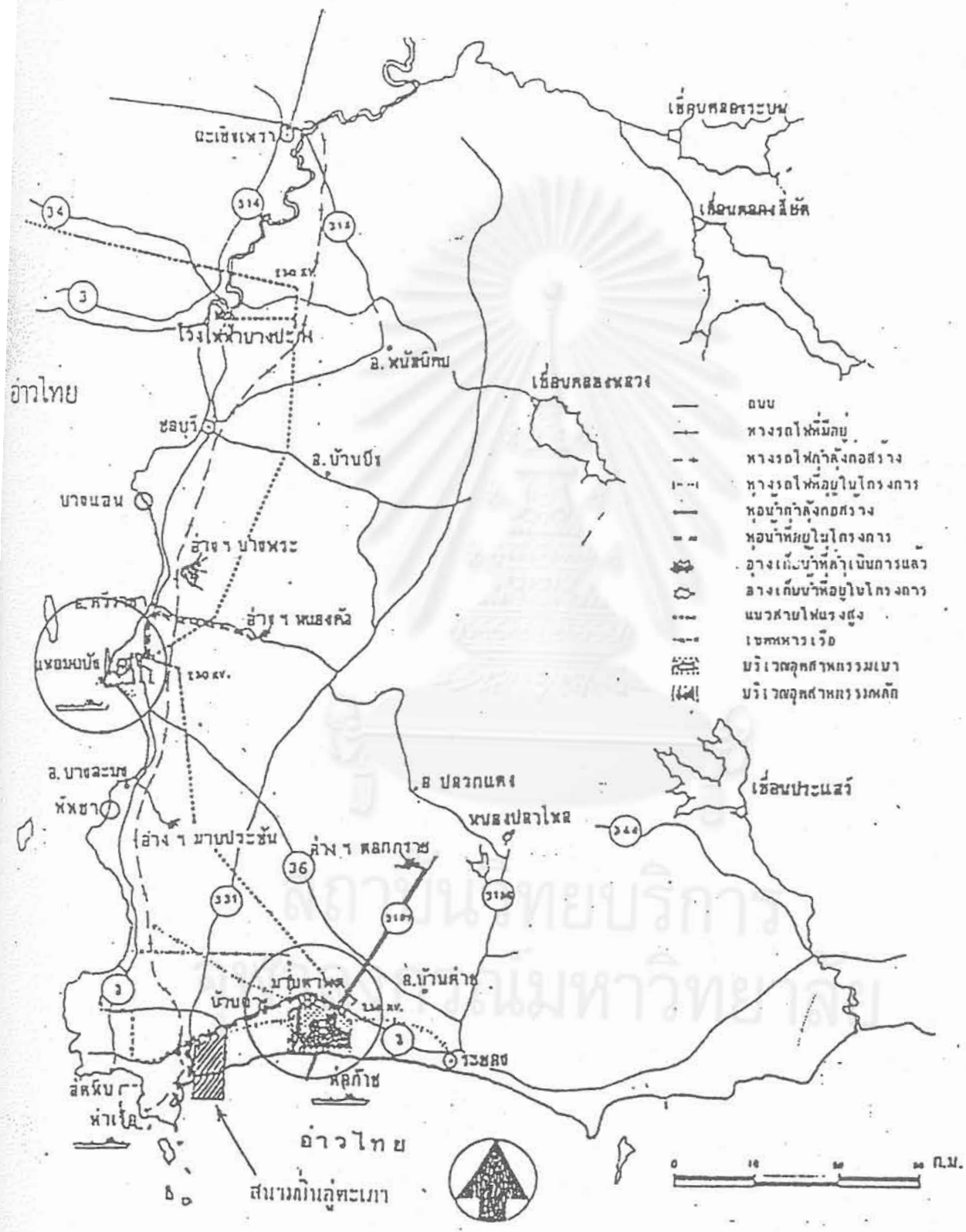

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 2 แผนที่โครงสร้างพื้นฐานในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงโครงสร้างพื้นฐานในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก

สำหรับความคืบหน้าของโครงการต่าง ๆ ในแผนพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก แต่ละโครงการนั้นสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. โครงการอุตสาหกรรมหลัก

1.1 โรงแยกก๊าซธรรมชาติ

จากการที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการก่อสร้างโรงแยกก๊าซธรรมชาติหน่วยที่ 2 โดยมีขนาดการรับก๊าซ 200 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน เมื่อเดือนมกราคม 2530 เพื่อเพิ่มการผลิตก๊าซ LPG และก๊าซโซลีนธรรมชาติสนองความต้องการในประเทศอีกนั้น ปรากฏว่าภายหลังที่ได้มีการอนุมัติแผนแม่บทการลงทุนในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีระยะต่อไป เดือนมกราคม 2531 การปิโตรเลียมฯ ได้ปรับขนาดการรับก๊าซของโรงแยกก๊าซหน่วยที่ 2 เพิ่มเป็น 250 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน เพื่อให้รองรับความต้องการวัตถุดิบของโครงการ NPG 2 ได้มากขึ้น เริ่มก่อสร้างในบริเวณเดียวกับโรงแยกก๊าซธรรมชาติหน่วยที่ 1 ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2531 ในเดือนตุลาคม 2533 ก็เริ่มเปิดดำเนินการแล้ว

1.2 โครงการอุตสาหกรรมปิโตรเคมีระยะที่ 1

บริษัทปิโตรเคมีฯ ซึ่งเป็นผู้ลงทุนในอุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นต้น (ประกอบด้วยโรงงาน OLEFINS และ CENTRAL UTILITIES PLANT) โดยใช้วัตถุดิบ ETHANE และ PROPANE จากโรงแยกก๊าซผลิต ETHYLENE ประมาณ 315,000 ตัน/ปี และ PROPYLENE 105,000 ตัน/ปี เพื่อป้อนเป็นวัตถุดิบให้แก่โรงงานปิโตรเคมีต่อเนื่องจาก 4 โรงงานนั้นขณะนี้ในเดือนตุลาคม 2533 การก่อสร้างโรงงานแล้วเสร็จและเปิดดำเนินการผลิตในเชิงพาณิชย์ได้ตามกำหนดแล้ว รวมทั้งการก่อสร้างท่าเทียบเรือ (JETTY) ซึ่งลักษณะเป็นสะพานยาวยื่นเข้าไปในทะเล 4.2 กิโลเมตร เพื่อใช้ลำเลียงวัตถุดิบประเภทก๊าซจากต่างประเทศ และคลังเก็บวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ด้วย

สำหรับอุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นปลายอีก 4 โครงการ ซึ่งได้แก่

- บริษัทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีคัลไทย จำกัด
- บริษัทไทยโพลีเอททีลีน จำกัด (ในเครือบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด)
- บริษัทเอช เอ็ม ซี โพลีเมอร์ จำกัด
- บริษัทไทยพลาสติกและเคมีภัณฑ์

ปัจจุบันนับตั้งแต่เดือนตุลาคม 2533 ทุกโครงการข้างต้นนั้นได้เริ่มดำเนินการแล้ว

2. โครงการก่อสร้างพื้นฐาน

2.1 บริเวณพื้นที่เป้าหมายแหลมฉบัง

2.1.1 ท่าเรือพาณิชย์แหลมฉบัง ออกแบบทางวิศวกรรมเสร็จแล้วเมื่อเดือนเมษายน 2529 ประกอบด้วย

- ท่าเทียบเรือ Container 4 ท่า รับเรือขนาด 2,000 TEU ขนถ่ายสินค้าได้ปีละ 5046 ล้านตัน
- ท่าเรือสินค้าเกษตร 2 ท่า รับเรือขนาด 120,000 ตัน ขนถ่ายสินค้าได้ปีละ 2 ล้านตัน

- ทำเทียบเรือชายฝั่ง 1 ท่า รับสินค้าได้ปีละ 0.163 ล้านตัน

โครงการยังคงอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง คาดว่าจะแล้วเสร็จสมบูรณ์ประมาณเดือนธันวาคม 2534 โดยสามารถเริ่มใช้ท่าเรือได้ประมาณเดือนธันวาคม 2533

2.1.2 นิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง กำหนดพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาระยะแรก 2,908 ไร่ ประกอบด้วยเขตอุตสาหกรรมทั่วไป 2,312 ไร่ เขตอุตสาหกรรมส่งออก 450 ไร่ เขตพาณิชย์กรรม 648 ไร่ ยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง ผู้รับเหมาก่อสร้างคือ NIPPON KOKAN K.K., TOBISHIMA CORPORATION, MARUBENI CORPORATION, FEDERAL ENGINEERING CO.,LTD. มูลค่าโครงการ 1,159,599,087.93 บาท ขณะนี้ (เดือนตุลาคม 2533) มีผู้ประกอบการอุตสาหกรรม 7 ราย ได้แก่ บริษัทไทยซีอาร์ที จำกัด บริษัทสยามมิชลิน จำกัด บริษัท แม่พิมพ์ยางไทย จำกัด บริษัทสยามอาซาฮีเทคโนโลยีสากล จำกัด บริษัทสยามคอมเพรสเซอร์อุตสาหกรรม จำกัด บริษัทเซเรบอส (ประเทศไทย) จำกัด บริษัทไทยยิปซัม จำกัด มีผู้ประกอบการที่อยู่ระหว่างการพิจารณาค่าขอใช้ที่ดิน 13 ราย

2.1.3 ท่อส่งน้ำหนองค้อ-แหลมฉบัง ใช้เงินค่าก่อสร้างรวม 102 ล้านบาท ขณะนี้ได้ก่อสร้างเสร็จและเริ่มจ่ายน้ำไปยังพื้นที่แหลมฉบังแล้ว โดยสามารถส่งได้ 21.5 ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี

2.1.4 ทางรถไฟสายศรีราชา-แหลมฉบัง การรถไฟแห่งประเทศไทยได้ออกแบบทางวิศวกรรม และจัดหาที่ดินสำหรับโครงการก่อสร้างทางรถไฟแยกจากสายจะเชิงเทรา-สัตหีบ ที่สถานีศรีราชามายังแหลมฉบัง เป็นระยะทางประมาณ 9.3 กิโลเมตร เสร็จแล้ว

2.1.5 ระบบสื่อสารและโทรคมนาคม อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การโทรศัพท์และการสื่อสารแห่งประเทศไทย ซึ่งให้เริ่มบริการแล้วในเดือนธันวาคม 2531

2.1.6 ระบบไฟฟ้าแหลมฉบัง อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

2.1.7 ถนนสายชลบุรี-พัทยาสายใหม่ กรมทางหลวงกำลังสำรวจและออกแบบเพื่อก่อสร้างถนน 4 ช่องทางจราจรสายชลบุรี-พัทยาสายใหม่ (พร้อมถนนเลี่ยงเมืองชลบุรีและทางแยกเข้าแหลมฉบัง รวมระยะทาง 65 กิโลเมตร เริ่มในปี 2532 และเสร็จประมาณปลายปี 2534

2.1.8 เคหะชุมชนเมืองใหม่แหลมฉบัง การเคหะแห่งชาติก่อสร้างแหล่งชุมชนใหม่สำหรับรองรับแรงงานที่จะเกิดขึ้นในบริเวณนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง โดยเน้นก่อสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในรูปแบบอาคารแฝดและอาคารพาณิชย์ พร้อมด้วยสาธารณูปโภคที่จำเป็น

2.2 บริเวณพื้นที่เป้าหมายมาบตาพุด

2.2.1 นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและชุมชนใหม่มาบตาพุด มีพื้นที่ในเขตอุตสาหกรรมประมาณ 6,000 ไร่ และเขตชุมชนใหม่ 2,000 ไร่ สำหรับการพัฒนทั้งสองระยะ ผู้รับเหมาก่อสร้างคือ ITALIAN-THAI DEVELOPMENT CORP.LTD มูลค่าโครงการ

476,189,975.80 บาท งานก่อสร้างได้แล้วเสร็จตามสัญญา พร้อมทั้งระบบสาธารณูปโภค พื้นฐานคือ ถนน ไฟฟ้า ประปา ระบบระบายน้ำเสีย ระบบสื่อสารและโทรคมนาคม ทางรถไฟ ส่วนในเขตชุมชนมาบตาพุด หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจขอใช้พื้นที่ในระยะแรก ประมาณ 250 ไร่ มีรายละเอียดดังนี้

- จังหวัดระยอง	20	ไร่
- กรมตำรวจ	10	ไร่
- กระทรวงสาธารณสุข	10	ไร่
- สำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ	32	ไร่
- การเคหะแห่งชาติ	166	ไร่
- การสื่อสารแห่งประเทศไทย	3	ไร่
- องค์การโทรศัพท์	3	ไร่
- การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย	1	ไร่
- การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค	10	ไร่

และเอกชนจำนวน 4 ราย ที่สนใจเข้าใช้พื้นที่ในเขตชุมชนใหม่

- หจก. อ่าไฟ เอ็นวีซิ่ง ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด
- บริษัทพรภัทรเคมี
- บริษัท TPE จำกัด
- บริษัท เอ็ม พี คอนโซเทียม จำกัด

2.2.2 โครงการทำเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ติดกับโครงการนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและชุมชนใหม่มาบตาพุด วัตถุประสงค์คือก่อสร้างท่าเรืออุตสาหกรรมน้ำลึก เพื่อรองรับเรือขนาด 20,000 ตัน สำหรับขนถ่ายสินค้ากองที่นำเข้าและส่งออกประกอบด้วย ท่าเทียบเรือสำหรับสินค้าทั่วไป 1 ท่า ท่าเทียบเรือสำหรับสินค้าเหลว 2 ท่า ผู้รับเหมาก่อสร้างคือ ITALIAN-THAI DEVELOPMENT CO.,LTD. DREDGING INTERNATIONAL NV, COMPAGNIE D' ENTERPRISES CFE SA บริษัทวิศวกรที่ปรึกษาคือ NIPPON KOEI CO.,LTD, SINTHU PULSIRIVONG CONSULTANTS CO.,LTD, RKV ENGINEERING CONSULTANT CO.,LTD. มูลค่าโครงการ 1,782,000,000.00 บาท ความก้าวหน้าของงานก่อสร้างถึงวันที่ 10 พฤษภาคม 2533 = 12.39%

ลักษณะทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น

ในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวข้างต้นจะส่งผลให้เกิดสภาพของความเป็นเมืองอุตสาหกรรมที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนในพื้นที่แถบนี้เป็นอย่างมาก การก่อสร้างและดำเนินการของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับโครงการ เช่น การลงทุนเพื่อสร้างระบบสาธารณูปโภค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า โทรคมนาคม เส้นทางคมนาคม ที่เป็นพื้นที่ของความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมต่าง ๆ นั้นย่อมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชีวิตพวกเขาประมงและเกษตรกรที่เป็นเจ้าของพื้นที่เป็นอย่างมาก เช่น ที่ดินอันเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของเกษตรกรมีราคาเพิ่มสูงขึ้น

อย่างมาก และเป็นที่ต้องการในการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม และที่พักอาศัย ทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นสิ่งจูงใจให้เจ้าของที่ดินส่วนมากขายที่ดินไป แล้วไปซื้อที่ดินแหล่งอื่นเพื่อประกอบอาชีพเดิม หรือเปลี่ยนไปสู่อาชีพขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรมหรืออาชีพในภาคบริการ

จังหวัดระยองเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 179 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 3,552 ตารางกิโลเมตร (2,220,000 ไร่) มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อเขตอำเภอหนองใหญ่, อำเภอบ่อทอง, อำเภอบ้านบึง และอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ทิศใต้ จดอ่าวไทย มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 100 กิโลเมตร

ทิศตะวันออก ติดต่อเขตอำเภอสัตหีบ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อเขตอำเภอสัตหีบ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัด (ประมาณ 70%) เป็นลอนลูกคลื่น สูง ๆ ต่ำ ๆ สลับกัน ลักษณะเช่นนี้ทำให้มีปัญหาดินเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากการชะล้างพังทลายของดิน ประกอบกับพื้นที่ภูเขา (ประมาณ 13%) ซึ่งมีความลาดชันเกิน 35% ป่าไม้ถูกทำลายอย่างรวดเร็ว จะเร่งให้อัตราการชะล้างพังทลายของดินรุนแรงยิ่งขึ้น ส่วนพื้นที่ลุ่มต่ำ (ประมาณ 12%) จะพบบริเวณสองฝั่งของแม่น้ำระยอง และแม่น้ำประแสร์ ซึ่งเป็นแม่น้ำสายที่สำคัญของจังหวัด

สภาพสังคม

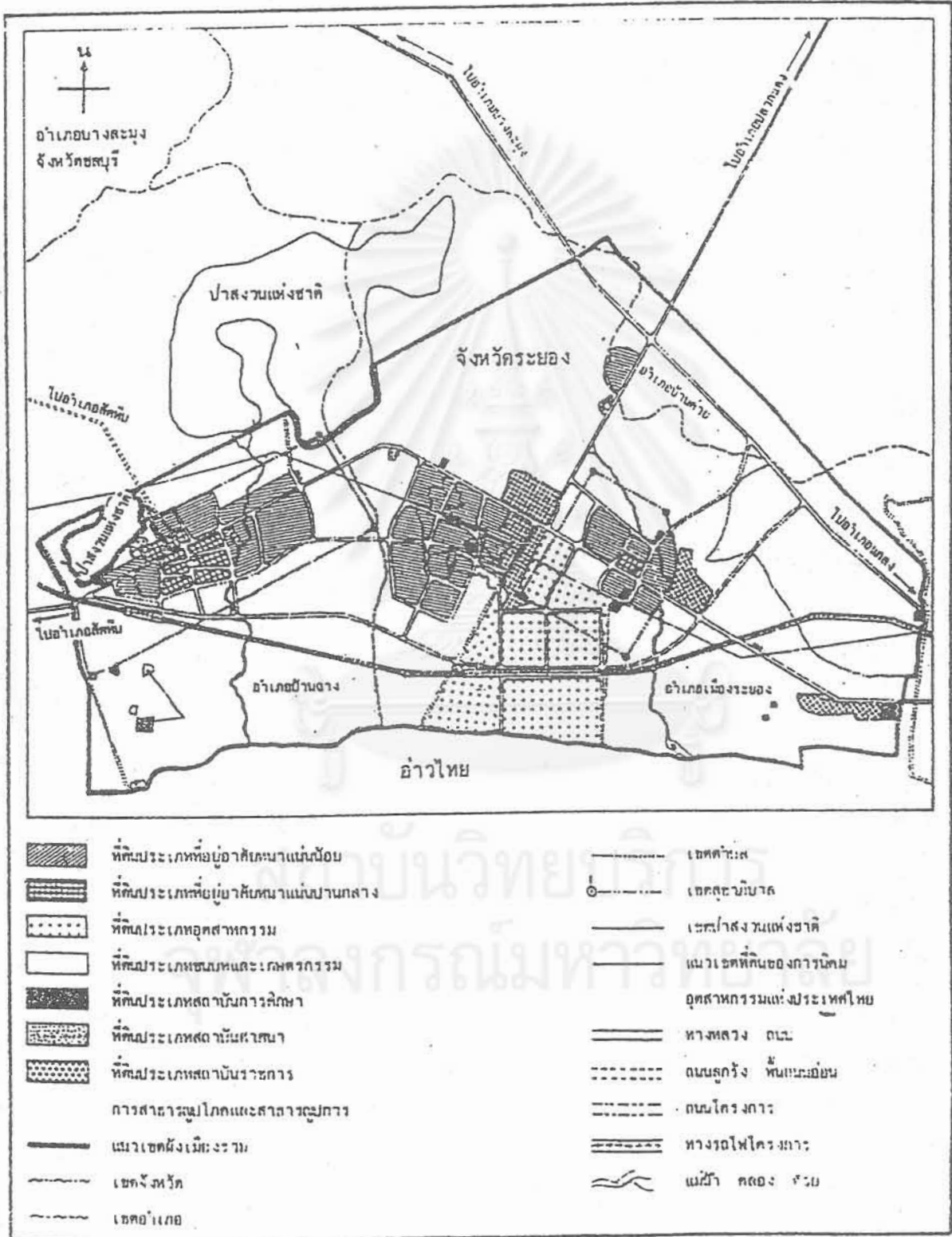
จังหวัดระยองมีประชากรรวมทั้งสิ้น 467,160 คน เป็นชาย 236,411 คน เป็นหญิง 230,749 คน ประชากรดังกล่าวอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองระยองจำนวน 50,216 คน ซึ่งเท่ากับ 10.47% ของประชากรทั้งจังหวัด และมีความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่ประมาณ 2,962 คนต่อตารางกิโลเมตร อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลมาบตาพุด 23,508 คน หรือเท่ากับ 5.03% ของประชากรทั้งจังหวัด และมีความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่ประมาณ 1,657 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนนอกเขตเทศบาล (ชนบท) มีประชากรอาศัยอยู่ 377,205 คน คิดเป็น 80.74% ของประชากรทั้งจังหวัด

ความหนาแน่นเฉลี่ยของประชากรทั้งจังหวัดระยอง ประมาณ 126 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยคิดเฉลี่ยในเขตเมืองเท่ากับ 1,971 คนต่อตารางกิโลเมตรและเขตชนบทเท่ากับ 106 คนต่อตารางกิโลเมตร

ในปี พ.ศ. 2533 จังหวัดระยองมีประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ย 1.29% ต่อปี การเพิ่มของประชากรมีผลมาจากเกิดในอัตรา 17.72 คนต่อประชากร 1,000 คน และอัตราการตาย 4.76 คนต่อประชากร 1,000 คน ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 76,566 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตรกร 55,459 ครัวเรือน ขนาดครัวเรือนของจังหวัดระยองโดยเฉลี่ยเท่ากับ 5.47 คนต่อ 1 ครัวเรือน เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ ซึ่งมีจำนวน 5.7 คนนับว่าเป็นขนาดครัวเรือน

ภาพที่ 4 ผังเมืองรวมมาบตาพุด

แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภทท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ 46 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

ที่อยู่ในระดับปานกลาง ในปี พ.ศ. 2534 จังหวัดระยองมีประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ย 1.32% มีอัตราการเกิด 18.13 คน ต่อประชากร 1,000 คน และอัตราการตาย 4.69 คน ต่อประชากร 1,000 คน (ข้อมูลจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระยอง, พ.ศ. 2535)

เป็นที่น่าสังเกตว่าระยองมีอัตราการโยกย้ายทางประชากรสูงมากอันเนื่องมาจากการอพยพเข้าของแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ เพื่อมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและการก่อสร้างอันเนื่องมาจากการขยายจำนวนโรงงานดังกล่าวแล้ว แรงงานเหล่านี้จะอพยพมาเป็นกลุ่มมาสร้างที่พักพิงชั่วคราวตามบริเวณที่มีการก่อสร้าง หรือเข้าบ้านซึ่งมีลักษณะเป็นห้องแถวชั่วคราวมีอัตราค่าเช่าต่ำ โดยเช่ารวมกันห้องหนึ่งจำนวนหลายคนและเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ห้องแถวดังกล่าวเป็นของชาวระยองในพื้นที่ที่มองเห็นช่องทางในการหารายได้เพิ่ม แม้จะมีแรงงานอพยพดังกล่าวแล้วนั้นยังปรากฏว่าหลายโรงงานประสบปัญหาขาดแคลนแรงงาน ชาวระยองในพื้นที่มักจะมีที่ทำกินเป็นของตนเอง ผู้ที่ขายที่ดินของตนไปส่วนหนึ่งจะอพยพไปหาที่เพาะปลูกในจังหวัดอื่นที่ราคาที่ดินยังไม่สูงเกินไปนัก สำหรับหนุ่มสาวที่จะเข้าทำงานในโรงงาน ส่วนมากจะต้องมีวุฒิถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำให้คนจำนวนหนึ่งที่มีวุฒิการศึกษาต่ำไม่สามารถเข้าทำงานในโรงงานได้ หรือมักจะทำงานรับจ้างชนิดที่ไม่ใช้ฝีมือ

การจัดการศึกษา

การจัดการศึกษามี 2 รูปแบบ คือ ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

- 1) ในระบบโรงเรียน ระดับประถมศึกษา มีโรงเรียน 255 แห่ง นักเรียน 63,777 คน
ระดับมัธยมศึกษา มีโรงเรียน 15 แห่ง นักเรียน 11,983 คน และอาชีวศึกษา มี
โรงเรียน 2 แห่ง จำนวน 3,320 คน
- 2) นอกระบบโรงเรียน มีโรงเรียนผู้ใหญ่ 10 แห่ง นักเรียน 1,546 คน โรงเรียนวิชาชีพ
84 ห้องเรียน นักเรียน 1,525 คน

(ข้อมูลจาก สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดระยอง, พ.ศ. 2535)

ในปัจจุบันคนที่ จะเข้ามาทำงานในโรงงานได้ต้องมีประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำให้เยาวชนมุ่งเรียนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการเรียนในระดับ ปวช. ปวส. มีสูงขึ้นตามเกณฑ์ของโรงงานต่าง ๆ ในบริเวณจังหวัด ตัวอย่างเช่น การเปิดสอนของวิทยาลัยเทคนิคระยอง โดยใช้อาจารย์ที่ทำงานในโรงงานมาเป็นอาจารย์ผู้สอน เพื่อผลิตแรงงานให้ตรงตามที่ตลาดแรงงาน (โรงงานอุตสาหกรรม) ต้องการ โรงงานเองก็มีการแข่งขันในด้านสวัสดิการเพื่อจูงใจให้มีคนสมัครเข้าทำงานในโรงงานของตนเองมากขึ้น ในปี 2535 ทางแรงงานจังหวัดระยองได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานฝึกอบรมในวิชาช่างต่าง ๆ เช่น ช่างเครื่องยนต์ ช่างเชื่อม ช่างก่อสร้าง รวมไปถึงการอบรมในเรื่องของแรงงานที่จะทำงานในสำนักงานของโรงงาน ตามความต้องการของโรงงานต่าง ๆ ในพื้นที่

สาธารณสุข

สาธารณสุข ได้ให้บริการทั้งด้านการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค โดยแบ่งเป็นสถานบริการด้านสาธารณสุขในระดับต่าง ๆ ดังนี้

ระดับตำบล มีสถานอนามัยครบทุกตำบล	จำนวน 85 แห่ง
โรงพยาบาลชุมชน	จำนวน 5 แห่ง
โรงพยาบาลเอกชน	จำนวน 3 แห่ง

ระดับจังหวัด มีโรงพยาบาลทั่วไป จำนวน 1 แห่ง โดยมีบุคลากรด้านสาธารณสุข ซึ่งประกอบด้วยแพทย์ 59 คน ทันตแพทย์ 16 คน เภสัชกร 19 คน พยาบาล, เจ้าหน้าที่พยาบาล และเจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชนรวม 582 คน และมีอาสาสมัครสาธารณสุข คือ ผสส. 3,694 คน และ อสม. 493 คน

(ข้อมูลจาก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระยอง พ.ศ. 2535)

โรงพยาบาลต่าง ๆ รวมทั้งสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระยองจะเป็นฝ่ายที่มีการตื่นตัวมากในเรื่องของสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะในด้านมลพิษในอากาศ ในน้ำ และโรคอื่น ๆ ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการประกอบการของโรงงานต่าง ๆ การตรวจสอบสาเหตุของมลภาวะต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ยุ่งยากพอสมควรทั้งต้นเหตุ เช่น โรงงานต่าง ๆ มักจะไม่ให้ความร่วมมือในการตรวจสอบโรงงาน และปลายเหตุ คือ การวินิจฉัยโรคที่เกิดขึ้นกับคนและประชาชนในเขตใกล้เคียงต้องใช้เวลาและความรอบคอบพอสมควร

สภาพทางเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดระยอง ได้เน้นภาคเกษตรกรรมมาโดยตลอด ซึ่งมีสัดส่วนคิดเป็น 53.8% ของผลิตภัณฑ์รวมทั้งสิ้น พ.ศ. 2531 มาในปี พ.ศ. 2532 เศรษฐกิจของจังหวัดระยองมีอัตราการขยายตัวมากที่สุดในภาคตะวันออก อันเป็นผลสืบเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ มีอัตราการขยายตัวสูงถึง 11% ประกอบกับเป็นจังหวัดที่ตั้งของพื้นที่โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard) ซึ่งเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลที่จะกระจายอุตสาหกรรมออกสู่ชนบทอย่างจริงจังทำให้มีการลงทุนในธุรกิจอุตสาหกรรมด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อจังหวัด เช่น ด้านที่ดิน มีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ด้านการจ้างแรงงานมีการจ้างงานเพิ่มขึ้นมาก มีแรงงานอพยพจากจังหวัดใกล้เคียงและภูมิภาคต่าง ๆ เข้าสู่จังหวัดระยอง ด้านเงินเพื่อ เกิดภาวะราคาสินค้าทั่วไปสูงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากกำลังการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค ทางด้านเกษตรกรรม การผลิตพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา อ้อย ผลไม้ประเภทต่าง ๆ มีการขยายตัวเล็กน้อย ด้านอุตสาหกรรมและการก่อสร้างมีการขยายตัวสูงมาก ทำให้เกิดปัญหาวัสดุก่อสร้างเกือบทุกชนิดขาดแคลน

ในปี พ.ศ. 2533 ภาวะเศรษฐกิจของจังหวัดระยองขยายตัวสูง ทำให้โครงสร้างต่าง ๆ ในการพัฒนาการลงทุนดำเนินไปตามเป้าหมาย แต่พอมาในปี พ.ศ. 2534-2535 ภาวะเศรษฐกิจของจังหวัดระยองได้ปรับตัวลดลง ทั้งนี้เนื่องจากผลกระทบจากสงครามอ่าวเปอร์เซีย และรัฐประหารที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ด้านเกษตรกรรม

จังหวัดระยองมีพื้นที่การเกษตร 1,720,135 ไร่ หรือเท่ากับ 17.48% ของพื้นที่ทั้งจังหวัด มีผู้ประกอบการอาชีพทางเกษตร จำนวน 277,295 คน หรือ 55,459 ครอบครัว มีพืชเศรษฐกิจ ได้แก่

- ยางพารา ปลูกมากที่สุดที่อำเภอแกลง รองลงมาคืออำเภอเมืองระยอง, วังจันทร์, บ้านค่าย และปลวกแดง ตามลำดับ
- มันสำปะหลัง มีพื้นที่เพาะปลูกรองจากยางพารา ปลูกมากที่สุดที่อำเภอบ้านค่าย รองลงมาคืออำเภอแกลง, ปลวกแดง, บ้านฉาง, วังจันทร์ และอำเภอเมืองระยอง ตามลำดับ
- อ้อยน้ำตาล มีพื้นที่เพาะปลูกเป็นอันดับสาม ปลูกมากที่สุดที่อำเภอปลวกแดง รองลงมาได้แก่อำเภอวังจันทร์ และอำเภอบ้านฉาง ตามลำดับ
- สับปะรด ปลูกมากที่สุดที่อำเภอปลวกแดง รองลงมาคืออำเภอบ้านค่าย, วังจันทร์ ตามลำดับ
- ทูเรียน ปลูกมากที่สุดที่อำเภอแกลง รองลงมาคืออำเภอเมืองระยอง, บ้านค่าย และวังจันทร์ ตามลำดับ
- ข้าว ปลูกมากที่สุดที่อำเภอแกลง รองลงมาคืออำเภอบ้านค่าย, เมืองระยอง ตามลำดับ

อุตสาหกรรม

ในปี 2534 จังหวัดระยองมีโรงงานที่ได้รับอนุญาตประกอบกิจการรวม 754 โรงงาน แยกเป็น โรงงานในนิคมอุตสาหกรรม จำนวน 29 โรงงาน ส่วนโรงงานที่เหลืออีก 725 โรงงานกระจายอยู่นอกนิคมฯ โดยอยู่ในเขตอำเภอเมืองระยองมากที่สุด รองลงมาคือ เขตอำเภอแกลง บ้านค่าย บ้านฉาง วังจันทร์ และปลวกแดง ตามลำดับ

เพื่อเป็นการรองรับการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมรัฐได้ดำเนินโครงการพื้นฐานที่สำคัญ ๆ หลายโครงการแต่ เช่น โครงการสร้างนิคมอุตสาหกรรม โครงการท่าเรือมาบตาพุด ระบบสื่อสาร และโทรคมนาคมมาบตาพุด ระบบไฟฟ้ามาบตาพุด เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการเคหะชุมชนเมืองใหม่มาบตาพุด การเคหะแห่งชาติดำเนินการก่อสร้างแหล่งชุมชนใหม่เพื่อรองรับแรงงานที่จะเกิดขึ้นในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เพื่อป้องกันปัญหาการเกิดแหล่งชุมชนแออัด โดยก่อสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยเป็นหลัก ซึ่งมีรูปแบบอาคารเป็นบ้านแถวหรือแฟลตและอาคารพาณิชย์ โดยเฉพาะโครงการเคหะชุมชนเมืองใหม่มาบตาพุดนี้ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของชุมชนมาบชลูด ต. ห้วยโป่ง อ. เมืองระยอง (ซึ่งเป็นชุมชนที่เข้าทำการศึกษาวิจัย) ภายหลังจากที่ได้มีการเวนที่ดินบางส่วนของชุมชนมาบชลูดเมื่อ พ.ศ. 2527 เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ต่อมาก็ได้มีการออกพระราชบัญญัติโอนที่ดิน ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินในท้องที่ตำบลห้วยโป่งและตำบลมาบตาพุด อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ให้แก่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2536 ให้โอนที่ดินดังกล่าวจำนวน 225 ไร่ 3 งาน 34 ตารางวา เป็นของ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

สังคมและวัฒนธรรม

จังหวัดระยองเป็นจังหวัดเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน คนในท้องถิ่นจะเป็นผู้ถือศาสนาพุทธ วัดในอดีตมีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจของชาวบ้าน ความศรัทธาในศาสนาพุทธจะเห็นได้จากจำนวนวัดที่มีในท้องถิ่นเกือบทุกหมู่บ้านและตำบล ชาวบ้านมักจะทำบุญและประกอบกิจกรรมในทางศาสนาในวัดเป็นประจำตามฤดูกาล ความสำคัญของวัดยังคงสืบต่อกันมาในปัจจุบัน แม้จะมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในท้องถิ่นต่าง ๆ ก็หาได้ทำให้ความเคารพนับถือและความเชื่อในศาสนาตกลงไม่ โรงงานก็ได้เห็นความสำคัญของวัด จึงมักจะอาศัยวัดในการลดภาวะกดดันทางด้านจิตใจ ซึ่งส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรม โดยในเทศกาลต่าง ๆ รวมทั้งงานบุญโดยทั่วไปทางโรงงานจะเข้าร่วมด้วย เช่น การจัดทอดผ้าป่า การทำบุญในรูปสิ่งก่อสร้าง และการบริจาคเงิน กิจกรรมต่าง ๆ เป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจแก่คนงานและเจ้าพนักงานของโรงงานได้มาก ดังกล่าวแม้ว่าแรงงานรับจ้างที่เป็นแรงงานอพยพมาจากภาคต่าง ๆ และจังหวัดใกล้เคียงมีมากกิจกรรมในทางศาสนาโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางเป็นของกิจกรรมที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบรรดาแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี แม้ว่าจะมาจากถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทยก็ตาม ทุกคนเป็นพุทธและมีความต้องการเพื่อนคนรู้จักที่จะปรึกษาหารือได้ วัดในปัจจุบันก็ยังคงทำหน้าที่นี้อยู่ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการเป็นคนของภาคต่าง ๆ จึงไม่เกิดขึ้น ความกดดันจะคลี่คลาย โดยการเข้าร่วมในกิจกรรมของวัด

การแผ่ขยายของเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม มีส่วนทำให้เกิดการสูญสลายของชุมชนภาคเกษตรกรรมลงไปบ้าง บางหมู่บ้านชาวบ้านไร่ที่ดินทำมาหากินกันสูงขึ้น สาเหตุส่วนหนึ่งเนื่องมาจากแรงจูงใจจากการที่ราคาที่ดินสูงขึ้น ชาวไร่ ชาวนาจำนวนไม่น้อยขาดที่ดินทำกินของตนไป และผันตัวเองเข้าเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม และบริการ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ชาวไร่ ชาวนาส่วนหนึ่งไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงได้ทัน ทำให้ตกอยู่ในภาวะของการเป็นหนี้สิน หรือสูญเสียที่ดินไป อัตราค่าครองชีพที่สูงขึ้นตามวิถีชีวิตแบบเมือง ความต้องการในการศึกษา ตลอดจนการแข่งขันกันในการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งชาวนา ชาวไร่รู้ไม่เท่าทัน

อัตราการเจริญเติบโตของชีวิตแบบเมืองล้วนแต่มีผลทำให้ชีวิตหมู่บ้านดั้งเดิมต้องเปลี่ยนแปลงไป (สมชัย สายสุขสวัสดิ์ 2537)

การร่วมมือระหว่างชาวบ้านในหมู่บ้านลดลง ระบบการจ้างแรงงานเข้ามาแทนที่การแลกเปลี่ยนแรงงานหรือการช่วยเหลือกัน ปัจจุบันชาวบ้านจะพึ่งตัวเองมากขึ้น ครอบครัวเป็นกลุ่มเบื้องต้นที่บุคคลจะคาดหวังความช่วยเหลือได้ ขนาดครอบครัวมีขนาดเล็กลงเป็นครอบครัวเดี่ยว หัวหน้าครอบครัวพบว่าการตัดสินใจหลาย ๆ เรื่องไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง การปรึกษาหารือในการตัดสินใจของคนในครอบครัวมีมากขึ้น หนุ่มสาว มีอิสระในการตัดสินใจในการเลือกหนทางชีวิตของตน พ่อแม่เป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้ช่วยเหลือในยามจำเป็น ส่วนใหญ่แต่ละคนต้องตัดสินใจโดยตัวเอง ชีวิตในโรงงานมีความสำคัญในการกำหนดบทบาทในชีวิตประจำวัน เวลาเป็น

ความเร่งรัด และการต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด หนุ่มสาวอาจได้เพื่อน และบางครั้งนำไปสู่การแต่งงาน และเริ่มชีวิตใหม่ คู่ครองอาจเป็นใครก็ได้ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นคนในท้องถิ่นอีกต่อไป

ทัศนคติและค่านิยมหลาย ๆ อย่างเปลี่ยนแปลงไป การติดต่อพึ่งพาโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวลดน้อยลง และสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การคมนาคมที่สะดวกขึ้นเหล่านี้ทำให้โลกทัศน์ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงและเป็นการเปิดโลกให้กว้างขึ้น แม้ว่าจะเป็นโลกที่เขามองไม่เห็นทางในการที่จะควบคุมโดยตัวของเขาเองได้อีกต่อไป

เทศบาลตำบลมาบตาพุด

ในจังหวัดระยองได้มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นที่ชายฝั่งทะเลที่อำเภอเมืองระยอง บริเวณตำบลมาบตาพุด คาบเกี่ยวกับตำบลห้วยโป่ง เป็นนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง ด้วยความสำคัญดังกล่าวนี้จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติกฤษฎีกาของสภากษัตริย์มาบตาพุด และพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งตำบลห้วยโป่งขึ้นเป็นเทศบาลตำบลมาบตาพุด

เทศบาลตำบลมาบตาพุดตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองระยอง และอำเภอบ้านค่าย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวจังหวัดประมาณ 15 กิโลเมตร และอยู่ห่างกรุงเทพฯ มาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) ระยะทาง 204 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด 148.96 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลมาบข่า อำเภอบ้านค่ายจังหวัดระยอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลทับมา ตำบลเนินพระ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอบ้านฉาง
ทิศใต้	ติดต่อกับอ่าวไทย

ลักษณะภูมิประเทศค่อนข้างเป็นที่ราบเรียบโดยมีส่วนที่เป็นเนินทางด้านทิศตะวันตกทอดยาวไปทิศตะวันออก การเดินทางไปสู่เทศบาลตำบลมาบตาพุดอาจเข้าโดยเส้นทาง 2 สาย คือ สายสุขุมวิทเป็นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 โดยเริ่มจากกรุงเทพฯ ผ่านสมุทรปราการ ชลบุรี เทศบาลตำบลมาบตาพุด ระยอง จันทบุรี และตราด อันเป็นถนนสายเศรษฐกิจของภาคตะวันออก เส้นทางสายที่สองเป็นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 36 (พัทยา - ระยอง) จากชลบุรี มาจังหวัดระยอง ระยะทางประมาณ 75 กิโลเมตร สามารถย่นระยะทางมาจากกรุงเทพมหานคร จำนวนผู้ใช้เส้นทางนี้จึงเพิ่มมากขึ้นเป็นทางเชื่อมสู่จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด

เทศบาลตำบลมาบตาพุด แบ่งการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 21 หมู่บ้าน โดยมีประชากรทั้งหมด 23,115 คน โดยแยกออกตามตำบลต่าง ๆ ดังนี้

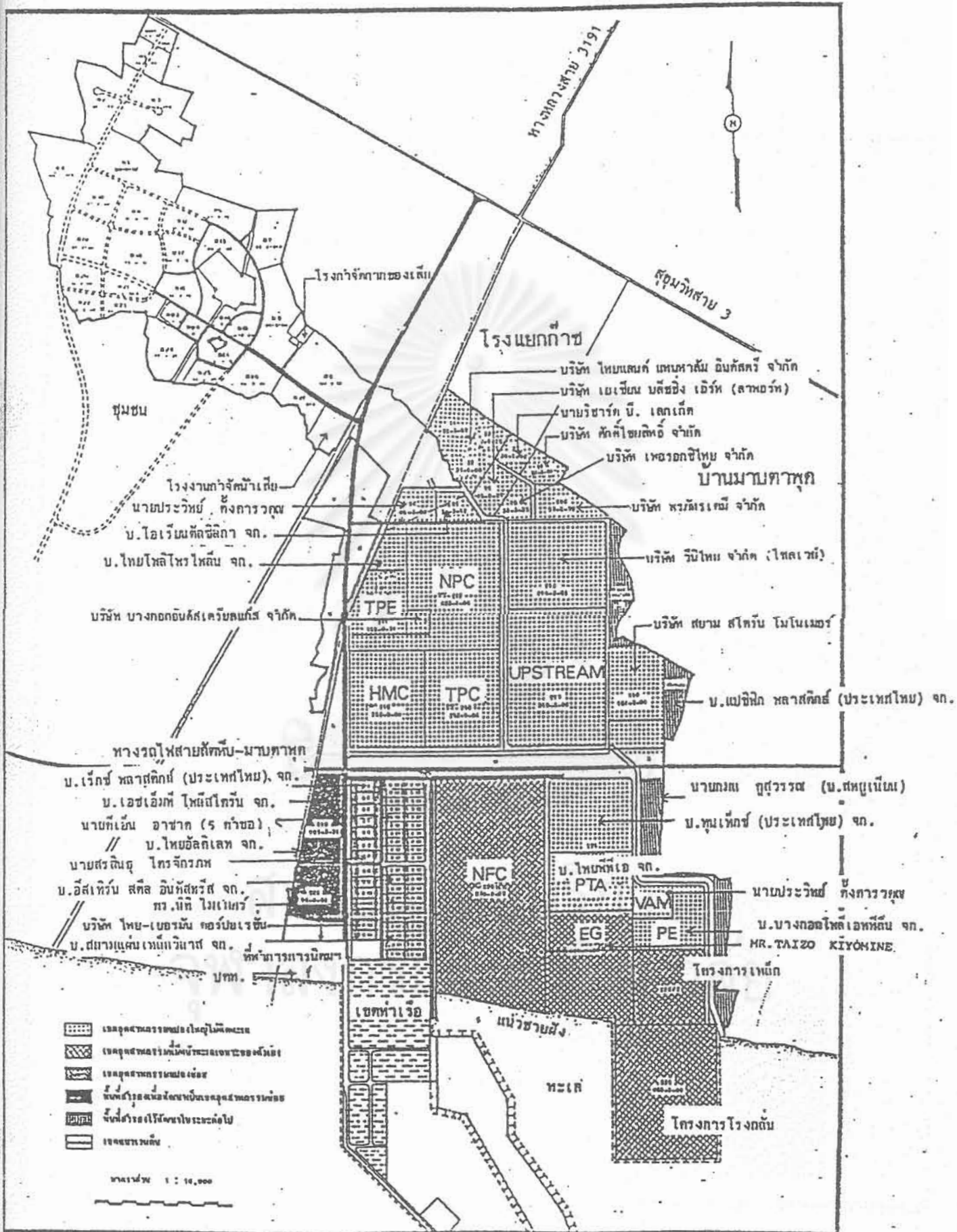
ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวน ประชากร	ร้อยละของ ครัวเรือนทั้งหมด	ร้อยละของ ประชากรทั้งหมด
มาบตาพุด	10	4,012	11,757	52.69	50.86
ห้วยโป่ง	4	2,131	7,157	29.99	30.96
ทับมา	2	80	346	1.05	1.49
เนินพระ	3	749	2,806	9.83	12.13
มาบข่า	3	641	1,049	7.41	4.53
รวม	22	7,613	23,115	1.97	99.97

ที่มา : สำนักงานเทศบาลตำบลมาบตาพุด กุมภาพันธ์ 2535.

ในด้านเศรษฐกิจ เดิมทีพื้นที่ในเขตเทศบาลโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ใช้ในการเกษตร ในด้านการพาณิชย์ และอุตสาหกรรมมีแนวโน้มในการเจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ และเข้าครอบงำการทำเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่ เนื่องจากราคาที่ดินสูงขึ้นจึงมีการซื้อขายที่ดินเพื่อการค้าพาณิชย์และอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น จากการสำรวจของสำนักงานเทศบาลมาบตาพุด ปัจจุบันมีธนาคารถึงเจ็ดแห่งด้วยกันเป็นพื้นฐานของการพาณิชย์และอุตสาหกรรมที่มีอัตราการเจริญเติบโตสูงขึ้นทั้งในเขตนิคมฯ และนอกเขตนิคมฯ การขยายตัวของกิจการพาณิชย์และอุตสาหกรรมได้ทำให้มีอัตราของการจ้างงานสูงขึ้น ชาวบ้านมีงานทำมากขึ้น ปัญหาที่เกิดตามมาจากการขยายตัวดังกล่าวก็คือ ราษฎรทำการเกษตรน้อยลง ที่ดินที่มีราคาเพิ่มสูงขึ้นทำให้เกิดการซื้อขาย ราษฎรจำนวนหนึ่งปรับตัวไม่ทันตามความเจริญทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป ไม่สามารถนำเงินไปลงทุนหรือใช้ประโยชน์ให้ได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เรื่องดังกล่าวเป็นที่กล่าวขวัญและทราบกันดีในหมู่ราษฎรทั่วไป เรื่องเล่าเกี่ยวกับคนที่ขายที่ได้เงินเป็นล้าน แต่เพียงไม่กี่ปีต้องกลับไปเป็นลูกจ้างในโรงงานจึงเป็นเหมือนตำนานที่เป็นอดีตและข้อเตือนใจชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีที่เหลือพอให้ขายได้อีกต่อไป

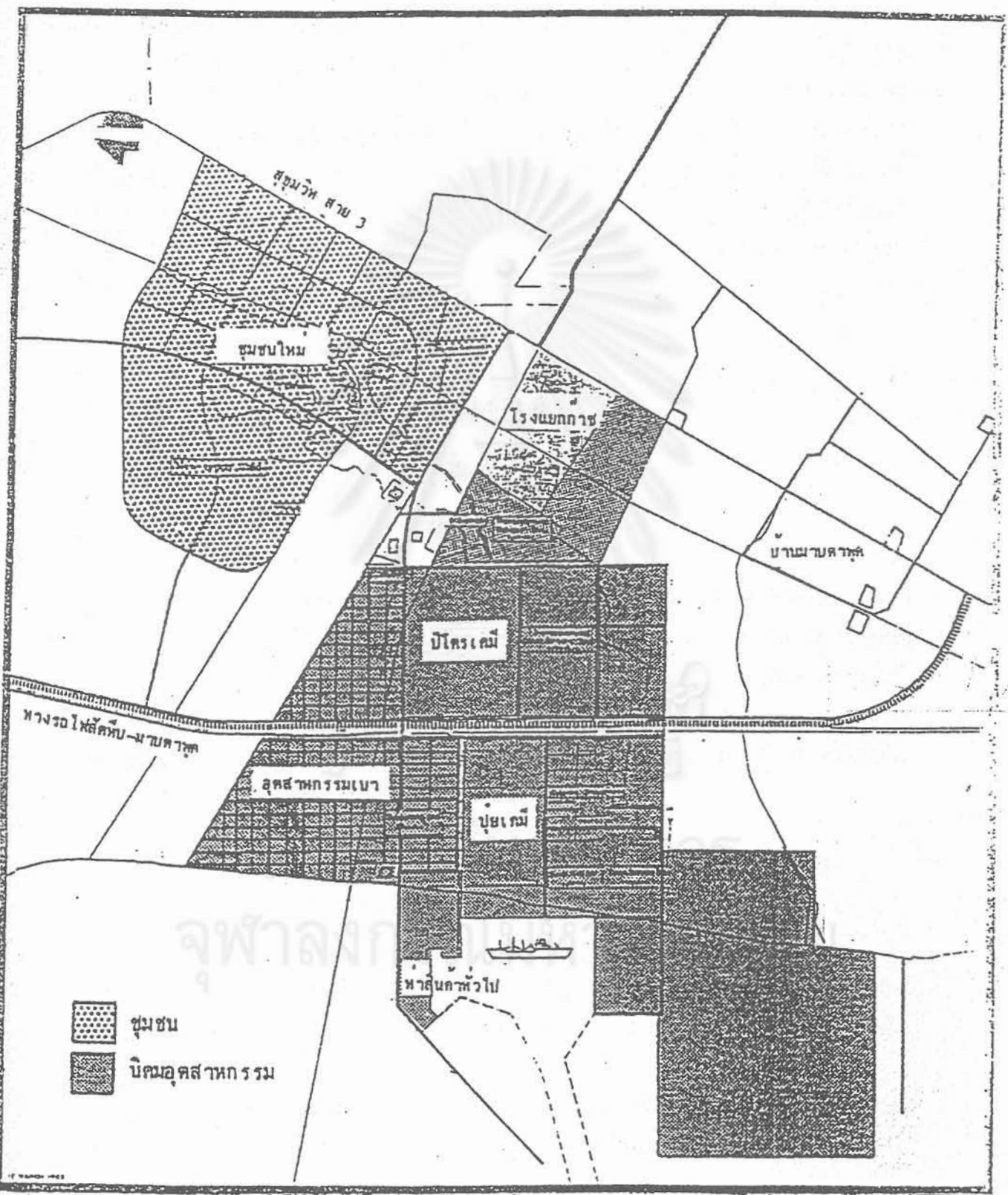
ผลกระทบของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการขยายการลงทุนอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมจึงมีทั้งบวกและลบ คือเป็นแหล่งให้งานทำ และขณะเดียวกันทำให้การเกษตรต้องลดลง ค่าครองชีพสูงขึ้น การเคลื่อนย้ายแรงงานมีอัตราสูงและอื่น ๆ ที่จะกล่าวต่อไป อย่างไรก็ตามในแง่ศักยภาพของเขตเทศบาลมาบตาพุดที่จะให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้นมีความเป็นไปได้สูง โดยเหตุที่มีชายฝั่งทะเลน้ำลึกบริเวณมาบตาพุดต่อไปจนถึงตำบลห้วยโป่งเหมาะสมที่จะพัฒนาให้เป็นท่าเรือน้ำลึกและแหล่งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ผลกระทบของการพัฒนาดังกล่าวต่อชุมชนในบริเวณรอบ ๆ จะได้พิจารณากันต่อไป

ในด้านสังคม การอพยพของประชากรเข้ามาในเขตเทศบาลเพื่อทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและในการก่อสร้างต่าง ๆ มีอยู่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ แรงงานเหล่านี้จะโยกย้ายไปตามแหล่งงานต่าง ๆ ส่วนราษฎรที่เป็นชาวระยองส่วนมากจะมีฐานะที่ค่อนข้างดีมีรายได้จากการทำสวนพอที่จะไม่ต้องโยกย้ายไปทำงานทำอย่างอื่นก็ตาม ในบางเขต เช่น ห้วยโป่ง ราษฎรได้ขายที่ดินไปมาก บางส่วนโยกย้ายไปซื้อที่ทำเกษตรผืนใหม่ในจังหวัดอื่น หรือในแหล่งที่ที่ดินยังไม่สูงมากเกินไป ส่วนใหญ่มักจะเข้าเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม

npc บริษัท ปิลาเนตอินดัสตรี จำกัด
 tpe บริษัท ไทยโกลโกล จำกัด
 tpc บริษัท ไทยตาตทอเคมิคัล จำกัด
 hmc บริษัท เอช เอ็ม ซี โกลโกล จำกัด
 nrc บริษัท ฟูนท์สตีล จำกัด

ภาพที่ 7 แผนผังการพัฒนาที่ดินอุตสาหกรรมมาตาฟุด

บทที่ 3

กรณีศึกษาชุมชนบ้านปลา

1. ประวัติชุมชน

หมู่บ้านปลา เริ่มก่อตั้งเมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏเด่นชัด แต่จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในหมู่บ้าน หมู่บ้านปลา มีอายุไม่ต่ำกว่า 225 ปี มีหลักฐานที่พอเชื่อได้จากคำบอกเล่าคือ เมื่อครั้งที่กรุงศรีอยุธยาถูกกองทัพพม่าตีแตกในครั้งที่ 2 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เดินทัพจากกรุงศรีอยุธยาเพื่อไปที่จันทบุรี และระหว่างทางได้ทรงแวะประทับที่หมู่บ้านนี้ นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าเป็นตำนานที่มาของการตั้งชื่อหมู่บ้านว่า เมื่อนานมาแล้วมีพระมาธุดงค์และบริเวณนี้ก็เป็นที่หาน้ำจืดยากและพระภิกษุดังกล่าวได้ “พักล่า” บริเวณแห่งนี้ จึงมีการเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “ปลา” ที่มาจาก “พักล่า” นั่นเอง

2. ลักษณะทางกายภาพ

2.1 บ้านปลา หมู่ 5 ตำบลปลา อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จรด หมู่ 4 บ้านคลองทราย

ทิศใต้ จรด ทะเล

ทิศตะวันออก จรด หมู่ 4 ตำบลพยุhon

ทิศตะวันตก จรด ตำบลบ้านไผ่

2.2 ลักษณะทางภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดทะเลด้านทิศตะวันออกของประเทศ ทำให้ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงเหนือ ทำให้มีผลต่อการตกชุกในฤดูฝน และรับลมที่พัดจากทะเล และพัดผ่านหมู่บ้านก่อนถึงเขตอุตสาหกรรม มีผลต่อการลดความรุนแรงจากมลพิษทางอากาศจากโรงงานในเขตอุตสาหกรรมมาบตาพุด ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเรียบยาวตามแนวชายฝั่งทะเล ทำให้เอื้อต่อการทำเกษตร และการประมง แต่ขาดแหล่งน้ำจืด

2.3 การคมนาคม สามารถเข้าสู่หมู่บ้านได้ 4 ทาง คือ

- ทางเรือ แต่ไม่มีท่าเรือโดยสาร

- ทางรถด้านทิศตะวันออก ซึ่งเข้ามาทาง หมู่ 4 บ้านพยุhon

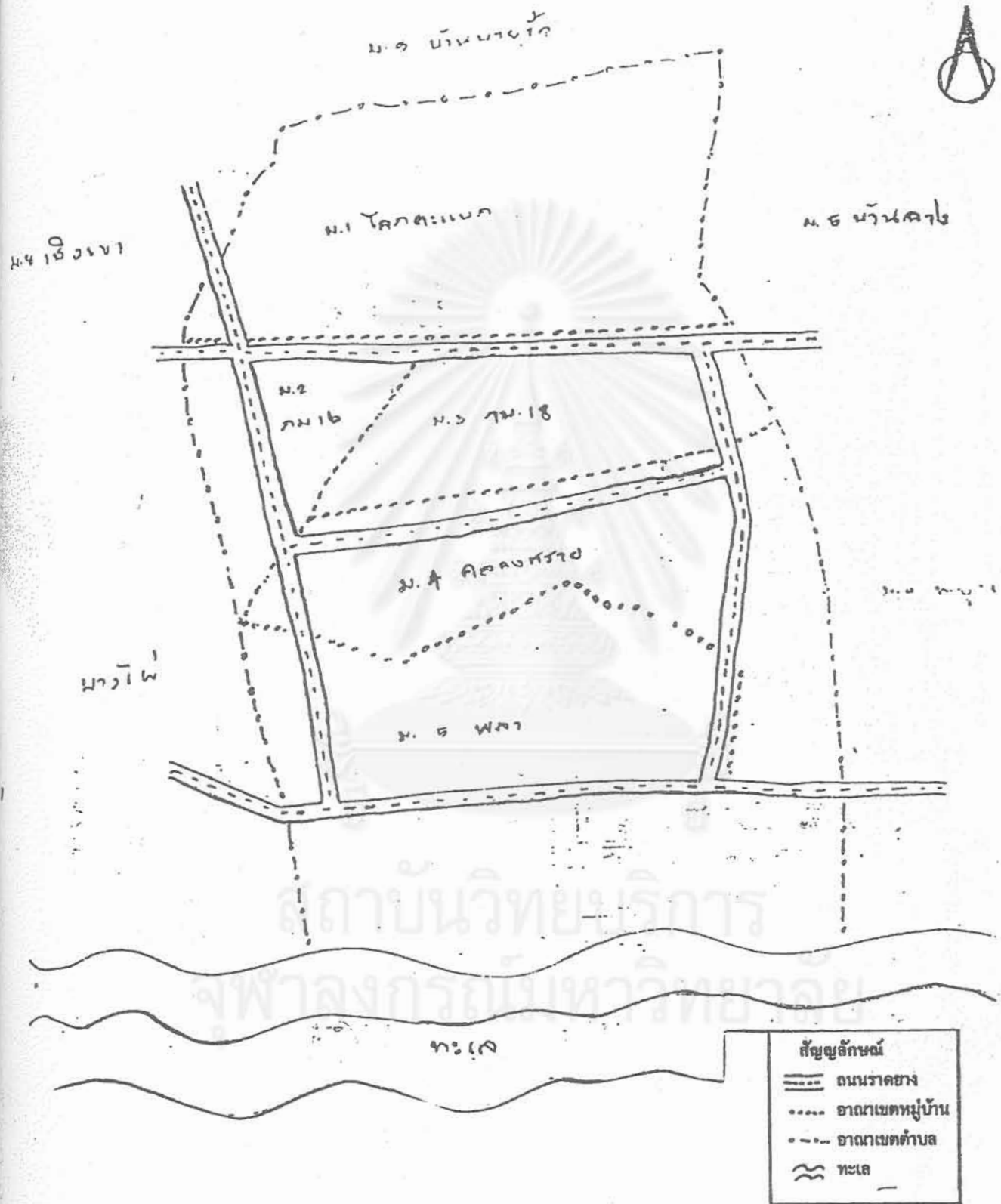
- ทางรถด้านทิศตะวันตก ซึ่งเข้ามาทางด้านบ้านไผ่

- ทางรถที่เข้ามาทางทิศเหนือ หมู่ 4 บ้านคลองทรายที่มาจากอำเภอบ้านฉาง

ซึ่งเป็นสายหลักที่ชาวบ้านใช้เป็นเส้นทางเข้าออกสู่ภายนอกหมู่บ้าน ระยะทางจากหมู่บ้านไปบ้านฉางด้านทิศเหนือ 5 กม. และไประยะทางด้านทิศตะวันออก 12 กม. และไปกรุงเทพฯ ทางด้านทิศตะวันตก 198 กม.

2.4 การติดต่อสื่อสาร ภายในหมู่บ้านกว่า 20% มีโทรศัพท์มือถือ และมีโทรศัพท์สาธารณะ 2 ตู้ ทุกหลังคาเรือนมีโทรทัศน์หรือวิทยุ, เทป ในการรับข่าวสารและเพื่อการบันเทิง และมีหอ

ภาพที่ 8 แผนที่แสดงที่ตั้งอาณาเขตหมู่บ้าน ตำบลบ้านปลา อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง

สัญลักษณ์	
	ถนนราดยาง
	อาณาเขตหมู่บ้าน
	อาณาเขตตำบล
	ทะเล

กระจายข่าวในหมู่บ้าน ซึ่งมีข่าวจากหน่วยงานราชการ เช่น สาธารณสุข มหาดไทย เกษตร เป็นต้น ในรูปของตลับเทปบันทึกเสียง เพื่อเปิดให้ชาวบ้านได้รับฟังและมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ในหมู่บ้าน มีการสร้างศาลาไว้หลายหลังบริเวณชายทะเลเพื่อให้ชาวบ้านได้มาพบปะพูดคุยกันในช่วงตอนเย็นหลังเลิกงานแล้ว บางคนก็มาใช้เป็นสถานที่ดื่มสุราและถือโอกาสส่งข่าวสารกันด้วย

2.5 ทรัพยากรธรรมชาติ หมู่บ้านปลาไม่มีแม่น้ำ ไม่มีภูเขา ทำให้ขาดน้ำจืดเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค แต่มีสภาพพื้นที่ที่พอทำการเกษตรได้บ้าง เช่น ทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ลับประรด ตลอดจนสวนผลไม้ เช่น ทูเรียน มะม่วง เป็นต้น แต่พื้นที่มีจำกัดเพราะทางทิศตะวันตกเป็นเขตของทหารเรือ ทิศตะวันออกติดเขตอุตสาหกรรม ทิศใต้ติดทะเล ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้เลี้ยงชีวิตชาวบ้านปลาหมดคือสัตว์น้ำที่ได้จากทะเล

2.6 หน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน (ดูในแผนที่) ประกอบด้วย โรงเรียน สถานีอนามัย วัดของศาสนาพุทธ ที่ทำการของสภาตำบล ส่วนหน่วยราชการอื่น ๆ จะใช้สภาตำบล (บ้านกำนัน) เป็นสถานที่ติดต่อกับชาวบ้าน

3. ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนบ้านบ้านปลา

ชุมชนบ้านปลาเป็นชุมชนประมงที่อยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดประมาณ 20 กิโลเมตร มีประชากรขณะศึกษาจำนวน 1,079 คน เป็นชาย 535 คน และหญิง 544 คน จาก 317 ครัวเรือน ข้อมูลที่ใช้ในรายงานฉบับนี้ได้จากแบบสอบถามที่สุ่มตัวอย่างมา 100 ครัวเรือน โดยเป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนจำนวน 91 ราย และจากสมาชิกในครัวเรือนเป็นผู้ให้ข้อมูลอีก 9 ราย และได้ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลักอีกจำนวนหนึ่ง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส และผู้นำที่ไม่เป็นทางการคนอื่น ๆ

ชุมชนบ้านปลา มีลักษณะทางกายภาพที่ติดทะเลด้านอ่าวไทย ประชาชนได้ประกอบอาชีพประมงและเกี่ยวกับประมงมาตั้งแต่ดั้งเดิมโดยถือปฏิบัติสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ เช่น หาปลา ทำกะปิ ทำน้ำปลา และทำเกษตรจำนวนเล็กน้อยโดยปลูกอ้อย มันสำปะหลัง ในพื้นที่เกษตรที่อยู่นอกหมู่บ้าน ส่วนคนหนุ่มคนสาวในปัจจุบันไม่นิยมที่จะประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษแล้ว ส่วนใหญ่จะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมของนิคมอุตสาหกรรมที่มาบตาพุด หรือโรงงานที่อื่นในบริเวณใกล้เคียงโดยจะทำงานแบบไปเช้าเย็นกลับ ครัวเรือนของชุมชนบ้านปลาส่วนใหญ่จะเป็นครัวเรือนขนาดเล็กที่มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 4-6 คน (ดูตารางที่ 3.1) ซึ่งเป็นครัวเรือนของครอบครัวหน่วยกลางหรือครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) ที่มีสมาชิกจำนวนน้อยและมีเพียง 2 ชั่วคน ครอบครัวดังกล่าวยังมีความผูกพันกันอย่างแน่นอนแน่นแฟ้นในด้านเครือญาติ และมีความเอื้อเฟื้อต่อสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน

ตารางที่ 3.1 ร้อยละของขนาดครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	ร้อยละ
1	1.0
2	6.0
3	9.0
4	37.0
5	23.0
6	14.0
7	2.0
8	5.0
9	3.0
รวม	100.0

จากตารางที่ 3.1 จะเห็นว่าครัวเรือนที่มีสมาชิก 4-6 คนมีจำนวนถึงร้อยละ 74 ทั้งนี้เป็นผลมาจากการปรับตัวด้านอาชีพที่ไม่ได้มีความจำเป็นต้องพึ่งแรงงานจำนวนมากจากครอบครัวเหมือนเดิม ประกอบกับบุตรหลานรุ่นหลังมักจะไม่นิยมที่จะประกอบอาชีพตามแบบเดิมของบิดามารดาซึ่งจะได้พิจารณาในเรื่องการเปลี่ยนอาชีพของบุตรหลานในรายละเอียดต่อไป ดังนั้นการมีบุตรมากจึงไม่ใช่เป็นสิ่งปรารถนาของครอบครัวในปัจจุบัน

ในด้านการศึกษาพบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาไม่สูงนัก คือสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาถึงร้อยละ 79 จบมัธยมต้นและมัธยมปลายร้อยละ 6 จบวิชาชีพ และ ปวช. ปวส. ร้อยละ 4 และสำเร็จปริญญาตรีเพียงร้อยละ 2 (ตารางที่ 3.2) แม้ว่าระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว

ตารางที่ 3.2 ร้อยละของการศึกษาในระดับต่าง ๆ ของหัวหน้าครัวเรือน

ระดับการศึกษา	ร้อยละ
ประถมศึกษา	79.0
มัธยมศึกษาตอนต้น	5.0
มัธยมศึกษาตอนปลาย	1.0
ปวช. ปวส.	4.0
ปริญญาตรีและสูงกว่า	2.0
ไม่ตอบ	9.0
รวม	100.0

ในปัจจุบันยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เป็นที่แน่ชัดว่าหัวหน้าคร่ำเรื่อนในอนาคตจะมีระดับการศึกษาสูงกว่านี้ ปัจจัยหนึ่งมาจากแรงกระตุ้นจากข้อกำหนดด้านวุฒิการศึกษาของโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งบรรดาคนในวัยเรียนปัจจุบันจะต้องเรียนให้สูงกว่าพ่อแม่ของพวกเขา เช่น อย่างน้อยต้องสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมต้น (มัธยม 3) เพื่อพวกเขาจะสามารถสมัครเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมได้

ในด้านศาสนา ชุมชนบ้านพลาเป็นชุมชนที่นับถือพุทธศาสนาทุกคร่ำเรื่อน ยังไม่มีผู้ที่นับถือศาสนาอื่นมาตั้งรกรากในหมู่บ้านนี้ ในชุมชนนี้มีวัดประจำหมู่บ้าน 1 วัด มีบริเวณกว้างขวางเป็นศูนย์รวมของคนในหมู่บ้านเวลาว่างประเพณีต่าง ๆ และในวัดมีวิหารเป็นที่ประดิษฐานรูปจำลองของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษี อันเป็นที่เคารพของชาวบ้านโดยทั่วไป นอกจากนั้นในหมู่บ้านยังมีศาลหลวงเตี้ย ซึ่งเป็นสถานที่ ๆ ชาวบ้านให้ความเคารพอีกด้วยโดยเฉพาะชาวประมง ก่อนออกทะเลต้องมาสักการะศาลหลวงเตี้ยก่อนเพื่อศิริมงคลและในช่วงสงกรานต์ทุกปีจะมีงานประจำปีหลวงพ่อโตต่อเนื่องกัน

นอกจากชาวบ้านจะทำบุญที่วัดในโอกาสต่าง ๆ แล้ว ยังมีการจัดตั้งกลุ่มหนุ่มสาวอายุ 20-40 ปี เรียกว่า "กลุ่มยุวพุทธ" เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมด้านสังคมของหมู่บ้าน เช่น งานประเพณีต่าง ๆ โดยสมัครใจสมาชิกมีประมาณ 100 คน และในบริเวณวัดยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียนประจำหมู่บ้านซึ่งเปิดทำการสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถึงแม้ชุมชนบ้านพลาจะเป็นหมู่บ้านชาวประมงมาช้านานตามปัจจุบันการประกอบอาชีพประมงบ้านพลาเคยได้ต่อรองกับกรมประมงเพื่อสร้างสะพานปลาได้สำเร็จ แต่เนื่องจากขาดการประสานงานที่ดีพอทำให้สะพานปลาที่สร้างหมดงบประมาณไป 8 แสนบาทนั้นใช้ประโยชน์ไม่ได้เพราะเรือไม่สามารถเข้าเทียบท่าได้เพราะสร้างในบริเวณที่น้ำตื้นเกินไป ประกอบกับไม่มีการสร้างเขื่อนกันคลื่นเพื่อกันลม ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อเรือ เพราะอาจจะกระแทกกับโขดหินได้ ทำให้เรือประมงที่หาปลาได้แล้วต้องไปขายปลาที่สะพานปลาที่อื่น เป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายสูงขึ้นไปอีก

ดังนั้นเมื่อโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มาบตาพุดเกิดขึ้น ทำให้มีงานในโรงงานอุตสาหกรรมและงานภาคบริการต่าง ๆ เกิดขึ้นจำนวนมากทำให้ชาวบ้านมีโอกาสที่จะเลือกประกอบอาชีพได้มากขึ้น ชาวบ้านพลาที่เคยประกอบอาชีพประมงอยู่บางส่วนได้หันมาประกอบอาชีพรับจ้างทำให้จำนวนผู้ประกอบอาชีพประมงลดลงดังกล่าว ชาวบ้านพลาให้ความเห็นว่าจำนวนผู้ประกอบอาชีพในชุมชนบ้านพลา คงจะลดลงไปเรื่อย ๆ แต่คงไม่หมดไปเพราะเป็นอาชีพที่ทำมาช้านาน หลายชั่วคนแล้วถ้าเลิกก็คงจะปรับตัวเข้ากับอาชีพใหม่ได้ยาก เพราะอาชีพประมงกลายเป็นชีวิตของพวกเขา นอกจากคนรุ่นลูกหรือวัยหนุ่มสาว ที่ยังมีกำลังกาย มีความรู้พอที่จะไปทำงานอย่างอื่นได้และจะได้หารายได้มาจุนเจือครอบครัวอีกทางหนึ่ง

ชุมชนบ้านพลาเป็นชุมชนที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรไม่มากนักในปัจจุบันทั้งการย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนและการย้ายออกจากชุมชน แต่เคยมีคนงานย้ายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนมากในระยะ 3-4 ปีมาแล้ว เป็นการย้ายเข้ามาอยู่เพียงชั่วคราวโดยอยู่ในบริเวณเขตก่อสร้างเพื่อเข้ามาทำงานก่อสร้างโรงแรม และอาคารชุดในบริเวณชุมชนและบางส่วนทำงานก่อสร้างในสนามกอล์ฟที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไปประมาณ 3 กิโลเมตร

ส่วนคนย้ายถิ่นออกจากชุมชนนั้นในช่วงเวลาประมาณ 7 - 10 ปี มาแล้วก็มีหัวหน้าครอบครัวจำนวนหนึ่งนิยมที่จะไปทำงานทำในต่างประเทศแถบบริเวณตะวันออกกลาง เช่น ประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น ซึ่งบางคนก็สามารถหารายได้ค่อนข้างมากมาปลูกบ้านใหม่ได้ แต่บางรายก็ถูกนายหน้าโกงค่าแรงจนหมดตัว ในปัจจุบันผู้คนในชุมชนบ้านปลาไม่ค่อยย้ายไปไหน มีหัวหน้าครัวเรือนเพียงร้อยละ 11 ที่เคยย้ายออกจากชุมชนเกิน 1 ปี เพื่อไปทำงานรับจ้าง ส่วนอีกร้อยละ 84 ไม่เคยย้ายไปไหนได้แต่ทำมาหากินในชุมชนโดยตลอดมา (ดูตารางที่ 3.3) สำหรับสมาชิกในครัวเรือนมีการย้ายออกไปอยู่ที่อื่นจำนวนมากพอสมควรคิดเป็นร้อยละ 21 (ตารางที่ 3.4) การที่ชาวบ้านปลามีการอพยพเคลื่อนย้ายอยู่ในระดับตํานั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสภาพที่ตั้งของชุมชนเหมาะสมที่จะประกอบอาชีพได้หลายประเภทไม่ว่าจะเป็นอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม อาชีพประมง อาชีพค้าขาย อาชีพเกษตร อาชีพรับจ้างในสนามกอล์ฟ ในร้านขายอาหารและในบ้านพักตากอากาศ เป็นต้น ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนปลาไม่ลำบากเดือดร้อนมากนักในด้านการเงิน จึงไม่ดิ้นรนจะย้ายไปประกอบอาชีพที่อื่นและที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด หรือที่อื่นที่อยู่ใกล้เคียงจะไปทำงานแบบเช้าไป-เย็นกลับ ยังคงพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

ตารางที่ 3.3 ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่เคยย้ายไปอยู่ที่อื่นเกิน 1 ปี

การอพยพย้ายถิ่น	ร้อยละ
เคย	11.0
ไม่เคย	84.0
ไม่ตอบ	5.0
รวม	100.0

ตารางที่ 3.4 ร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกเคยย้ายออกไปอยู่ที่อื่นเกิน 1 ปี

การอพยพย้ายถิ่น	ร้อยละ
เคย	21.0
ไม่เคย	75.0
ไม่ตอบ	4.0
รวม	100.0

การเกษตร ชุมชนบ้านปลาดังแม้จะเป็นหมู่บ้านชาวประมง แต่ก็มีสมาชิกของชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่บ้างในพื้นที่เกษตรที่อยู่นอกหมู่บ้าน

ที่นา มีครัวเรือนที่ถือครองที่นาอยู่เพียง 2 ราย คือถือครองที่นา 100 ไร่ มีอยู่ 1 ราย ซึ่งเป็นผู้มีฐานะคนหนึ่งของหมู่บ้านอีกรายมีที่นา 1 ไร่คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านไม่มีที่นา (ตารางที่ 3.5)

ตารางที่ 3.5 ร้อยละของขนาดที่นาที่ครัวเรือนถือครอง

ขนาดเนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
0	98.0
1	1.0
100	1.0
รวม	100.0

ที่สวน สำหรับการทำสวนนั้นในชุมชนบ้านพลามีอยู่ 15 ครัวเรือนที่มีที่ทำกิน โดยมีการถือครองที่ดินที่ตั้งแต่ 1 ไร่ขึ้นไปจนถึง 100 ไร่ ส่วนใหญ่จะปลูกมะพร้าว มะม่วง ขนุน เป็นต้น และบางรายกำลังทดลองปลูกยางพารา (ตารางที่ 3.6) ในอดีต จำนวนครัวเรือนที่ถือครองที่สวนมีมากกว่านี้ แต่เมื่อราคาที่ดินสูงขึ้นทำให้เจ้าของที่สวนหลายรายได้ขายที่สวนไป ในอนาคตจำนวนครัวเรือนที่ถือครองที่สวนคงจะลดลงไปอีกเพราะราคาที่ดินยังคงสูงอยู่

ตารางที่ 3.6 ร้อยละของขนาดที่สวนที่ครัวเรือนถือครอง

ขนาดเนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
0	85.0
1 - 35	12.0
36 - 70	2.0
71 - 100	1.0
รวม	100.0

ที่ไร่ สมาชิกบ้านปลาส่วนหนึ่งยังนิยมการทำไร่อยู่ เช่น ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง เป็นต้น โดยมีจำนวน 18 ครัวเรือนที่ยังมีที่ถือครองตั้งแต่ 1 ไร่ จนถึง 110 ไร่ (ตารางที่ 3.7) แต่นับวันการทำไร่จะลดลง เพราะราคาอ้อยและมันสำปะหลังไม่แน่นอนทำให้ผู้เพาะปลูกขาดทุนได้ง่าย หนึ่งแรงงานที่เป็นคนพื้นที่ก็หายากไม่ค่อยมีใครจะรับจ้างตัดอ้อยหรือตัดมัน เพราะถือว่าเป็นงานหนักเมื่อเปรียบเทียบกับงานประมงหรืองานรับจ้างอื่น ๆ ส่วนแรงงานนอกพื้นที่ปัจจุบันก็หาไม่ได้ง่ายขึ้น ต้องมีนายหน้าไปหาคนงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอีก

ตารางที่ 3.7 ร้อยละของขนาดที่ไร่ ที่ครัวเรือนถือครอง

ขนาดเนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
0	82.0
1 - 35	14.0
36 - 70	2.0
71 - 100	2.0
รวม	100.0

ที่ดิน จากปัจจัยด้านราคาที่ดินที่มีราคาสูงเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วง พ.ศ.2530 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกซึ่งมีโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกทำให้ผู้มีที่ดินไม่ว่าจะเป็นที่นา ที่สวนและที่ไร่ ต่างพอใจที่จะขายที่ดินของตน ในชุมชนพลาญ์เช่นกันนับตั้งแต่ปี 2519 เป็นต้นมามีการขายที่ดินรวม 22 ราย (ตารางที่ 3.8) และมีขนาดของที่ดินที่ขายตั้งแต่ 1 ไร่ขึ้นไปถึง 40 ไร่ (ตารางที่ 3.9) ราคาที่ดินเดิมมีการซื้อขายกันประมาณไร่ละ 8 หมื่นบาท ถึง 1 แสนบาท แต่เมื่อมีการจัดตั้งโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกขึ้นมา ประกอบกับช่วงปี พ.ศ.2530 - 2534 ประเทศไทยมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงมากถึงประมาณ 8 % - 10 % ทำให้ราคาที่ดินเชยิบสูงขึ้นอย่างมากถึงประมาณไร่ละ 5 ล้านบาท โดยเฉพาะที่ดินที่อยู่ติดชายทะเลที่มีทำเลดีจะได้ราคาสูงมาก แต่โดยเฉลี่ยแล้วจะมีราคาขายอยู่ประมาณไร่ละ 3 ล้าน ในชุมชนบ้านพลาญ์มีอยู่ 1 รายที่มีรายได้เฉพาะจากการขายที่ดินสูงถึง 13 ล้านบาท (ตารางที่ 3.10)

ตารางที่ 3.8 ร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่ขายที่ดินในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา

ปีที่	ร้อยละ
ไม่เคยขาย	74.0
(ขาย) 2519 - 2525	2.0
2526 - 2532	10.0
2533 - 2536	10.0
ไม่ตอบ	4.0
รวม	100.0

ตารางที่ 3.9 ร้อยละของขนาดที่ดินของครัวเรือนที่ขาย

ขนาด (ไร่)	ร้อยละ
ไม่ขาย	74.0
(ขาย) 1 - 10	13.0
11 - 20	6.0
21 - 30	4.0
31 - 40	2.0
ไม่ตอบ	1.0
รวม	100.0

ตารางที่ 3.10 ร้อยละของครัวเรือนที่ได้รับรายได้จากการขายที่ดิน

รายได้ (บาท)	ร้อยละ
0	74.0
1 - 1,000,000	11.0
1,000,001 - 5,000,000	9.0
5,000,001 - 10,000,000	3.0
10,000,001 - 13,000,000	1.0
ไม่ตอบ	1.0
รวม	100.0

เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนบ้านพลาล้วนมีประสบการณ์ไม่มากนัก้อยจากเรื่องการซื้อขายที่ดิน ดังนั้นเมื่อได้รับการสอบถามเรื่องผลดีและผลเสียของการซื้อขายที่ดินในชุมชนหรือบริเวณอื่น ๆ จึงแสดงความคิดเห็นกันค่อนข้างมากโดย 53 ครัวเรือนตอบว่ามีผลดี ซึ่งในจำนวนนี้ส่วนใหญ่ 24 ราย ให้เหตุผลว่าทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นเป็นต้น (ตารางที่ 3.11) สำหรับผู้ที่คิดว่าเป็นผลเสียมีจำนวนเท่ากันคือ 53 ครัวเรือน โดยส่วนมาก 46 รายให้เหตุผลว่าจะทำให้ไม่มีที่ทำกินและไม่มีที่อยู่อาศัย (ตารางที่ 3.12)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.11 ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการซื้อขายที่ดินมากเป็นผลดี

ความเห็น	ร้อยละ
ไม่มีความเห็น	47.0
ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น	13.0
หมู่บ้านพัฒนาขึ้น	6.0
ที่ดินมีราคาสูง	2.0
คนมีที่ดินร่ำรวยขึ้น	5.0
ชาวบ้านมีเงินใช้	24.0
ไม่ได้ระบุเหตุผล	3.0
รวม	100.0

ตารางที่ 3.12 ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการซื้อขายที่ดินมากเป็นผลเสีย

ความเห็น	ร้อยละ
ไม่มีความเห็น	47.0
ทำให้ไม่มีที่ทำกิน	46.0
ประชาชนมีเงินและใช้กันอย่างฟุ่มเฟือย	1.0
จะมีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น	1.0
คนไม่มีที่ดินยิ่งยากจนลง	1.0
ไม่ได้ระบุเหตุผล	4.0
รวม	100.0

เมื่อชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นเรื่องผลดีและผลเสียของการขายที่ดินที่มีค่อนข้างมาก ในระยะ 4-5 ปี ก่อนที่คณะผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาและช่วงที่ทำการวิจัยราคาที่ดินก็ยังคงสูงอยู่ จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะทราบว่าในเวลานั้นมีการซื้อขายที่ดินของชุมชนบ้านพลามากน้อยเพียงใด ซึ่งก็พบว่ายังมีการซื้อขายที่ดินกันในจำนวนมากอยู่โดยร้อยละ 20 บอกว่ามีการซื้อขายที่ดินกันมากในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา ส่วนที่กล่าวว่ามีการซื้อขายมากในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ร้อยละ 11 (ตารางที่ 3.13)

ตารางที่ 3.13 ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการขายที่ดินในชุมชนมากหรือน้อย

การขายที่ดิน	ร้อยละ
ไม่มาก	45.0
มากในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา	2.0
มากในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา	5.0
มากในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา	11.0
มากในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา	8.0
มากในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา	20.0
มากในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา	4.0
มากตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป	3.0
มากแต่ไม่ระบุปี	2.0
รวม	100.0

จากตารางที่ 3.13 ทำให้ทราบว่าระยะเวลาที่ผ่านมาที่มีการซื้อขายที่ดินในชุมชนบ้านปลาจำนวนมากถึงร้อยละ 55 ในด้านของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะได้ทราบว่ามีการพัฒนาที่ดินเหล่านั้นไปทางด้านใดบ้าง ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ให้คำตอบว่าเอาไปทำบ้านจัดสรรถึง 40 รายและมีรองลงไปคือทำโรงงานอุตสาหกรรม 12 ราย ความคิดเห็นที่เลือกกระจายกันออกไปในหลายด้าน (ตารางที่ 3.14)

ตารางที่ 3.14 ร้อยละของครัวเรือนแสดงความเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของที่ดินที่ถูกซื้อ

การใช้ประโยชน์ของที่ดิน	ร้อยละ
ทำโรงงาน	12.0
ทำการเกษตร	2.0
ทำโรงงานและโรงแรม	3.0
ทำบ้านจัดสรร	40.0
ทำบ้านจัดสรรและสนามกอล์ฟ	11.0
ทำรีสอร์ทและโรงแรม	3.0
ทำโรงงานและบ้านจัดสรร	3.0
ทำสนามกอล์ฟ	10.0
ทำอาคารชุด	5.0
ทำอาคารชุดและรีสอร์ท	2.0
ทำโรงแรม	4.0
ไม่ตอบ	5.0
รวม	100.0

ตามที่ได้ทราบถึงการประกอบอาชีพของครัวเรือนในชุมชนบ้านพลา ที่ได้กล่าวมาใน ตารางที่ 3 ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านรับจ้างในโรงงานหรือบริษัทเป็นอันดับแรก อาชีพรอง ลงไปเป็นการทำประมง ส่วนอาชีพด้านการเกษตรมีครัวเรือนที่ยังประกอบอาชีพด้านนี้อยู่เพียง ร้อยละ 13 จึงน่าสนใจที่จะทราบต่อไปอีกว่า ในช่วงคนต่อมารุ่นลูกจะมีผู้สนใจทำอาชีพด้านใดบ้าง โดยเฉพาะด้านการเพาะปลูก ซึ่งก็พบว่ามีบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพ ด้านเพาะปลูกอยู่เพียงร้อยละ 7 แต่ประกอบอาชีพด้านอื่นถึงร้อยละ 80 ดังรายละเอียดระบุใน ตารางที่ 3.15

ตารางที่ 3.15 ร้อยละของบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการเพาะปลูก

บุตรที่ประกอบอาชีพด้านการเพาะปลูก	ร้อยละ
ไม่มีบุตร	13.0
ทำสวน	3.0
ทำไร่มันสำปะหลัง	3.0
ทำสวนทุเรียน	1.0
ไม่ได้ทำอาชีพเพาะปลูก	80.0
รวม	100.0

นอกจากจะมีแนวโน้มที่บุตรของหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบ้านพลาจะประกอบอาชีพด้าน การเพาะปลูกลดน้อยลงแล้ว ยังพบว่าตัวของหัวหน้าครัวเรือนเองก็ไม่ได้มีความต้องการให้บุตร ของตนทำอาชีพเกษตรกรรม เพราะมีถึงร้อยละ 14 ที่ไม่ต้องการให้บุตรเป็นเกษตรกร มีเพียง ร้อยละ 5 เท่านั้นที่ต้องการ (ตารางที่ 3.16)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.16 ร้อยละของครัวเรือนที่ต้องการให้บุตรประกอบอาชีพเพาะปลูก

ต้องการ	ร้อยละ
ต้องการเพราะครอบครัวทำไรมานาน	1.0
ต้องการเพราะมีที่เป็นของตนเอง	1.0
ต้องการเพราะขายได้ดี	1.0
ต้องการแต่บุตรไม่สนใจจะทำ	1.0
ต้องการแต่ไม่ได้รับอุบัติเหตุผล	1.0
ไม่ต้องการเพราะอยากให้ทำงานบริษัท	5.0
ไม่ต้องการเพราะอยากให้ทำการค้า	1.0
ไม่ต้องการเพราะลูกไม่ต้องการทำ	3.0
ไม่ต้องการเพราะบิดามีโรคประจำตัว	1.0
ไม่ต้องการเพราะอยากให้รับราชการ	2.0
ไม่ต้องการเพราะไม่มีที่เป็นของตนเอง	2.0
ไม่ได้ประกอบอาชีพเพาะปลูก	80.0
ไม่ตอบ	1.0
รวม	100.0

ชุมชนบ้านปลาเป็นหมู่บ้านชาวประมงมาช้านานหลายชั่วอายุคน และแต่เดิมทุกคนมีอิสระในการทำการประมงในท้องทะเลที่เป็นเขตแดนไทย ไม่มีการจัดแบ่งสวนเป็นเจ้าของ นอกจากกฎหมายระบุชนิดอุปกรณ์ เขต ตลอดจนฤดูกาลวางไข่ที่ห้ามจับ แต่การประมงของชาวบ้านเองเป็นประมงขนาดเล็กหาจับปลาบริเวณชายฝั่ง 1-5 กม. และนำปลาขึ้นที่ทำหมู่บ้าน เพื่อนำไปขายยังตลาดในหมู่บ้านอำเภอบ้านฉาง การทำการประมงในระดับครอบครัวจะใช้แรงงานในครอบครัวโดยผู้ชายจะออกเรือหาปลา ผู้หญิงอยู่บ้านทำปลาและติดต่อตลาด เวลาออกเรือไปเข้าเย็นกลับ หรือไปตอนเย็นเช้ากลับ ปัจจุบันมีนายทุนที่ต่อเรือใหญ่ โดยจ้างแรงงานจากชาวบ้าน และชาวต่างถิ่นเข้าประจำเรือออกเรือหลายวันจึงกลับ ปัญหาที่คือที่หมู่บ้านไม่มีทำเทียบเรือ เคยมีการทำโครงการทำทำเทียบเรือ แต่ทำได้เพียง 40% ก็ต้องงดไป เพราะหมดงบประมาณ และไม่มีการประสานงานต่องาน จึงค้างอยู่ตั้งแต่ปี 2528 ที่เริ่มโครงการ และเหตุผลหนึ่งก็คือ ความขัดแย้งระหว่างผู้นำด้วยกันเองเนื่องจากมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องคือ จากส่วนแบ่งงบประมาณและผลประโยชน์จากสะพานปลาที่เพิ่งสร้างเสร็จ และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ จำนวนชาวประมงเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงเพราะจากการที่ปลาลดลง และไม่มีทุนต่อเรือขนาดใหญ่ และการสร้างท่าเรือต้องการงบประมาณจำนวนมาก ไม่มีตลาดรับส่งน้ำมัน น้ำแข็ง ฯลฯ ซึ่งในหมู่บ้านยังไม่มี นายทุนนำเรือไปเทียบท่าที่ระยองสะดวกกว่า ต้นทุนเรือเล็กลอยอวนล่ำละประมาณ 4 - 6 หมื่นบาท ซึ่งก็นับว่าสูงสำหรับชาวบ้าน ปี 2528 จึงตั้งเป็นสหกรณ์ มีสมาชิก 48 ราย ทุนละ 100 บาท ทุนหมุนเวียนมีน้อย ปี 2530 ทางสหกรณ์ขอกู้เงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ แต่ก็ไม่ผ่านเงื่อนไขที่ต้องมีสมาชิก 300 ทุน แต่รวมกันได้เพียง 168 ทุน

ในปัจจุบันความฝันที่จะขอกู้ 2 ล้านบาทก็ล้มเลิกไปและหาสมาชิกเพิ่มไม่ได้ ทำให้กองทุนต้องหยุดชะงักไป แนวโน้มอาชีพการประมงก็ยังคงอยู่ เพราะในหมู่บ้านยังมีการต่อเรือ ซ่อมเรือ (อยู่ท้ายวัด) และเป็นอาชีพที่ได้รับการถ่ายทอดในระดับครอบครัวที่มีการฝังแน่นถึงการปฏิบัติเป็นการยากแก่การล้มเลิก เป็นอาชีพอย่างเดียวที่เขาสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ และมีที่หากินอย่างไม่มีวันหมด นอกจากสัตว์น้ำที่จะลดลงไป แต่จำนวนของชาวประมงมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง แต่ไม่หมดไปเพราะประมงรายย่อยเมื่อเข้าสู่รุ่นลูกหลานก็จะมีส่วนหนึ่งที่เลิกอาชีพนี้แล้วเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นอาชีพประมงในปัจจุบันจึงไม่ใช่อาชีพที่ชาวบ้านปลาส่วนใหญ่ใช้ประกอบการยังชีพ แต่ก็ยังน่าสนใจที่จะทราบว่าชาวบ้าน ปลาประกอบอาชีพประมงในลักษณะใดบ้าง (ดูตารางที่ 3.17)

ตารางที่ 3.17 ร้อยละของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมงจำแนกตามลักษณะของกิจการ

ลักษณะของกิจการประมง	ร้อยละ
ทำประมงขนาดใหญ่	3.0
ทำประมงขนาดกลาง	1.0
ทำประมงชายฝั่ง	22.0
ไม่ได้ประกอบอาชีพประมง	74.0
รวม	100.0

เมื่อพิจารณาถึงกรรมสิทธิ์ในเรือประมงซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญของอาชีพประมงพบว่าทั้งกิจการประมงขนาดใหญ่ที่มีอยู่ร้อยละ 3 กิจการประมงขนาดกลางที่มีเพียงร้อยละ 1 และประมงชายฝั่งที่มีมากที่สุดถึงร้อยละ 22 ต่างเป็นเจ้าของเรือประมงของตนเองทั้งสิ้น

อาชีพหลายอาชีพที่ผู้เป็นบุตรมักสืบทอดอาชีพของบุพการีจึงนำพิจารณาว่าอาชีพประมงของชาวบ้านปลามีบุตรของชาวประมงสืบทอดอาชีพของหัวหน้าครอบครัวหรือไม่ ในตารางที่ 18 พบว่ามีบุตรที่ทำอาชีพประมงเหมือนกับหัวหน้าครัวเรือนมีเพียง 9% แต่ไม่ทำนั้นถึงร้อยละ 17

ตารางที่ 3.18 บุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมง

บุตรที่ประกอบอาชีพประมง	ร้อยละ
บุตรทำประมงชายฝั่ง	9.00
บุตรประกอบอาชีพอื่น	17.00
ไม่ได้ทำอาชีพประมง	74.00
รวม	100.00

จากตารางที่ 3.18 ทำให้ทราบว่าแม้แนวโน้มที่บุตรของหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบ้านปลาจะประกอบอาชีพประมงลดน้อยลง เมื่อสอบถามความต้องการของหัวหน้าครัวเรือนเองก็พบ

ความสอดคล้องกันว่าตัวของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ก็ไม่ต้องการให้บุตรของตนประกอบอาชีพ
ด้านประมง (ตารางที่ 3.19)

ตารางที่ 3.19 ร้อยละของครัวเรือนที่ต้องการให้บุตรประกอบอาชีพประมง

ต้องการ	ร้อยละ
ต้องการ	2.0
ไม่ต้องการเพราะอยากให้ค้าขาย	1.0
ไม่ต้องการเพราะไม่บุตรชาย	1.0
ไม่ต้องการเพราะขาดทุน	1.0
ไม่ต้องการเพราะอยากให้ลูกเป็นพยาบาล	1.0
ไม่ต้องการเพราะอยากให้ทำการเพาะปลูก	2.0
ไม่ต้องการเพราะรายได้ไม่ดี	1.0
ไม่ต้องการเพราะอยากให้บุตรทำไร่	3.0
ไม่ต้องการเพราะไม่ชำนาญทางทะเล	1.0
ไม่ต้องการเพราะหากินยาก	1.0
ไม่ต้องการแต่ไม่ระบุเหตุผล	10.0
ไม่ได้ประกอบอาชีพประมง	74.0
ไม่ตอบ	2.0
รวม	100.0

ข้อมูลจากการสอบถามหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นชาวประมงได้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าจำนวน
ผู้ประกอบอาชีพประมงของชุมชนบ้านพลาคงจะลดลงไปตามลำดับ เพราะแม้แต่หัวหน้า
ครัวเรือนที่เป็นผู้หาเลี้ยงชีพของตัวเองและครอบครัวจากอาชีพประมงยังไม่ต้องการให้บุตรของ
ตนมาสู่อาชีพนี้ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ที่ระบุในตารางที่ 3.19 การที่บุตรของหัวหน้าครัวเรือนใน
ชุมชนบ้านพลาส่วนใหญ่ไม่ต้องการที่จะทำการเพาะปลูก (ตารางที่ 3.16) ไม่ประสงค์ที่จะ
ประกอบอาชีพประมง (ตารางที่ 3.19) เป็นเพราะคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวในปัจจุบันเห็นโอกาสในชีวิต
ที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่อาชีพใหม่ ๆ แตกต่างไปจากคนรุ่นพ่อแม่ของพวกเขา ทั้งนี้เนื่องจากมีการ
ขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก ที่มี
การจ้างงานกันในโรงงานต่าง ๆ รวมทั้งบริษัทเอกชนอีกจำนวนมาก เป็นผลให้พวกเขาชวนชวาย
ต้องการศึกษาต่อเพื่อให้จบมัธยมศึกษาต้น (ม.3) หรือมัธยมศึกษาปลาย (ม.6) หรือถ้าเป็นไปได้
พวกเขาอยากจะได้เรียนให้สูงขึ้นไปอีกจนถึงชั้น ปวช. ปวส.หรือปริญญาตรี เพื่อจะได้มีคุณ
สมบัติสอดคล้องกับข้อกำหนดของบรรดาบริษัทหรือโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหลาย งานในโรงงาน
และบริษัทดังกล่าวมีสิ่งจูงใจแก่คนรุ่นลูกของหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบ้านพลาหลายประการ
เช่น เงินเดือนสูงและรายได้ประจำเชื่อมั่นว่ามั่นคงกว่าในอาชีพประมงและเกษตร รวมทั้งยัง

มีสวัสดิการต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องแบบที่ดูมีเกียรติและเป็นงานที่ไม่ต้องใช้กำลังกายหนักเหมือนอาชีพของพ่อ-แม่เขา

ความสนใจที่จะประกอบอาชีพด้านการรับจ้างของสมาชิกในครัวเรือนของชุมชนบ้านปลา เห็นได้ชัดเจนในตารางที่ 3.20 ในด้านอาชีพรับจ้างมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอยู่ถึงร้อยละ 66 โดยจำแนกเป็นครัวเรือนที่มีสมาชิกทำงานรับจ้าง 1-3 คน ถึงร้อยละ 57 มีเพียงร้อยละ 34 ที่ไม่มีสมาชิกครัวเรือนทำงานรับจ้าง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะบุตรยังเล็กอยู่หรืออยู่ในสถาบันการศึกษา

ตารางที่ 3.20 ร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกมีอาชีพรับจ้าง

จำนวนสมาชิกครัวเรือน	ร้อยละ
ไม่มีสมาชิกทำงานรับจ้าง	34.0
มี 1 คน	30.0
มี 2 คน	17.0
มี 3 คน	10.0
มี 4 คน	6.0
มี 5 คน	3.0
รวม	100.0

การมีอาชีพรับจ้างหรืองานด้านบริการเป็นอาชีพที่ค่อนข้างใหม่สำหรับชาวบ้านปลา ดังนั้นจึงน่าที่จะทราบถึงความเห็นของบรรดาหัวหน้าครัวเรือนว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อการที่เด็กหนุ่มสาวไปรับจ้างทำงานในโรงงานในบริษัทต่าง ๆ ผลของการสำรวจพบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 56 เห็นด้วยเพราะจะได้มีงานทำ ร้อยละ 18 เห็นด้วยที่เด็กหนุ่มสาวในปัจจุบันจะทำงานในโรงงานแต่ไม่สามารถระบุเหตุผลได้และอีกร้อยละ 14 เห็นด้วยเพราะมีเงินเดือนดี ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่เห็นด้วยมีเพียงร้อยละ 9 (ตารางที่ 3.22)

ตารางที่ 3.21 ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นด้วยที่เด็กหนุ่มสาวเข้าทำงานในโรงงาน

เหตุผล	ร้อยละ
เห็นด้วยเพราะจะได้มีงานทำ	56.0
เห็นด้วยเพราะมีเงินเดือนดี	14.0
เห็นด้วยแต่ไม่ระบุเหตุผล	18.0
ไม่เห็นด้วยเพราะต้องอยู่ไกลพ่อแม่	3.0
ไม่เห็นด้วยเพราะอยากให้ทำอาชีพเกษตร	1.0
ไม่เห็นด้วยแต่ไม่ระบุเหตุผล	5.0
ไม่ตอบ	3.0
รวม	100.0

6. ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์

การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ที่มุ่งพัฒนาความเป็นอุตสาหกรรมของประเทศเพื่อจะได้มีความสามารถในการผลิตสูงขึ้น อันนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศที่ได้จากการส่งออกสินค้า แต่การพัฒนาประเทศมักจะมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอันเนื่องมาจากการควบคุมกากหรือของเสียจากโรงงานยังไม่ดีพอ ทำให้อากาศ น้ำ ดิน บริเวณใกล้เคียงโรงงานหรือที่อื่น ๆ ได้รับผลกระทบจนเกิดเป็นมลพิษขึ้นมา ดังเช่น ภาวบน้ำเน่าเสียในแม่น้ำลำคลองหลายสายของประเทศไทย หรือบางครั้งชาวชุมชนปลาได้อ้างว่ามีภาวะมลพิษทางอากาศจากโรงงานอุตสาหกรรมในบริเวณมาบตาพุด ดังนั้นสมควรที่จะได้พิจารณาทัศนคติของชาวชุมชนปลาต่อทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนหรือในความครอบครองของพวกเขาว่ามีอันตรายหรือได้รับผลกระทบอย่างไรบ้างในตารางที่ 22 ชาวชุมชนบ้านปลาได้ให้ความเห็นว่าในท้องที่ ที่พวกเขาอยู่อาศัยและบริเวณใกล้เคียงไม่มีป่าไม้เหลืออยู่เลยถึงร้อยละ 73 ที่ตอบว่าพอมีป่าไม้เหลืออยู่บ้างร้อยละ 22 และไม่ทราบว่าจะยังมีป่าไม้อยู่หรือไม่ร้อยละ 5

ตารางที่ 3.22 ร้อยละของครัวเรือนที่ระบุการมีหรือไม่มีป่าไม้ในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง

ความเห็น	ร้อยละ
ไม่มีป่าไม้อยู่เลย	73.0
ยังมีป่าไม้เหลืออยู่	22.0
ไม่ทราบ	5.0
รวม	100.0

ยังมีป่าไม้เหลืออยู่ตามตารางที่ 3.22 อธิบายว่ายังมีป่าไม้กระจายอยู่หลายพื้นที่บริเวณใกล้เคียงชุมชนบ้านปลา (ตารางที่ 3.23)

ตารางที่ 3.23 ร้อยละของครัวเรือนที่มีความเห็นว่ามีป่าไม้เหลืออยู่ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง

บริเวณที่มีป่าไม้	ร้อยละ
ไม่มีป่าเลย	73.0
มีป่าบริเวณสวนสน	2.0
มีป่าบริเวณแหลมสน	1.0
มีป่าบริเวณเขาภูดอน	1.0
มีป่าบริเวณอู่ตะเภา	1.0
มีป่าในเขตป่าสงวน	5.0
ไม่ทราบ	6.0
ไม่ตอบ	11.0
รวม	100.0

การที่มีเนื้อที่ป่าไม้เหลืออยู่ไม่มากนักจึงน่าสนใจที่จะทราบว่าการใช้เชื้อเพลิงหุงต้มหรือทำกิจการอื่น ๆ มีส่วนในการตัดไม้ทำลายป่าหรือไม่ ในตารางที่ 24 ชาวชุมชนบ้านพลาดอบว่าใช้แก๊สในการหุงต้มถึงร้อยละ 89 ส่วนการใช้ถ่านร้อยละ 3 ส่วนที่เหลือจะเป็นการใช้ทั้งฟืนและถ่าน หรือทั้งแก๊ส ฟืน และถ่าน จึงไม่น่าจะเป็นสาเหตุของการสูญเสียป่าไม้จากการหุงต้ม ดังนั้น การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ในระยะเวลา 10-20 ปีที่ผ่านมาจะมาจากสาเหตุอื่น เช่น การขยายพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ตลอดจนการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่า

ตารางที่ 3.24 ร้อยละของครัวเรือนกับเชื้อเพลิงที่ใช้หุงต้ม

ประเภทของเชื้อเพลิงที่ใช้	ร้อยละ
ใช้แก๊ส	89.0
ใช้ถ่าน	3.0
ใช้ทั้งฟืนและถ่าน	1.0
ใช้แก๊สและถ่าน	4.0
ใช้แก๊สและฟืน	1.0
ใช้แก๊ส ฟืนและถ่าน	2.0
รวม	100.0

น้ำกินน้ำใช้เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อชีวิตประการหนึ่ง ซึ่งคุณภาพและปริมาณของน้ำเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ไม่มากนักน้อยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ชาวชุมชนบ้านพลาดให้ข้อมูลว่าร้อยละ 37 ชื่อน้ำมาบริโภค ร้อยละ 24 ร่อนน้ำฝนไว้ใช้ ร้อยละ 16 ใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้น (ตารางที่ 3.25) จากแหล่งต่าง ๆ ของการใช้น้ำดื่มและน้ำใช้ทำให้ชาวชุมชนพลาดมีน้ำพอใช้ตลอดทั้งปีร้อยละ 76 ส่วนที่ต้องแก้ปัญหาโดยชื่อน้ำใช้เวลาขาดแคลนร้อยละ 21 และวิธีอื่น ๆ อีกร้อยละ 3 (ตารางที่ 3.26)

ตารางที่ 3.25 ร้อยละของครัวเรือนที่ใช้น้ำจากแหล่งต่าง ๆ

แหล่งที่มาของน้ำกินน้ำใช้	ร้อยละ
น้ำฝน	24.0
น้ำจากบ่อน้ำตื้น	16.0
ชื่อน้ำ	37.0
น้ำฝนและน้ำจากบ่อน้ำตื้น	10.0
น้ำฝน น้ำจากบ่อน้ำตื้นและชื่อน้ำ	2.0
น้ำฝนและชื่อน้ำ	7.0
ไม่ตอบ	2.0
รวม	100.0

ตารางที่ 3.26 ร้อยละของครัวเรือนกับการมีน้ำใช้ตลอดปี

การมีน้ำใช้ตลอดปี	ร้อยละ
พอใช้ตลอดปี	76.0
ไม่พอใช้ตลอดปี ต้องซื้อเพิ่มเติม	21.0
ไม่พอใช้ตลอดปี ต้องขุดบ่อน้ำเสริม	1.0
ไม่พอใช้ตลอดปี แต่ไม่ระบุวิธีแก้ปัญหา	2.0
รวม	100.0

เนื่องจากชุมชนบ้านพลามีการตั้งโรงงาน มีบ้านพักตากอากาศ โรงแรม และสนามกอล์ฟ ที่อยู่ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง จึงมีความสัมพันธ์กับคุณภาพของน้ำในแม่น้ำ ลำคลองที่ไหลผ่านชุมชนว่าจะได้รับผลกระทบหรือไม่อย่างไร ความเห็นของชาวบ้านพลาร้อยละ 55 ตอบว่าน้ำยังอยู่ในสภาพดี แต่อีกร้อยละ 41 ให้ความเห็นว่าน้ำเริ่มเน่าเสียทั้งที่สามารถระบุสาเหตุและไม่สามารถระบุสาเหตุ ที่ระบุว่าสภาพน้ำในแม่น้ำลำคลองเริ่มเน่าเสียเพราะโรงงานอุตสาหกรรมมีเพียงร้อยละ 3 ทิศนะของชาวบ้านพลาในชั้นนี้ยังคงไม่ได้ถือว่าโรงงานอุตสาหกรรมเป็นสาเหตุสำคัญ การเกิดมลภาวะทางน้ำ (ตารางที่ 3.27)

ตาราง 3.27 ร้อยละของครัวเรือนที่แสดงทัศนะต่อสภาพน้ำในแม่น้ำ ลำคลอง ที่ไหลผ่านชุมชน

สภาพของน้ำ	ร้อยละ
ยังคงมีสภาพดี	55.0
เริ่มเน่าเสียไม่สามารถระบุสาเหตุ	30.0
เริ่มเน่าเสียเพราะการทิ้งขยะ	5.0
เริ่มเน่าเสียจากโรงงาน	3.0
เริ่มเน่าเสียเพราะมีการทิ้งน้ำเสีย	3.0
ไม่ตอบ	4.0
รวม	100.0

จากความคิดเห็นจำนวนไม่น้อย (ตารางที่ 3.27) ถึงร้อยละ 41 ที่กล่าวว่าน้ำในแม่น้ำลำคลองเริ่มเน่าเสีย ดังนั้นสภาพของน้ำดังกล่าวน่าจะส่งผลกระทบต่อปริมาณของสัตว์น้ำในแม่น้ำลำคลอง หัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบ้านพลาให้ความเห็นว่ายังคงพอหาได้ ร้อยละ 43 ส่วนที่ตอบว่ายังคงมีอยู่มาก ร้อยละ 26 และที่ว่าหาได้ยากแล้วหลาย ๆ สาเหตุรวมเป็น ร้อยละ 27 (ตารางที่ 3.28)

ตารางที่ 3.28 ร้อยละของครัวเรือนกับการคงอยู่ของสัตว์น้ำ ฟู ปลา

สภาพของสัตว์น้ำ	ร้อยละ
ยังคงมีอยู่มาก	26.0
ยังคงพอหาได้	43.0
หายากแล้วเพราะน้ำเสีย	4.0
หายากแล้วเพราะคนจับมีจำนวนมาก	4.0
หายากแล้วแต่ไม่ระบุสาเหตุ	19.0
ไม่ตอบ	4.0
รวม	100.0

ชาวชุมชนบ้านปลาจำนวนไม่น้อยที่สนใจสภาพแวดล้อมของชุมชนของตนเองและปัญหาของชุมชนอื่น ๆ ดังนั้นเมื่อได้สอบถามเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดของชุมชนของพวกเขา ก็ได้รับคำตอบว่ามีปัญหาเรื่องน้ำเสีย ร้อยละ 12 ปัญหาอากาศเสีย ร้อยละ 9 ปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย ร้อยละ 3 รวมปัญหาทั้งหมดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่สามารถระบุชนิดของปัญหาได้และไม่สามารถระบุได้ ร้อยละ 46 ส่วนที่ตอบว่าไม่มีปัญหา ร้อยละ 39 (ตารางที่ 3.29)

ตารางที่ 3.29 ร้อยละของครัวเรือนกับความคิดเห็นเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุด	ร้อยละ
คิดว่าไม่มีปัญหา	39.0
ปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค	5.0
ปัญหาอากาศเป็นพิษ	9.0
ปัญหาขยะ	5.0
ปัญหาสภาพถนนไม่ดี	1.0
ปัญหาน้ำเสีย	12.0
ปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย	3.0
ปัญหาจากโรงงานอุตสาหกรรม	1.0
ปัญหาอื่น ๆ ไม่ระบุชนิดของปัญหา	10.0
ไม่ตอบ	15.0
รวม	100.0

เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้นจึงได้มีการสอบถามทัศนคติของหัวหน้าครัวเรือนชุมชนบ้านปลาในปัญหาสิ่งแวดล้อมสำคัญเกี่ยวกับ ป่าไม้ น้ำในแม่น้ำลำคลอง น้ำทะเล และอากาศได้รับคำตอบว่ามีปัญหาทุกเรื่อง เช่น ปัญหาด้านป่าไม้ ร้อยละ 11 ปัญหาน้ำในแม่น้ำลำคลองเน่าเสีย ร้อยละ 26 น้ำทะเลเน่าเสีย ร้อยละ 39 และอากาศเป็นพิษ ร้อยละ 41 (ตารางที่ 3.30)

ตารางที่ 3.30 ร้อยละของครัวเรือนกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน

ปัญหาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน	ร้อยละ
ก. ป่าถูกบุกรุก	
มี	11.0
ไม่มี	89.0
ข. น้ำในแม่น้ำ ลำคลอง เน่าเสีย	
มี	26.0
ไม่มี	74.0
ค. น้ำทะเล เน่าเสีย	
มี	39.0
ไม่มี	61.0
ง. อากาศเสีย	
มี	41.0
ไม่มี	59.0

เมื่อถามถึงปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมว่ามีหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างไรบ้าง หัวหน้าครัวเรือนให้ทัศนะว่าหน่วยงานของรัฐไม่ได้ให้ความสนใจ ร้อยละ 51 ให้ความสนใจแต่ไม่ได้ระบุปัญหา ร้อยละ 29 ให้ความสนใจด้านปลูกป่า ร้อยละ 7 และสนใจแก้ไขปัญหาด้านความสะอาด ร้อยละ 4 และเป็นความสนใจแก่ปัญหาอื่น ๆ อีก ร้อยละ 13 (ตารางที่ 3.31)

ตารางที่ 3.31 ร้อยละของครัวเรือนกับความสนใจแก้ไขปัญหาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยหน่วยงานของรัฐ

ความสนใจแก้ไขปัญหาของหน่วยงานของรัฐ	ร้อยละ
ไม่สนใจ	51.0
สนใจแต่ไม่ได้ระบุชนิดของปัญหา	29.0
สนใจด้านการปลูกป่า	7.0
สนใจปัญหาขยะ	3.0
สนใจปัญหาน้ำเสีย	4.0
สนใจปัญหาด้านความสะอาด	4.0
ไม่ตอบ	2.0
รวม	100.0

ข้อมูลในตารางที่ 3.31 ระบุว่าหน่วยงานของรัฐไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ร้อยละ 51 จึงน่าสนใจที่จะทราบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเจ้าของชุมชนที่

ประสบปัญหาสภาพแวดล้อมที่เลื่อมโทรม จะให้ความสนใจมากน้อยเพียงใดซึ่งก็พบว่าไม่ได้แสดงออกซึ่งความสนใจที่จะแก้ไข หรือนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนของตน คือ มีถึงร้อยละ 75 และมีเพียงร้อยละ 15 ที่แสดงความสนใจจะคิดแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนของตน (ตารางที่ 3.32)

ตารางที่ 3.32 ร้อยละของครัวเรือนที่แสดงออกเกี่ยวกับความเดือดร้อนในเรื่องสิ่งแวดล้อม

การแสดงออกต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม	ร้อยละ
ไม่เคยแสดงออก	75.0
เคยโดยการร้องเรียน	6.0
เคย แต่ไม่ระบุวิธี	5.0
เคย โดยการเซ็นชื่อกับพวก	2.0
เคย โดยการเดินขบวน	2.0
ไม่ตอบ	10.0
รวม	100.0

ส่วนโรงงานซึ่งเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมแหล่งหนึ่ง (ตารางที่ 3.29) นั้น มีความรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาหรือไม่เพียงไร หัวหน้าครัวเรือนได้ให้ความเห็นว่าโรงงานในท้องที่ไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะแก้ไขปัญหา ร้อยละ 53 ที่ตอบว่าสนใจร้อยละ 47 (ตารางที่ 3.33) และรวมไปถึงปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นแก่โรงงาน เช่น อุบัติเหตุต่าง ๆ ทัศนคติของหัวหน้าครัวเรือนก็คงเหมือนเดิมคือ ร้อยละ 53 ตอบว่าโรงงานไม่สนใจที่จะแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงงาน ที่ตอบว่าสนใจมี ร้อยละ 47 (ตารางที่ 3.34) ดังนั้นหัวหน้าครัวเรือนบ้านปลาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าจะมีการให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรคิดเป็นร้อยละ 93 ส่วนที่ตอบยังไม่ควรเพราะยังไม่มีเรื่องอะไรหนักใจมี ร้อยละ 4 (ตารางที่ 3.35) โดยควรจะใช้สื่อทางโทรทัศน์ในการให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหามลภาวะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ได้ผลดีที่สุดร้อยละ 50 และลำดับต่อมาคือใช้การอบรมประชุมสัมมนา ร้อยละ 16 ใช้สื่อทางวิทยุและโทรทัศน์ร่วมกัน ร้อยละ 8 (ตารางที่ 3.36)

ตารางที่ 3.33 ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าโรงงานในท้องที่สนใจแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม

ความสนใจในการแก้ไขปัญหามลพิษ	ร้อยละ
สนใจ	47.0
ไม่สนใจ	53.0
รวม	100.0

ตารางที่ 3.34 ร้อยละของครัวเรือน ที่คิดว่าโรงงานในท้องที่สนใจแก้ไขปัญหามลพิษ
อุบัติภัยต่าง ๆ ในโรงงาน

ความสนใจแก้ไขปัญหา	ร้อยละ
สนใจ	47.0
ไม่สนใจ	53.0
รวม	100.0

ตารางที่ 3.35 ร้อยละของครัวเรือน ที่มีความเห็นว่าควรมีการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรแก่ประชาชน

เหตุผล	ร้อยละ
ควร เพราะชาวบ้านจะได้มีความรู้	49.0
ควร เพราะชาวบ้านจะได้ช่วยกันอนุรักษ์	12.0
ควร เพราะเป็นสิ่งที่ดี	2.0
ควร แต่ไม่ระบุเหตุผล	30.0
ไม่ควร เพราะยังไม่มียะไรหนักใจ	4.0
ไม่ตอบ	3.0
รวม	100.0

ตารางที่ 3.36 ร้อยละของความเห็นของครัวเรือนต่อการใช้สื่อให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

สื่อที่ใช้ได้ผลดีที่สุด	ร้อยละ
วิทยุ	6.0
โทรทัศน์	50.0
หนังสือพิมพ์	5.0
วารสารและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ	1.0
การอบรมประชุมสัมมนา	16.0
วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์	4.0
วิทยุและโทรทัศน์	8.0
โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์	2.0
อื่น ๆ	8.0
รวม	100.0

7. ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการเป็นอุตสาหกรรม

จังหวัดระยองมีโรงงานอุตสาหกรรมจัดตั้งขึ้นเป็นจำนวนมากทั้งที่อยู่ในเขตนิคมพัฒนา อุตสาหกรรมของรัฐบาลที่มาบตาพุดและอยู่นอกเขต ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ อุตสาหกรรมจังหวัดระยอง การที่มีโรงงานอุตสาหกรรมก่อตั้งขึ้นในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียงชุมชนบ้านปลา ย่อมมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน จึงสมควรที่จะทราบถึงความคิดเห็นของชาวบ้านว่ามีความรู้ความเข้าใจมากน้อยเพียงใดต่อโรงงานต่าง ๆ ที่ก่อตั้งขึ้นใกล้ชุมชนของพวกเขาและมีผลอย่างไรต่อพวกเขา สำหรับในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับผลดีของการมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากในเขตชุมชนปลาหรือบริเวณใกล้เคียง หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 65 เห็นว่าทำให้คนมีงานทำมากขึ้น ร้อยละ 8 เห็นว่าเป็นผลดีทำให้หมู่บ้านเจริญ ร้อยละ 3 กล่าวว่าทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น (ตารางที่ 3.37) ส่วนความคิดเห็นของหัวหน้าครัวเรือนที่กล่าวว่า การมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในเขตชุมชนบ้านปลาหรือบริเวณใกล้เคียงเป็นผลเสียนั้นพบว่า 30% กล่าวว่าทำให้สภาพแวดล้อมเป็นพิษ 6% จะทำให้อากาศเสีย น้ำเน่าเหม็น เป็นต้น (ตารางที่ 3.38)

ตารางที่ 3.37 ร้อยละของครัวเรือน เห็นว่าการมีโรงงานอุตสาหกรรมในท้องที่-ที่ใกล้เคียงเป็นผลดี

เหตุผลที่เห็นว่าเป็นผลดี	ร้อยละ
ทำให้หมู่บ้านเจริญ	8.0
ทำให้คนมีงานทำมากขึ้น	65.0
ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น	3.0
ไม่ระบุเหตุผล	5.0
ไม่มีความเห็น	19.0
รวม	100.0

ตารางที่ 3.38 ร้อยละของครัวเรือน ที่เห็นว่าการมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากในท้องที่และบริเวณใกล้เคียงเป็นผลเสีย

เหตุผลที่เห็นว่าเป็นผลเสีย	ร้อยละ
ทำให้สภาพแวดล้อมเป็นพิษ	30.0
ทำให้อากาศเสีย น้ำเน่าเหม็น	6.0
ทำให้สัตว์น้ำไม่ค่อยมี	2.0
ทำให้มีสารเคมีตกค้าง	2.0
ทำให้อากาศเสีย	13.0
ทำให้น้ำฝนกินไม่ได้	1.0
อื่น ๆ	9.0
ไม่มีความเห็น	37.0
รวม	100.0

การที่จะเตรียมตัวหรือวางแผนในการที่จะมีชีวิตอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก จำเป็นที่ชาวบ้านจะต้องได้รับข้อมูลข่าวสารล่วงหน้าพอสมควรเกี่ยวกับโรงงานทั้งในด้านผลดีและผลเสีย แต่เท่าที่สำรวจความเห็นจากชาวบ้านพบว่าร้อยละ 73 ตอบว่าพวกเขาได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรงงานน้อยไปไม่เพียงพอ มีอยู่ร้อยละ 26 ที่บอกว่าเพียงพอ ทำให้เห็นสภาพความไม่พร้อมของชาวบ้านพลในการปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาที่เกิดขึ้นกับชีวิตของพวกเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนการในการใช้เงินที่ได้มาจากการขายที่ดินในระบะที่มีการกว้านซื้อที่ดินเพื่อสร้างนิคมอุตสาหกรรม สร้างบ้านจัดสรร และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ แก่ผู้ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมและในโรงงานอื่น ๆ นอกนิคมอุตสาหกรรมด้วยเมื่อมีเงินมากอย่างไม่เคยมีมาก่อนจึงทำให้มีการใช้เงินอย่างไม่ระมัดระวัง เช่น ซื้อรถยนต์ รถจักรยานยนต์ โทรทัศน์สี เครื่องเสียงราคาแพง ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพของตน และในที่สุดชาวบ้านจำนวนไม่น้อยก็กลายเป็นคนไร้ที่ทำกิน บางคนกลายเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวและบางคนเนื่องจากขายที่ดินที่ทำกินหมดไปแล้วจึงต้องกลายเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมโดยที่ไม่ได้ตั้งใจ (ตารางที่ 3.39)

ตารางที่ 3.39 ร้อยละของครัวเรือนกับความเพียงพอของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรงงานที่มาตั้งใน
ละแวกใกล้เคียง

ความเห็น	ร้อยละ
เพียงพอ	26.0
ไม่เพียงพอ	73.0
ไม่ตอบ	1.0
รวม	100.0

นอกจากได้สอบถามทัศนคติของหัวหน้าครอบครัวของชุมชนบ้านปลาเกี่ยวกับความเพียงพอของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรงงานที่มาตั้งในละแวกใกล้เคียงแล้ว ความรู้เกี่ยวกับการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกที่มาตาพูด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง รวมทั้งการก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมก็เป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อเตรียมรับผลกระทบที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปลาที่อยู่ห่างออกมาจากนิคมอุตสาหกรรมมาตาพูดเพียงประมาณ 25 กิโลเมตร ซึ่งจากการสำรวจพบว่าส่วนใหญ่ของหัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 65 พอจะทราบบ้างว่ามีการก่อสร้างโครงการดังกล่าว ส่วนร้อยละ 32 มีความรู้มากขึ้นว่าทั้งท่าเรือน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรมตั้งอยู่บริเวณไหน และที่จะทราบอย่างละเอียดถึงโครงการและหน่วยงานที่รับผิดชอบมีเพียง ร้อยละ 3 เท่านั้น (ตารางที่ 3.40)

ตารางที่ 3.40 ร้อยละของครัวเรือนที่มีความรู้เกี่ยวกับการก่อสร้างท่าเรือมาตาพุดและนิคมอุตสาหกรรม

ความรู้เกี่ยวกับก่อสร้าง	ร้อยละ
รู้ไม่มาก (รู้ว่ามี การก่อสร้าง)	65.0
รู้ปานกลาง(รู้ว่าท่าเรือ และนิคมอุตสาหกรรมอยู่ตรงไหน)	32.0
รู้มาก (รู้สถานที่ตั้ง, รายละเอียดของโครงการ และหน่วยงานที่รับผิดชอบ)	3.0
รวม	100.0

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างท่าเรือน้ำลึกที่มาตาพุดและนิคมอุตสาหกรรมนั้นหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 52 ได้รับจากเพื่อนบ้าน ทราบจากการสังเกตด้วยตนเองร้อยละ 26 และเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 10 (ตารางที่ 41)

ตารางที่ 3.41 ร้อยละของครัวเรือนที่รับรู้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เกี่ยวกับการสร้างท่าเรือมาตาพุดและนิคมอุตสาหกรรม

แหล่งข้อมูล	ร้อยละ
จากเพื่อนบ้าน	52.0
จากผู้นำชาวบ้าน	5.0
จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ	10.0
จากการสังเกตด้วยตนเอง	26.0
จากเพื่อนบ้านและเจ้าหน้าที่ของรัฐ	2.0
อื่น ๆ	4.0
ไม่ตอบ	1.0
รวม	100.0

จากการที่ได้สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกที่มาตาพุด และการสร้างนิคมอุตสาหกรรมรวมถึงการที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นจำนวนมากในท้องและบริเวณใกล้เคียงกับชุมชนบ้านปลา ทำให้ทราบว่าชาวบ้านไม่ค่อยจะได้รับทราบข่าวสารข้อมูลโดยตรงจากราชการเท่าใดนัก ดังนั้นข้อมูลที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีมักจะมีมาจากเพื่อนบ้านหรือจากการสังเกตของตนเอง จึงอาจจะมี ความไม่ชัดเจนหรือขาดความสมบูรณ์ไปได้ ซึ่งจะมีผลอย่างมากต่อการเตรียมการในการปรับตัวของชาวบ้านและต่อการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องต่อโครงการและก่อนสรุปข้อมูลทั้งหมดคณะผู้วิจัยได้สำรวจปัญหาความเดือนร้อนในปัจจุบันที่ชาวชุมชนบ้านปลาถือว่าสำคัญที่สุด ผลปรากฏว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 31 มีความเห็นว่าชีวิตความเป็นอยู่ไม่ดี ส่วนที่กล่าวว่าหน่วยงานราชการไม่เข้ามาแก้ไขปัญหาย่างถูกต้องร้อยละ 22 และร้อยละ 19 ให้ความเห็นว่าอากาศเป็นพิษเป็นปัญหาสำคัญที่สุด นอกจากนั้นร้อยละ 10 ประสบปัญหาเกี่ยวกับการเวนคืนที่ดิน (ตารางที่ 3.42)

ตารางที่ 3.42 ร้อยละของครัวเรือนที่ระบุปัญหาที่เดือดร้อนที่สุดในปัจจุบัน

ปัญหาที่เดือดร้อนที่สุด	ร้อยละ
การเวนคืนที่ดิน	10.0
ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ดี	31.0
สภาพแวดล้อมเป็นพิษ	19.0
ขาดการดูแลจากเจ้าหน้าที่ราชการ	22.0
ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ดีและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ	3.0
ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ดีและขาดการดูแลจากเจ้าหน้าที่ราชการ	2.0
อื่น ๆ	2.0
ไม่ตอบ	11.0
รวม	100.0

ปัญหาต่าง ๆ ข้างต้นที่ชาวชุมชนบ้านปลาเห็นว่าสำคัญที่สุดนั้นเป็นที่น่าสนใจว่าพวกเขาจะมีวิธีจัดการอย่างไรกับปัญหาที่เกิดขึ้น หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 27 ไม่มีความเห็นเพราะไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร ร้อยละ 14 ตอบว่าต้องช่วยตนเองและร้อยละ 6 ให้ความเห็นว่ารณรงค์ช่วยกันแก้ปัญหา (ตารางที่ 3.43)

ตารางที่ 3.43 ร้อยละของครัวเรือนกับการแก้ไขปัญหาที่เดือดร้อนที่สุด

การแก้ไขปัญหา	ร้อยละ
ไม่มีความเห็น	27.0
ช่วยเหลือตนเอง	14.0
รณรงค์ช่วยกันแก้ปัญหา	6.0
อื่น ๆ	14.0
ไม่ตอบ	39.0
รวม	100.0

8. บทสรุป

ชุมชนบ้านปลา เป็นหมู่บ้านชาวประมงขนาดเล็กของอำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตลอดมาตั้งแต่การก่อตั้งตัวของหมู่บ้านเมื่อประมาณ 200 กว่าปีที่ผ่าน มาตามกาลเวลาเพียงแต่อัตราความเร็ว และขนาดของการเปลี่ยนแปลงอาจจะไม่รวดเร็วเท่ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะประมาณ 10-15 ปี เมื่อรัฐบาลมุ่งเน้นสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาคตั้งแต่ พ.ศ.2526 ซึ่งอยู่ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) โครงการพัฒนาพื้นที่ บริเวณฝั่งตะวันออกนับได้ว่าเป็นโครงการใหญ่ของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ โดยหวังที่จะให้พื้นที่ภาค ตะวันออกเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมปิโตรเคมี และอุตสาหกรรมต่อ

เมืองอื่น ๆ ดังนั้นบริเวณจังหวัดระยอง ชลบุรี และฉะเชิงเทรา จึงเป็นแหล่งสร้างงานที่สำคัญของ ประเทศ ทำให้มีการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนจากแหล่งต่าง ๆ ของประเทศมาสู่บริเวณภาค ตะวันออก กระแสการพัฒนาสู่การเป็นเมืองอุตสาหกรรมมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของ ประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชุมชนบ้านปลาเพราะถึงแม้การพัฒนาอุตสาหกรรมจะมี ส่วนช่วยให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน การสื่อสาร โทรคมนาคม อย่างมาก ภาย แต่คุณภาพชีวิตของชาวชุมชนบ้านปลาไม่ได้ดีขึ้นและในบางด้านกลับเสื่อมโทรมลง เช่น ภาวะของอากาศและน้ำเป็นพิษ ถึงแม้ทัศนของชาวบ้านปลาส่วนใหญ่ยังคงพึงพอใจที่มีการสร้าง โรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากขึ้นในละแวกใกล้เคียงที่ทำให้พวกเขามีเศรษฐกิจดีขึ้น มีงานทำ มากขึ้น แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่าผลดีในด้านเศรษฐกิจดังกล่าวคงจะต้องแลกกับผลเสียเกี่ยวกับ สภาวะแวดล้อม สภาพการแก่งแย่งในทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด การเปลี่ยนแปลง ในแบบแผนของวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน ตลอดจนการสูญสลายของแบบชีวิตที่ เรียบง่าย อบอวนมีความเอื้อเฟื้อต่อกันและกันของสังคมแบบชนบท มาเป็นสังคมเมืองที่เน้นความ เป็นปัจเจกนิยมเพิ่มขึ้น ต่างคนต่างอยู่ ทุกอย่างเป็นธุรกิจไปหมด เพราะจะมุ่งแต่ประสิทธิภาพ ของงาน นอกจากนั้นผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงยังผลทำให้อาชีพเกษตรกรรมของชุมชนได้ ล้มละลายไปเกือบหมด ส่วนอาชีพประมงถึงแม้ยังมีอยู่แต่ชาวบ้านคงไม่มีกำลังที่จะพัฒนาอาชีพ ประมงให้ก้าวหน้าไปได้มากกว่านี้ เพราะขาดทุนรอนเป็นสำคัญ ดังนั้นชุมชนบ้านปลาจะต้อง เรียนรู้วิธีการปรับตัวที่จะช่วยให้สามารถรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นตัวของตนเองให้ได้โดยวิธี การเลือกอนุรักษ์ลักษณะที่ดีของวัฒนธรรมเดิมของชุมชนของตนในขณะเดียวกันก็เรียนรู้ที่จะ เลือกสรรวัฒนธรรมแบบสังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรมที่มีประโยชน์มาใช้เพื่อสามารถที่จะ ดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีสภาพแวดล้อมที่ดี ปลอดภัย และมีชีวิตที่มีคุณภาพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

กรณีศึกษาชุมชนห้วยโป่ง

1. ลักษณะทางประชากรและสังคมเศรษฐกิจของชุมชนห้วยโป่ง

การพัฒนาโครงการทำเรื่อน้ำลึกและการขยายตัวทางอุตสาหกรรมของมาบตาพุดนั้น เป็นกระบวนการที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐานทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยทั่วไป ชุมชนเกษตรได้ลดลง การพาณิชย์ และอุตสาหกรรมขยายตัวมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงในระบบครอบครัวและชีวิตสังคมในแง่มุมต่าง ๆ มาก รวมไปถึงสภาพการเมืองการปกครอง เกิดเทศบาลมาบตาพุดที่ทำให้ต้องมีการวางโครงการด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ ขึ้น รวมไปถึงการเลือกบุคคลเข้ามาบริหารและรับผิดชอบ หมู่บ้านต่าง ๆ ได้รับการยกระดับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของปกครองแบบเทศบาล

การที่จะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนเหล่านี้ งานวิจัยชิ้นนี้ได้เลือกเอาบ้านห้วยโป่ง ที่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเขตเทศบาลมาบตาพุด (ตามระบบการปกครองเดิม ห้วยโป่งมีหลายหมู่บ้านและหมู่บ้านที่เลือกคือบ้านห้วยโป่งหมู่ 3 ตามการบริหารส่วนภูมิภาคเดิม ปัจจุบันชาวบ้านก็ยังคงเรียกชื่อเดิม ส่วนการตัดถนนซอยต่าง ๆ ของเทศบาลมาบตาพุดที่เพิ่งจัดทำยังไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายนัก) การคมนาคมติดต่อกับโลกภายนอกเป็นไปโดยสะดวก สามารถติดต่อกับตลาดอำเภอบ้านฉางโดยรถยนต์สองแถวได้ ลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้ชาวบ้านห้วยโป่งและใกล้เคียงสามารถทราบข่าวคราวการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอกได้พอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการทำชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เข้ามาเป็นแรงงานในการก่อสร้าง หรือในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทำให้ได้ทราบข่าวคราวการเปลี่ยนแปลงได้ดีพอสมควร แม้ว่าการปรับตัวเข้ากับสังคมอุตสาหกรรมที่กำลังเป็นอยู่นี้จะทำให้ชาวบ้านจำนวนมากต้องเผชิญกับปัญหาของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่และอาชีพของชาวบ้านห้วยโป่งเป็นอย่างมากก็ตาม โดยแท้จริงแล้ว ความเจริญในด้านพาณิชย์กรรมและความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควรมาแต่เดิมทำให้ชาวบ้านมาบตาพุดสามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตได้อย่างไม่ยากลำบากนัก และการกลายเป็นอุตสาหกรรมเป็นกระบวนการที่ไม่ได้เกิดขึ้นทันทีทันใด เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และปรับตัวตามสภาพได้อย่างกว้างขวางตามแบบชีวิตเดิมที่มีระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ให้มีความคุ้นเคยกับระบบเศรษฐกิจแบบสังคมอุตสาหกรรมที่ไม่ใช่การเกษตรอีกต่อไปได้อย่างไม่ยากนัก ระยะเวลาและการเกิดโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของการเป็นอุตสาหกรรมนั้นมีอยู่ก่อนที่จะมีโครงการมาบตาพุด เช่น โรงงานอุตสาหกรรมของบริษัทสหพัฒน์ปิบูลย์ เป็นต้น เป็นเหมือนการเตรียมตัวให้ชาวบ้านได้ทราบว่าต้องดำเนินชีวิตในรูปแบบใดได้ดีพอสมควร แม้ว่าในระยะต้น ๆ ของการเริ่มโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมจะมีเกษตรกรที่ยังไม่เข้าใจและปรับเปลี่ยนรูปแบบชีวิตไม่ทันได้ขายที่ดินที่กำลังมีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจนนำไปสู่การสูญเสียที่ดินก็ตาม

ข้อมูลที่จะใช้ในรายงานฉบับนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามโดยสุ่มตัวอย่างมา 100 ครัวเรือนจากจำนวน 367 ครัวเรือน โดยสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน 92 ครัวเรือน และตัวแทนของหัวหน้าครัวเรือนอีก 8 ครัวเรือน เพื่อให้เหมาะสมกับเวลาและข้อจำกัดในการพานิสิตออก

ภาพที่ 10 แผนที่ตำบลมาบตาพุด - ห้วยโป่ง

เก็บข้อมูลสนามด้วย นอกจากนี้ได้ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งได้แก่ ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น อดีตกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส เจ้าหน้าที่ของเทศบาล รวมถึงข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ในจังหวัด เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด เกษตรจังหวัด แรงงานจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด แพทย์ในจังหวัดและอำเภอสื่อสารมวลชน และผู้แทนกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรม เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากเจ้าหน้าที่เหล่านี้ เป็นข้อมูลที่ได้ในช่วงการวิจัยระหว่างปี 2536 - 2538 จึงเป็นข้อมูลที่ต้องติดตามปรับปรุงตลอดเวลา 3 ปี เพื่อให้ได้ภาพของผลกระทบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามสภาพการขยายตัวทางอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการโยกย้าย/สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานในภาค (sector) ต่าง ๆ เป็นข้อมูลที่มีลักษณะเป็นพลวัต (dynamics) ซึ่งข้อมูลของหมู่บ้านเป็นเพียงกรณีศึกษาที่จะช่วยให้เข้าใจ ข้อมูลในภาพรวมของผลกระทบจากอุตสาหกรรมที่เป็นภาพรวมของการพัฒนาอุตสาหกรรมมาตาศาพุด การนำเสนอข้อมูลจะเริ่มที่บ้านห้วยโป่งก่อน จากนั้นจะพิจารณาผลกระทบของอุตสาหกรรมที่มีต่อบ้านห้วยโป่ง ผลกระทบในวงกว้างจะได้รับการพิจารณาในส่วนสุดท้าย ซึ่งจะนำไปสู่การสรุปและอภิปรายผล

บ้านห้วยโป่งได้รับเลือกเป็นชุมชนสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เพราะเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ถูกรวมเข้ากับเทศบาลตำบลมาตาศาพุด อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรมประชากรส่วนใหญ่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ แต่ก็ยังคงความเป็นชุมชนเกษตรกรรมไว้ส่วนหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะของการปรับเปลี่ยนที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องกันมา ทำให้เห็นภาพของชุมชนเกษตรกรรมที่กำลังถูกรุกโลโดยพลังของพลวัตในการกลายเป็นชุมชนอุตสาหกรรม กรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของที่ดินเพื่อการเกษตรเริ่มเปลี่ยนไป กลายเป็นส่วนหนึ่งของโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งที่มีอยู่เดิมและที่เกิดขึ้นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ก็ได้ขยายตัวแทรกซ้อนเข้าไปในระบบเศรษฐกิจของชุมชนเป็นอย่างมากในช่วงระยะเวลา 30 ปี โดยเฉพาะหลังปี 2530 ที่ผ่านมา

จำนวนประชากรทั้งสิ้นของบ้านห้วยโป่งกำหนดโดยอาศัยเขตของหมู่บ้านเดิมคือ หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยโป่ง เป็นขอบเขตมีอยู่ 2,188 คน แบ่งเป็นชาย 1,122 คน และหญิง 1,066 คน รวมเป็นครัวเรือนทั้งสิ้น 367 ครัวเรือน เฉลี่ยสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 3 - 5 คน (ตารางที่ 1) ลักษณะครอบครัวจึงเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยพ่อแม่และลูก เพียง 2 ชั่วอายุคน ขนาดครอบครัวมีขนาดเล็กลง อันเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่ที่ดินไม่ได้เป็นจุดรวมของสมาชิกที่เป็นญาติพี่น้องหลายรุ่นอายุอยู่ด้วยกันต่อไป ปัจจุบันแต่ละครัวเรือนต่างหันเข้าหาอาชีพอื่นที่ไม่ต้องพึ่งแรงงานของครอบครัวจำนวนมาก ส่วนมากมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ การช่วยเหลือแรงงานเกิดขึ้นได้เป็นครั้งคราว การเกิดอุตสาหกรรมจึงมีส่วนในการปลดปล่อยภาระที่มีร่วมกันของครัวเรือนขนาดใหญ่มาเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีความคล่องตัวในการปรับเปลี่ยนตามสภาพเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่แพร่หลายเข้าสู่หมู่บ้าน

ตารางที่ 4.1 ร้อยละของขนาดของครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	ร้อยละ
1	6.0
2	12.0
3	20.0
4	30.0
5	25.0
6	4.0
7	2.0
8	-
9	1.0
รวม	100.0

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาคูณสมบัติทางการศึกษาแล้ว จะเห็นว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา คือมีประมาณร้อยละ 80 ส่วนที่เหลือจบการศึกษาในระดับมัธยมต้นหรือเรียน ปวช. และ ปวส. มีเพียง 2 รายที่จบปริญญาตรี (ตารางที่ 4.2) ภายใต้บริบทของการขยายตัวในด้านอุตสาหกรรมนั้น หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกต่างก็ตระหนักในความสำคัญของการเรียนไม่ว่าสายอาชีพหรือสายสามัญก็ตาม ในปัจจุบันแนวโน้มของแรงงานอายุน้อยจะต้องได้รับการศึกษาอย่างน้อยในระดับมัธยม 3 เพราะเป็นคุณสมบัติขั้นต่ำของการรับแรงงานเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม

ตารางที่ 4.2 ร้อยละของการศึกษาในระดับต่าง ๆ ของหัวหน้าครัวเรือน

ระดับการศึกษา	ร้อยละ
ไม่ได้เรียน	0.0
ประถมศึกษา	80.0
มัธยมศึกษาตอนต้น	2.0
มัธยมศึกษาตอนปลาย	-
ปวช. ปวส.	1.0
ปริญญาตรี และสูงกว่า	2.0
ไม่ตอบ	15.0
รวม	100.0

ความแตกต่างในด้านศาสนาไม่ปรากฏ ทั้งชุมชนนับถือศาสนาพุทธ มีวัดอยู่ 1 แห่ง แม้ว่าข้อขัดแย้งระหว่างวัดกับชุมชนหรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ ข้อขัดแย้งระหว่างเจ้าอาวาสและ

ชาวบ้านในเรื่องของการใช้จ่ายของวัดและเรื่องอื่นจะยังคงมีอยู่เป็นเวลาร่วม 10 ปีมาแล้วก็ตาม วัดยังคงทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนและในโอกาสสำคัญ ๆ โรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ใกล้เคียงมักจะเข้าร่วมพิธีกรรมอยู่เสมอ เช่น การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า มักจะได้รับการอนุเคราะห์จากโรงงานอุตสาหกรรมใกล้เคียงเสมอมา ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการเป็นอุตสาหกรรมของภูมิภาคนี้ยังคงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ แม้จะมีข้อขัดแย้งระหว่างแรงงานกับนายจ้างเกิดขึ้นก็ตาม

ผลกระทบของการเป็นอุตสาหกรรมของชุมชนบ้านโป่ง อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจนจากโครงสร้างทางอาชีพ ร้อยละ 43 ของครัวเรือนที่มีสมาชิกครัวเรือนทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ในขณะที่ร้อยละ 24 ทำเกษตรกรรม และอีกร้อยละ 7 ทำการค้าขาย (ตารางที่ 4.3) แนวโน้มของสมาชิกในครัวเรือนไม่ว่าจะเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือไม่ก็ตาม ต่างเข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมมีมากขึ้น สาเหตุหนึ่งก็คือบุคคลเหล่านี้เคยทำงานรับจ้างมาก่อนหรือไม่ก็ขายที่ทำกินและอนาคตพลิกผันให้มาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม คำนิยมในการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในแง่ที่เป็นอาชีพที่นิยมทำกันมีมากขึ้น ต่างกันอาชีพเกษตรกรรมที่มีความนิยมน้อยลง เพราะรายได้ไม่แน่นอน ข้อที่น่าสังเกตก็คือมีเกษตรกรบางรายขายที่ดินของตนแล้วย้ายไปทำเกษตรกรรมในที่แห่งใหม่ที่ที่ดินมีราคาไม่สูงมาก เช่น จันทบุรี ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรบางรายที่มีที่ดินมากแม้จะไม่ได้ใช้ประโยชน์ทำการเกษตรด้วยตนเองก็อาจซื้อที่ดินที่เกษตรกรในหมู่บ้านขายให้ ทำให้มีที่ดินจำนวนมากเพื่อเก็งกำไรต่อไป นอกจากนี้สิ่งที่จะต้องพิจารณาเกี่ยวกับโครงสร้างอาชีพอีกประการหนึ่งคือ นอกจากจะมีเกษตรกรบางรายที่ย้ายออกไป ขณะเดียวกันก็มีแรงงานจากภาคหรือจังหวัดอื่นไม่ว่าจะเป็นภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง เช่น จากนครสวรรค์และพิษณุโลก เป็นต้น ย้ายเข้ามาอาศัยในชุมชนและเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานและการก่อสร้าง ผลจากการโยกย้ายแรงงานเหล่านี้ ทำให้เกษตรกรบ้านห้วยโป่งบางรายหันมาลงทุนสร้างห้องแถวให้เช่า โดยทำเป็นห้องแถวให้เช่ารายละประมาณ 10 - 15 ห้อง แรงงานเหล่านี้จะเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ในแถบบริเวณหนองปลาไหล เช่น โรงงานมันเส้น อู่ต่อรถ โรงงานกระดาษ โรงงานโฟม และโรงงานทอผ้า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม โครงสร้างอาชีพที่เปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมรับจ้างมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา อันเป็นผลมาจากการขายที่ดินและแรงงานอพยพดังกล่าว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.3 ร้อยละของอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน

อาชีพ	ร้อยละ
ไม่ทำงาน ชรา เกษียณ	9.0
ราชการทั่วไป	4.0
แม่บ้าน	2.0
รับจ้าง	45.0
พ่อค้า แม่ค้า	7.0
ธุรกิจส่วนตัว	4.0
ช่างตัดผม - เสริมสวย	1.0
เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์	24.0
พนักงานขับซีรจักรยานยนต์	3.0
ไม่ตอบ	1.0
รวม	100.0

ในส่วนของครัวเรือนที่ยังอยู่ในชุมชนในปัจจุบันมักจะไม่เคยย้ายไปไหน มีหัวหน้าครัวเรือนเพียงร้อยละ 7 ที่เคยย้ายออกจากชุมชนเกิน 1 ปี เพื่อไปทำงานรับจ้างอีกร้อยละ 90 ไม่เคยย้ายไปไหนเลย ดังกล่าวแต่แรกแล้วว่า คนในชุมชนหรือในเขตเทศบาลมาตาบุตรคุ้นเคยกับเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์มานาน ส่วนมากจะมีฐานะพอกินพอใช้ไม่เดือดร้อน โดยเหตุนี้แรงงานในภูมิภาคนี้จึงมีการย้ายถิ่นต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานภาคอีสาน หรือภาคเหนือซึ่งมักอพยพเข้ามาเป็นแรงงานในการเกษตรและโรงงานที่เกี่ยวกับการเกษตร เช่น โรงงานมันเส้น เป็นต้น เช่นเดียวกัน นอกเหนือไปจากหัวหน้าครัวเรือนแล้ว สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวก็ไม่มีการอพยพโยกย้ายกันมากนักมีเพียงร้อยละ 8 เท่านั้นที่มีสมาชิกย้ายออกไปทำงานนอกพื้นที่ (ตารางที่ 4.4 และ 4.5)

ตารางที่ 4.4 ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่เคยย้ายไปอยู่ที่อื่นเกิน 1 ปี

ย้าย	ร้อยละ
เคย	7.0
ไม่เคย	90.0
ไม่ตอบ	3.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.5 ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่มีสมาชิกเคยย้ายไปเกิน 1 ปี

ย้าย	ร้อยละ
เคย	8.0
ไม่เคย	88.0
ไม่ตอบ	4.0
รวม	100.0

การเกษตร ดังกล่าวแล้วว่า ชุมชนห้วยโป่ง ยังคงมีแรงงานที่ทำการเกษตรอยู่จำนวนหนึ่ง ขนาดและประเภท ตลอดจนผลตอบแทนจากการใช้ที่ดินจึงเป็นสิ่งที่น่าจะพิจารณาควบคู่ไปกับการใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม

ที่นา ครัวเรือนที่ถือครองที่นาทั้งหมดมีเพียง 4 ครัวเรือน คือถือครองที่นา 5 ไร่ 1 ราย 6 ไร่ 1 ราย และ 20 ไร่ 2 ราย ในจำนวนนี้มีโฉนด 2 ราย น.ส.3 มีอยู่ 1 ราย

ตารางที่ 4.6 ร้อยละของขนาดที่นาที่ครัวเรือนถือครอง

ขนาดเนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
0	96.0
5	1.0
6	1.0
20	2.0
รวม	100.0

ที่สวน จำนวนครัวเรือนที่ถือครองที่สวนมีอยู่ 16 ราย สูงที่สุดมีอยู่ 1 ราย ถือครองที่ดิน 60 ไร่ ต่ำสุด 1 รายถือครองเนื้อที่ 1 ตารางวา (ตารางที่ 4.7) อย่างไรก็ตาม ผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ที่มีที่สวนมากกว่า 1,000 ไร่ มีอยู่หลายราย แต่ไม่ได้ตกเป็นตัวอย่าง ตัวอย่างเช่น อดีตกำนันเองมีที่สวนกว่า 2,000 ไร่ เป็นต้น การทำสวนเคยเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนบ้านห้วยโป่ง แม้ว่าจะมีการขายที่ดินไปเป็นจำนวนมากก็ตาม ก็ยังมีผู้ถือครองเนื้อที่ขนาดใหญ่อีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้ตกเป็นตัวอย่าง ส่วนมากผู้ที่ถือครองเนื้อที่สวนมักจะเป็นผู้ทำการเพาะรายได้จากการทำสวนแม้จะเป็นรายได้ไม่น้อยชาวบ้านมักไม่ให้อะไร แต่คาดว่าผู้ที่มีที่กว่า 10 ไร่ขึ้นไป มีรายได้ไม่ต่ำกว่าแสนบาทต่อปี พืชสวนที่ทำ เช่น ยางพารา มะพร้าว มะม่วง ยูคาลิปตัส เป็นต้น ราคาที่ดินสูงขึ้นมีแนวโน้มของการถือครองที่สวนดังกล่าวจะมีน้อยลงเรื่อย ๆ

ตารางที่ 4.7 ร้อยละของขนาดที่สวนที่ครัวเรือนถือครอง

ขนาดเนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
0	84.0
1 - 35	10.0
36 - 70	5.0
ไม่ตอบ	-
รวม	99.0

ที่ไร่ ส่วนใหญ่แล้วได้แก่ ไร่มันสำปะหลัง มีผู้ถือครอง 19 รายที่มากที่สุด 200 ไร่ และน้อยที่สุด 5 ไร่ (ตารางที่ 4.8) การทำไร่มันสำปะหลังในปัจจุบันมักใช้แรงงานจ้างมากกว่าแรงงานในครัวเรือน แรงงานส่วนมากเป็นแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กระนั้นก็ตาม การทำไร่มันสำปะหลังมีแนวโน้มลดลงเพราะค่าจ้างวันละ 80 บาท ไม่เป็นแรงดึงดูดให้แรงงานเข้ามารับจ้างเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานจ้างประเภทอื่น ๆ แรงงานในท้องถิ่นเองก็นิยมทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม บางส่วนก็อพยพเข้ากรุงเทพฯ ที่มีโอกาสได้ทำงานที่ค่าจ้างแรงงานสูงกว่า ข้อจำกัดของแรงงานประเภทนี้คือ เป็นแรงงานไร้ฝีมือหรือมีการศึกษาต่ำไม่เป็นที่ต้องการของโรงงานอุตสาหกรรมที่นิยมจ้างแรงงานที่มีความรู้ตั้งแต่ชั้นมัธยมต้นขึ้นไป

ตารางที่ 4.8 ร้อยละของขนาดที่ไร่ที่ครัวเรือนถือครอง

ขนาดเนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
0	81.0
1 - 35	17.0
36 - 70	1.0
71 - 100	-
101	1.0
รวม	100.0

ที่ดิน ดังปรากฏข้างต้นแล้วว่า จำนวนผู้ถือครองที่ดินทั้งหมด ทั้งที่นา ที่สวน และที่ไร่ มีจำนวนลดลงมาก สาเหตุเนื่องจากที่ดินมีราคาสูงขึ้นจึงมีผู้ที่ขายที่ดินอยู่จำนวนไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 9 ที่นับแต่ปี 2525 ขึ้นมาจนถึงปี 2531 จำนวนผู้ที่ขายที่ดินมีอยู่ 29 ราย ไม่นับรวมปี 2510 และ 2517 ขนาดของเนื้อที่ที่ขายโดยเฉลี่ยประมาณรายละ 15 ไร่ ขนาดที่ใหญ่ที่สุดมี 3 ราย ขายไปรายละ 100 ไร่ ราคาจำหน่ายโดยเฉลี่ยไร่ละ 4 ล้านบาท ซึ่งนับว่าสูงมากและเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรละทิ้งอาชีพทำไร่ ทำสวน ขายที่เพื่อนำเงินไปใช้จ่ายหรือลงทุนในกิจการอื่นกันมาก มี 1 รายที่ขายที่ดินได้เกินสูงถึง 10 ล้านบาท (ตารางที่ 4.10 และ 4.11) อย่างไรก็ตาม ดังกล่าวแต่ด้านการขายที่ดินมักเป็นไปโดยไม่มีการคาดคิดว่าขายแล้วจะเอาเงินไป

ลงทุนในกิจการอะไร จำนวนหนึ่งมักจะนำไปซื้อสิ่งของเครื่องใช้ฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เช่น รถยนต์ เครื่องเสียง สร้างบ้าน ฯลฯ จนสุดท้าย เมื่อหมดเงินต้องกลับมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ท้องถิ่นนั่นเอง โดยเฉพาะในช่วงปี 2530 - 2536 เป็นช่วงที่การสร้างนิคมอุตสาหกรรมเสร็จ การซื้อขายที่ดินมีมาก ฐานะความเป็นอยู่ของหลาย ๆ ครอบครัวดีขึ้น ผู้ที่มีหัวในทางการค้าก็ เปิดร้านขายสินค้าที่สั่งจากในเมือง รวมถึงการซื้อขายผัก ปลา และอาหารสำเร็จรูป บางรายก็ ซื้อรถสองแถวไว้รับจ้างทั่วไปเป็นการหารายได้แทนการทำเกษตรกรรม ที่นิยมกันคือ ซื้อ รถมอเตอร์ไซด์ที่รับส่งคนจากถนนใหญ่เข้าไปในตรอกซอยและเป็นบริการที่ชาวบ้านนิยมใช้ ความเจริญต่าง ๆ ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชาวบ้าน โรงงานอุตสาหกรรมที่เปิดใหม่ ร้านค้าพาณิชย์ ต่าง ๆ ขยายตัว ทำให้การบริโภคเพิ่มขึ้น ค่าครองชีพสูงขึ้น ชาวบ้านบางรายปรับตัวได้ทันโดย แสวงหาโอกาสหารายได้จากความเจริญทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น แต่ส่วนใหญ่มุ่งมองความเจริญ เหล่านั้นด้วยความยินดีและรับเอาค่านิยมของการบริโภคจากการโฆษณาต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้าน ดิ้นรนมากขึ้น ความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ฟุ้งพาทอาศัยช่วยเหลือกันถูกแทนที่โดยการซื้อขายที่ เป็นตัวเงินพร้อมทั้งความสัมพันธ์แบบพันธะสัญญา (Contractual relationship) ได้เข้ามาผูกมัด ชาวบ้านจนสูญเสียอิสรภาพของการที่จะมีน้ำใจเอื้ออารีต่อกัน ชีวิตผันผวนไปเป็นหลายสิบรูปแบบ ที่พอจะประคองตัวเองได้ก็โชคดีไป แต่จำนวนมากต้องกระเสือกกระสนต่อสู้อต่อไป ชีวิตแบบชาว สวนชาวไร่ค่อย ๆ ถูกกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มีรายได้เป็น วัน ๆ ไป ขาดหลักประกันและความแน่นอนในการทำมาหากิน

นอกจากการขายที่ดินแล้ว ยังมีเกษตรกรบางรายที่ที่ดินถูกเวนคืน ซึ่งมีอยู่ 6 ราย แม้ จะได้ค่าตอบแทนจากการเวนคืนราคาที่ได้รับก็ต่ำมาก 2 รายที่ต้องได้รับค่าเวนคืน หนึ่งรายได้ค่า เวนคืน 5,000 บาท และอีกรายได้เพียง 3 หมื่นบาท แม้จำนวนผู้ที่ถูกเวนคืนที่ดินจะมีจำนวน น้อยแต่ก็เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงการสูญเสียอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เป็นผลพวงที่เจ็บปวดจากการ กลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมของชาวบ้านที่ถูกเวนคืนที่ดินเหล่านี้

ตารางที่ 4.9 ร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่ขายที่ดินในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา

ปีที่	ร้อยละ
ไม่เคยขาย	69.0
(ขาย) 2510 - 2519	2.0
2520 - 2529	10.0
2530 - 2539	19.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.10 ร้อยละของขนาดที่ดินของครัวเรือนที่ขาย

ขนาด (ไร่)	ร้อยละ
ไม่ขาย	69.0
1 - 10	16.0
11 - 20	3.0
21 - 30	3.0
31 - 40	1.0
41 ขึ้นไป	5.0
ไม่ตอบ	3.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.11 ร้อยละของครัวเรือนที่ได้รับรายได้จากการขายที่ดิน

รายได้ (บาท)	ร้อยละ
0	69.0
1,000 - 100,000	9.0
100,001, 500,000	9.0
500,001 - 1,000,000	2.0
1,000,001 - 10,000,000	7.0
ไม่ตอบ	4.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.12 ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่า การซื้อขายที่ดินที่มีมากเป็นผลดี

ความเห็น	ร้อยละ
ไม่มีความเห็น	71.0
ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น	4.0
หมู่บ้านพัฒนาขึ้น	1.0
ที่ดินมีราคาสูง	-
ไม่ระบุเหตุผล	3.0
คนมีที่ดินร่ำรวยขึ้น	4.0
ชาวบ้านมีเงินใช้	17.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.13 ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการซื้อขายที่ดินที่มีที่มากเป็นผลเสีย

ความเห็น	ร้อยละ
ไม่มีความเห็น	49.0
ทำให้ไม่มีที่ทำกิน	38.0
ไม่ได้ระบุเหตุผล	3.0
คนที่ไม่มีที่ดินจะยิ่งจน	1.0
จะมีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น	2.0
สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป	2.0
ได้เงินมาแล้วใช้ในทางที่ผิด	4.0
ที่ดินกลายเป็นของคนต่างชาติ	1.0
รวม	100.0

เมื่อถามว่าที่ดินในชุมชนที่ถูกขายได้นั้นส่วนมากเอาไปทำอะไร 3 ครัวเรือน ไม่แสดงความคิดเห็น แต่ร้อยละ 51 หรือ 51 ครัวเรือนบอกว่าเอาไปทำโรงงานอุตสาหกรรม ร้อยละ 5 บอกว่าเอาไปทำบ้านจัดสรร และร้อยละ 10 บอกว่าเอาไว้เก็งกำไรโดยไม่ได้ทำประโยชน์อะไร (ดูตารางที่ 4.14) จะเห็นได้ว่าในความคิดของชาวบ้านส่วนใหญ่ขายที่ดิน เพราะหวังผลเฉพาะหน้าที่จะได้เงิน แม้จะเห็นว่าการขายที่ดินไม่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนโดยตรง อย่างไรก็ตามการขยายตัวของโรงงานทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เข้าไปทำงานมีอาชีพแรงงานในภาคอุตสาหกรรม

ตารางที่ 4.14 ร้อยละของครัวเรือนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของที่ดินที่ถูกซื้อ

การใช้ประโยชน์ของที่ดิน	ร้อยละ
ไม่มีความเห็น	3.0
ทำโรงงาน	51.0
ปลูกป่า	2.0
ทำการเกษตร	4.0
ทำบ้านจัดสรร	6.0
โรงงานและบ้านจัดสรร	2.0
ทำโรงแรม	1.0
ทำเกษตรและทำโรงงาน	2.0
เก็บไว้เก็บกำไร	10.0
ทำโรงงานและเก็บกำไร	5.0
ทำโรงงานและบ้านเช่า	2.0
ทำห้องแถวหรือทาวน์เฮาส์	2.0
ทำโรงงานและทำบ้านเช่า	1.0
ทำโกดังเก็บของ	1.0
ไม่ตอบ	1.0
รวม	100.0

นอกจากนี้เมื่อถามว่าในชุมชนห้วยโป่งระยะเวลาที่มีการซื้อขายที่ดินมีมากน้อยเพียงใด ร้อยละ 25 บอกว่ามีการซื้อขายกันมากในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา ที่คิดว่ามีมากแต่ไม่ระบุปีมีอยู่ ร้อยละ 12 กล่าวโดยสรุปคือ ชาวบ้านคิดว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมามีการซื้อขายที่ดินกันมาก (ตารางที่ 4.15)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.15 ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการขายที่ดินในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียงมากหรือน้อย

การขายที่ดิน	ร้อยละ
ไม่มาก	8.0
มากในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา	6.0
มากในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา	8.0
มากในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา	6.0
มากในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา	25.0
มากในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา	8.0
มากในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา	3.0
มาก แต่ไม่ระบุปี	12.0
มาก ตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป	4.0
รวม	100.0

ดังจะเห็นแล้วว่า อาชีพเกษตรกรได้ถดถอยลดน้อยลงเป็นอย่างมาก เพื่อที่จะเข้าใจแนวโน้มของเศรษฐกิจภาคเกษตรภายใต้กระบวนการเป็นสังคมอุตสาหกรรมนั้น ในส่วนนี้จะได้พิจารณาถึงอาชีพและสภาพเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชนห้วยโป่ง จากตารางที่ 4.16 บุตรของเกษตรกรที่ยังคงนำอาชีพเกษตรกรมีเพียง 10 ราย จากจำนวนเกษตรกรที่มีบุตร 100 ราย เกษตรกรเองก็มีทัศนคติไปในทางที่ไม่ต้องการให้บุตรทำอาชีพเกษตรกร มีเพียงร้อยละ 9 ของครัวเรือนทั้งหมดที่ต้องการให้บุตรทำอาชีพเกษตรกร (ตารางที่ 4.17) ทั้งบุตรเองก็ไม่ประสงค์ที่จะทำการเกษตร ส่วนใหญ่ต้องการเรียนอย่างน้อยถึงมัธยมต้นหรือ ปวช. ปวส. เพื่อว่าจบแล้วจะได้งานทั้งในโรงงานอุตสาหกรรมหรือรับราชการ เงื่อนไขของการกลายเป็นอุตสาหกรรมได้สร้างความรู้สึกรู้สึกคิดและเหตุผลใหม่ของการไม่ชอบงานเกษตรกรรม เช่น รายได้ เกียรติและเวลาที่ทุกคนต่างพยายามดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด อิทธิพลของการเป็นอุตสาหกรรมมีอิทธิพลต่อทัศนคติของคนหนุ่มที่เห็นว่าการเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นอาชีพที่ให้รายได้ ฐานะ และเกียรติยศมากกว่าการทำเกษตรกรรม สำหรับชาวบ้านแล้ว โลกของอุตสาหกรรมเป็นสถานที่แห่งการหาโอกาสของประชากรในท้องถิ่นชนบทให้หลุดพ้นจากความอดอยากหิวโหยประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือ โอกาสที่จะได้อยู่ในสังคมที่ทันสมัยขึ้น ความเป็นอิสระจากระบบเครือญาติ หรือระบบเพื่อนบ้านมากขึ้น มีความหวังว่าชีวิตจะต้องดีกว่าเดิม ขณะเดียวกันเมืองอุตสาหกรรมไม่ใช่เมืองสวรรค์ที่เปรียบพร้อมไปได้ทุกสิ่งทุกอย่าง หลายคนอาจโชคดีได้รับสิ่งที่คาดหวังไว้ในเวลาพอสมควร แต่อีกจำนวนมากต้องตกอยู่ในภาวะที่อาจจะเลวร้ายไปกว่าที่เคยมีเคยเป็นในท้องถิ่นเอง ปัจจุบันค่านิยมของความเป็นอุตสาหกรรมของชาวบ้านห้วยโป่งได้ถูกกระตุ้นจนล้มสภาพชีวิตที่เคยสงบเสถียรมีกินมีใช้ตั้งแต่ก่อนไป

ตารางที่ 4.16 ร้อยละของบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่มีบุตรประกอบอาชีพเพาะปลูก

บุตรที่ประกอบอาชีพด้านเพาะปลูก	ร้อยละ
ไม่มีบุตร	16.0
มี แต่ไม่ระบุ	1.0
มี ทำสวน	1.0
มี ปลูกมันสำปะหลัง	4.0
มี สวนทุเรียน มะม่วง	1.0
มี สวนยาง	2.0
มี ทำไร่	1.0
ไม่มีบุตรประกอบอาชีพเกษตร	74.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.17 ร้อยละของครัวเรือนที่ต้องการให้บุตรทำอาชีพเกษตรกรรม

ต้องการ	ร้อยละ
ต้องการเพราะครอบครัวทำไร่มานาน	1.0
ต้องการเพราะมีที่ดินของตนเอง	1.0
ต้องการเพราะชายได้ดี	1.0
ต้องการเพราะไม่ต้องเป็นลูกจ้างใคร	1.0
ต้องการแต่ไม่ระบุเหตุผล	1.0
ต้องการเพราะชอบ	1.0
ไม่ต้องการเพราะอยากให้ทำการค้า	1.0
ไม่ต้องการเพราะอยากให้ทำราชการ	2.0
ไม่ต้องการเพราะไม่มีที่ของตนเอง	1.0
ไม่ต้องการเพราะรายได้ไม่แน่นอน	1.0
ไม่ต้องการเพราะงานธนาคารสบาย	3.0
ไม่ต้องการ	80.0
ไม่ตอบ	2.0
รวม	100.0

จากการสำรวจพบว่า ครัวเรือนที่มีสมาชิกทำงานรับจ้างมีทั้งหมด 73 ครัวเรือน ครัวเรือนที่มีสมาชิกทำงานรับจ้าง 1 และ 2 คนมีถึงร้อยละ 66 มีเพียงร้อยละ 27 ที่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนทำงานรับจ้าง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่มีบุตรหรือบุตรยังเรียนหนังสืออยู่ ขณะเดียวกัน ครัวเรือนที่มีสมาชิกทำงานด้านบริการมีอยู่ 7 รายด้วยกัน ควบคู่ไปกับการรับจ้าง การกลายเป็นอุตสาหกรรมยังต้องการอาชีพบริการเพื่อรองรับความต้องการของการขยายตัวเมือง และ

ศูนย์กลางการค้าต่าง ๆ เช่น งานบริการในร้านอาหาร เสริมสวย งานช่างบางอย่าง เป็นต้น (ตารางที่ 4.18 และ 4.19)

ตารางที่ 4.18 ร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่สมาชิกที่มีอาชีพรับจ้าง

จำนวนสมาชิกที่ทำ	ร้อยละ
ไม่มี	27.0
มี 1 คน	32.0
มี 2 คน	33.0
มี 3 คน	3.0
มี 4 คน	4.0
มี 5 คน	1.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.19 ร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกที่ทำอาชีพบริการ

จำนวนสมาชิกที่ทำ	ร้อยละ
ไม่ทำ	93.0
ทำ 1 คน	7.0
รวม	100.0

นอกจากนี้ เมื่อถามถึงความคิดเห็นที่มีต่อการที่เด็กหนุ่มสาวที่ออกไปทำงานในโรงงาน นั้น ร้อยละ 44 ของหัวหน้าครัวเรือนบอกว่าเห็นด้วยเพราะได้งานทำ ที่เห็นด้วยแต่ไม่ระบุเหตุผลมีร้อยละ 19 อีกร้อยละ 19 เห็นด้วยเพราะได้เงินเดือนดี จากตารางที่ 4.20 จะเห็นว่ากว่าร้อยละ 90 เห็นดีด้วยต่อการที่หนุ่มสาวเข้าทำงานในโรงงานเพราะมีรายได้ดีมีงานทำ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.20 ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าการทำงานที่หนุ่มสาวเข้าทำงานในโรงงานเป็นสิ่งที่ดี

เหตุผล	ร้อยละ
เห็นด้วย แต่ไม่ระบุเหตุผล	19.0
เห็นด้วย เพราะจะได้มีงานทำ	44.0
เห็นด้วย เพราะมีเงินเดือนดี	19.0
เห็นด้วย เพราะงานสบายกว่างานเกษตร	1.0
ไม่เห็นด้วย แต่ไม่ระบุเหตุผล	3.0
ไม่เห็นด้วย เพราะต้องอยู่ห่างไกลพ่อแม่	1.0
ไม่เห็นด้วย เพราะในโรงงานมีสารพิษ	1.0
ไม่เห็นด้วย เพราะอยากให้ทำเกษตร	2.0
ไม่เห็นด้วย เพราะไม่ก้าวหน้า	1.0
ไม่ตอบ	7.0
รวม	100.0

ดังกล่าวแต่ต้นแล้วว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มมีความตื่นตัวในเรื่องการศึกษาของบุตร อย่างน้อยจะพยายามเรียนจบมัธยมต้นเพื่อเข้าเป็นลูกจ้างประจำในโรงงานได้ ถ้าวุฒิต่ำกว่านี้จะทำงานเป็นลูกจ้างรายวันที่ขาดความแน่นอน ข้อที่น่าสังเกตก็คือความต้องการศึกษาในสาขาวิชาชีพก็เพิ่มขึ้นด้วย จากการพูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานโรงงานอุตสาหกรรม เช่น แรงงานจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด พบว่า ความต้องการแรงงานในระดับ ปวช. และ ปวส. หรือวิชาชีพอื่น ๆ ยังเป็นที่ต้องการของโรงงานต่าง ๆ อยู่มาก การขาดแคลนแรงงานมีฝีมือทางแรงงานจังหวัดได้จัดให้มีการอบรมช่างฝีมือในด้านต่าง ๆ และได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ได้มีการเปิดวิทยาลัยเทคนิคขึ้นที่จังหวัดระยองเพื่อผลิตแรงงานฝีมือป้อนโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั้งในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและนอกเขตนิคมด้วย อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดเรื่องกำลังบุคลากรของแรงงานจังหวัดและงบประมาณทำให้การผลิตแรงงานฝีมือเป็นไปไม่ได้ตามการขยายตัวของอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกนิคมฯ

2. ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์

ปรากฏการณ์ทางสังคมเศรษฐกิจอย่างหนึ่งที่มีจะเป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์ในกรณีที่มีการเกิดอุตสาหกรรมขึ้น ก็คือ การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ในบางกรณีเช่นการผลิตโรงงานไฟฟ้าที่แม่เมาะ ลำปากก่อให้เกิดผลเสียจากมลพิษและโรคภัยไข้เจ็บ ตลอดจนเกิดข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในบริเวณใกล้เคียงเป็นอย่างมาก

จุดประสงค์หลักของการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ที่แท้จริงก็คือ การสร้างนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมหนัก เช่น ปิโตรเคมี เหล็กกล้า แก๊สธรรมชาติ แทนทาลัม ที่ล้วนแต่มีโอกาสร่วมสร้างมลพิษทั้งทางน้ำและอากาศได้มาก นอกจากนี้โรงงานที่อยู่นอกเขตนิคมภายใต้การดูแลของอุตสาหกรรมจังหวัด เช่น

โรงงานมันเส้น น้ำปลา ยารักษาโรค เป็นต้น โดยเฉพาะโรงงานในเขตนิคมมาบตาพุดจะเป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อส่งออกเป็นอุตสาหกรรมหนัก โดยเหตุนี้มาตรการในการป้องกันหรือกำจัดมลพิษทั้งอากาศ น้ำ และขยะ จึงเป็นเรื่องสำคัญ

จากข้อมูลที่ได้จากผู้ดูแลอุตสาหกรรมมาบตาพุด คือเจ้าหน้าที่ที่ดูแลปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ทราบว่ามาตรการที่จะป้องกันหรือแก้ไขปัญหาลงมือแล้ว แต่ปัจจุบันยังทำได้ไม่เต็มที่ เช่น มีการวางผังเมือง ออกเทศบัญญัติ การควบคุมบำบัด และกำจัดของเสีย จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่เกิดปัญหาร้ายแรง แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่าการควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ยังคงมีข้อจำกัดอยู่ เช่น การเข้าไปควบคุมทางโรงงานจะให้ความร่วมมือเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นก็คือว่ามีการละเมิดหรือการแพร่ขยายของมลพิษในด้านอากาศ น้ำ และแหล่งกำจัดขยะ อยู่เสมอ เรื่องเหล่านี้ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชาวบ้านรู้สึก เช่น น้ำที่ใช้บริโภคจะมีสีดำ จนชาวบ้านต้องหันไปซื้อน้ำเพื่อบริโภค นอกจากนี้ผู้อำนวยการโรงพยาบาลอำเภอบ้านฉาง มาบตาพุด ก็ได้แสดงความคิดเห็นว่าปัญหามลพิษทางน้ำ อากาศ และขยะ ได้เกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่ถึงขั้นรุนแรงจนเกิดเจ็บป่วยกันมาก จึงไม่เป็นข่าวออกมา แต่ทางโรงพยาบาลทราบดีจากคนไข้และการสำรวจพื้นที่โดยทั่วไป การควบคุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ ยังไม่รัดกุมและการป้องกันทำได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ปัญหาจะมีมากขึ้นถ้าหากอุตสาหกรรมในเขตนิคมได้เปิดทำงานอย่างเต็มรูปแบบการป้องกันหรือตรวจสอบควรจะทำอย่างเข้มงวดและสม่ำเสมอมากกว่าที่เป็นอยู่

ในบทนี้จะกล่าวถึง ทรัพยากรที่มีอยู่ และอันตรายหรือผลเสียที่มีผลกระทบต่อชุมชน ห้วยโป่ง ตารางที่ 21 แสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่ชาวบ้านเข้าใจว่าไม่มีป่าไม้หลงเหลือภายในรัศมี 50 กิโลเมตร ที่เห็นว่า ยังมีป่าไม้เหลืออยู่ในชุมชนร้อยละ 22 ส่วนอีกร้อยละ 13 ไม่ทราบว่า มีป่าไม้หรือไม่ คำตอบในข้อนี้ที่เห็นว่ามีและไม่มีป่าไม้ อาจเข้าใจได้ว่าสภาพของป่าเป็นป่าที่ไม่สมบูรณ์ และเหลืออยู่จำนวนไม่มากนัก ที่ตอบว่ามีนั้น เป็นเพราะบริเวณนั้นเคยเป็นป่าอยู่และปัจจุบันก็ยังมีใครเข้าไปทำกินจึงเรียกว่าป่า (ตารางที่ 4.22) ในจำนวนที่บอกว่ามีป่าอยู่นั้น ร้อยละ 15 เห็นว่าเป็นป่าเสื่อมโทรมและถูกบุกรุกมาก ร้อยละ 4 บอกว่าป่าไม้ยังอยู่ในสภาพดี ที่เหลือไม่ทราบว่าป่าไม้นั้นปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร ทราบแต่ว่าเคยมีอยู่ (ตารางที่ 4.23) เป็นที่ทราบแน่นอนจากการเข้าไปสังเกตในท้องที่ในชุมชนบ้านห้วยโป่ง คือไม่มีป่าไม้หลงเหลืออยู่เลย ส่วนป่าที่ห่างไกลออกไปถูกบุกรุกหรือใช้ประโยชน์โดยมิชอบบางแห่งได้ใช้เป็นที่ทิ้งขยะของโรงงานบางประเภทสภาพนิเวศน์วิทยาจึงเสื่อมโทรมลงและเกิดปัญหามลภาวะตามมา การใช้เชื้อเพลิงเพื่อการหุงต้มอาหารปัจจุบันก็ไม่มีการใช้ฟืนอีก แต่หันมาใช้แก๊สซึ่งจำนวนผู้ใช้มีถึงร้อยละ 78 (ตารางที่ 4.24) การสูญเสียป่าไม้โดยทั่วไปไม่มีเหตุแน่ชัดว่ามาจาก การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ชาวบ้านที่ไร่ทำกินอาจตัดไม้เพื่อใช้ประโยชน์จากที่ดินในการทำเกษตรกรรม หรือใช้ไม้ทำฟืนซึ่งก็คงจะเป็นไปไม่ได้อย่างน้อยก็ในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา

ตารางที่ 4.21 ร้อยละของครัวเรือนที่ระบุงการมีหรือไม่มีป่าไม้ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง

จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีป่าไม้เลย	65.0
ยังมีป่าไม้หลงเหลืออยู่	22.0
ไม่ทราบ	13.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.22 ร้อยละของครัวเรือนที่ตอบว่ายังมีป่าไม้เหลืออยู่ในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง

บริเวณป่าไม้	ร้อยละ
ไม่มีป่าไม้เลย	65.0
บ้านปลา	1.0
เขาคอก	4.0
เขาห้วยมะมาด	3.0
เขาอีห้วย	1.0
เขตป่าสงวน	1.0
เขานครหย่อง	1.0
ไม่ทราบ	13.0
ไม่ตอบ	9.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.23 ร้อยละของครัวเรือนที่ระบุว่าป่าในลักษณะใด

ประเภทของป่า	ร้อยละ
ไม่มีป่าไม้เลย	65.0
ที่เป็นป่าเสื่อมโทรม	15.0
ยังมีสภาพดีอยู่เป็นส่วนใหญ่	4.0
ไม่ทราบ	15.0
ไม่ตอบ	1.0
รวม	100.0

เกี่ยวกับสภาพน้ำกินน้ำใช้ จะเห็นได้จากตารางที่ 4.25 พบว่า ร้อยละ 67 ของครัวเรือนทั้งหมดใช้น้ำจากบ่อน้ำหรือแม่น้ำลำคลองเป็นส่วนใหญ่ แต่มีถึงร้อยละ 16 ที่บอกว่าต้องซื้อน้ำมาใช้บริโภค ร้อยละ 13 ใช้น้ำจากบ่อน้ำและซื้อน้ำเพื่อบริโภคโดยทั่วไปชาวบ้านมีน้ำพอใช้ตลอดปี คือ ร้อยละ 72 และร้อยละ 7 มีน้ำไม่พอใช้ต้องซื้อน้ำมาใช้บริโภค หรือหาแหล่งน้ำอื่นซึ่งมีอยู่ ร้อยละ 9 (ตารางที่ 4.26) โดยสรุปชาวบ้านยังมีน้ำเพียงพอที่จะใช้บริโภคได้ ที่ตอบว่าสภาพ

แม่น้ำลำคลองยังอยู่ในสภาพดีมีอยู่ร้อยละ 47 แต่อีกร้อยละ 33 ของครัวเรือนทั้งหมดตอบว่า น้ำเริ่มเน่าเสียโดยไม่ระบุสาเหตุ มีอยู่ร้อยละ 8 ที่ตอบว่าเป็นเพราะมีโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งอีกร้อยละ 3 ที่บอกว่ามีการทิ้งน้ำเสีย (ตารางที่ 4.27) ความเน่าเสียของแม่น้ำลำคลองอาจจะทราบได้จากการถามว่า ยังคงมีกุง ปู ปลา อุดมสมบูรณ์อยู่หรือไม่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 30 เห็นว่ายังคงพอกาได้แต่ไม่อุดมสมบูรณ์ อีกร้อยละ 26 บอกว่าหายากแต่ไม่ระบุสาเหตุ ที่ตอบว่าเป็นเพราะโรงงานอุตสาหกรรมมีเพียงร้อยละ 1 (ตารางที่ 4.28) โดยเหตุนี้ จึงอาจสรุปได้ขั้นตอนหนึ่งว่า โรงงานอุตสาหกรรมไม่ใช่สาเหตุสำคัญของการเน่าเสียหรือเกิดมลภาวะเป็นพิษตามความคิดของชาวบ้าน ชาวบ้านยังคงใช้น้ำจากบ่อน้ำหรือลำคลองที่ไหลผ่านได้ตลอดปี (ตารางที่ 4.29) อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตและสอบถามชาวบ้านบางรายบอกว่าบางครั้งก็มีเขม่าดำจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ถูกพัดมาตกในหมู่บ้าน ทำให้ใช้น้ำไม่ได้ไปชั่วระยะหนึ่ง ระบบการถ่ายเทน้ำทิ้งของโรงงานอุตสาหกรรมยังคงอยู่ในสภาพดีที่ไม่เป็นอันตรายต่อแม่น้ำลำคลอง

ตารางที่ 4.24 ร้อยละของครัวเรือนกับเชื้อเพลิงที่ใช้หุงต้ม

ประเภทเชื้อเพลิงที่ใช้	ร้อยละ
ไม่ได้ใช้	3.0
ใช้แก๊ส	78.0
ใช้ฟืน	1.0
ใช้ถ่าน	1.0
ใช้ทั้งฟืนและถ่าน	2.0
ใช้แก๊สกับใช้ถ่าน	7.0
อื่น ๆ	6.0
ไม่ตอบ	2.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.25 ร้อยละของครัวเรือนที่ใช้น้ำประเภทต่าง ๆ

ประเภทของน้ำที่ใช้	ร้อยละ
น้ำฝน	2.0
น้ำประปา	1.0
น้ำบ่อ แม่น้ำลำคลอง	67.0
ชื้อ	16.0
น้ำบ่อและชื้อ	13.0
ไม่ตอบ	1.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.26 ร้อยละของครัวเรือนกับการมีน้ำใช้อย่างเพียงพอ

น้ำใช้	ร้อยละ
พอใช้ตลอดไป	72.0
ต้องซื้อเพิ่มเติม	7.0
แก้ปัญหาโดยหาน้ำจากแหล่งอื่น	9.0
อื่น ๆ	12.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.27 ร้อยละของครัวเรือนและสภาพของแม่น้ำลำคลอง

สภาพของแม่น้ำลำคลอง	ร้อยละ
ยังคงสภาพดี	47.5
เริ่มเน่าเสีย โดยไม่ระบุสาเหตุ	33.0
เริ่มเน่าเสีย จากโรงงาน	8.0
ไม่ตอบ	1.0
อื่น ๆ	11.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.28 ร้อยละของครัวเรือนกับการคงอยู่ของสัตว์น้ำ ปู ปลา

สภาพของสัตว์น้ำ	ร้อยละ
ยังคงมีอยู่มาก	1.0
ยังคงพอหาได้	30.0
หายากแต่ไม่ได้ระบุสาเหตุ	26.0
หายากเพราะน้ำเน่าเสีย	7.0
หายากเพราะน้ำในแม่น้ำลำคลองแห้ง	11.0
อื่น ๆ	9.0
ไม่ตอบ	16.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.29 ร้อยละของครัวเรือนที่มีปัญหาขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก

สภาพการขาดแคลนน้ำ	ร้อยละ
ไม่ขาดแคลน	93.5
ขาดแคลนแต่แก้ไขโดยใช้น้ำบ่อ	3.0
อื่น ๆ	3.0
ไม่ตอบ	1.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.30 ร้อยละของครัวเรือนกับความคิดเห็นในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ

ปัญหาสิ่งแวดล้อม	ร้อยละ
คิดว่าไม่มีปัญหา	20.0
มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ	3.0
น้ำเสีย	8.0
อากาศเสีย	26.0
อากาศเป็นพิษและน้ำเสีย	10.0
อื่น ๆ	17.0
ไม่ตอบ	16.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.30 แสดงให้เห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ชาวบ้านคิดว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด คือ ปัญหาเรื่องอากาศเสีย อันได้แก่ ควันดำจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ส่งผลให้ฝนที่ตกลงมามีสีดำใช้บริโภคไม่ได้ ปัญหาดังกล่าวยังมีชาวบ้านเห็นว่าสำคัญคือ ปัญหาเรื่องน้ำและเรื่องอากาศ มีอยู่ร้อยละ 10 อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 20 ของครัวเรือนทั้งหมดระบุว่าไม่มีปัญหาอะไร ปัญหามลพิษทางน้ำและอากาศเป็นเรื่องที่ชาวบ้านตั้งข้อสังเกตไว้มาก จากตารางที่ 4.31 จึงพบว่าสิ่งที่ชาวบ้านคิดว่ามีปัญหาคือ มาจากป่าถูกบุกรุกร้อยละ 31 น้ำในแม่น้ำลำคลองเน่าเสียร้อยละ 32 น้ำทะเลเน่าเสียร้อยละ 5 อากาศเหม็นร้อยละ 71 ปัญหาอื่นที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวข้างต้นไม่ปรากฏชัดเจน

ตารางที่ 4.31 ร้อยละของครัวเรือนที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประเภทปัญหา	ร้อยละ
ก) ป่าถูกบุกรุก	
มี	31.0
ไม่มี	69.0
ข) น้ำในแม่น้ำลำคลองเน่าเสีย	
มี	32.0
ไม่มี	66.0
ค) อากาศเป็นพิษ	
มี	71.0
ไม่มี	29.0
ง) ปัญหาอื่น ๆ	
มี	1.0
ไม่มี	99.0

เมื่อถามถึงหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวทำให้ความสนใจต่อการแก้ปัญหาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือไม่ พบว่าร้อยละ 62 ของครัวเรือนทั้งหมดเห็นว่าหน่วยงานของรัฐไม่ได้ให้ความสนใจร้อยละ 16 ระบุว่าสนใจ แต่ไม่ได้ระบุปัญหาอะไร ที่เหลือให้ความสนใจน้อยมาก (ตารางที่ 4.32) แม้กระทั่งชาวบ้านเองก็ไม่ได้แสดงตนต่อปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ กล่าวคือ ตารางที่ 4.33 ชาวบ้านไม่เคยแสดงความเดือดร้อนต่อปัญหาต่าง ๆ ถึงร้อยละ 76 ในส่วนของโรงงาน ชาวบ้านมีความคิดเห็นว่าโรงงานไม่ได้ให้ความสนใจในปัญหาเหล่านี้ถึงร้อยละ 75 ของครัวเรือนทั้งหมด ทั้งนี้รวมไปถึงปัญหาที่เกิดแก่โรงงานแต่มีผลกระทบกระเทือนต่อชาวบ้านด้วยชาวบ้านคิดว่าโรงงานก็ไม่สนใจปัญหาถึงร้อยละ 70 (ตารางที่ 4.34 - 4.35) จึงน่าสังเกตว่าแม้ชาวบ้านจะมีได้แสดงออกชัดเจน แต่ก็มีความคิดเห็นอยู่ว่าจะใครควรอย่างไรก็ตามชาวบ้านคิดว่าจะมีการให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร โดยเห็นว่าควรมีร้อยละ 77 ของครัวเรือนทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อชาวบ้านจะได้มีความเข้าใจดีขึ้นและช่วยกันส่งเสริมหรือแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหา (ตารางที่ 4.36) ในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาทางมลภาวะและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ชาวบ้านเห็นว่าสื่อทางโทรทัศน์เป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการให้ความรู้ คือ ผู้ที่เห็นว่าควรใช้โทรทัศน์เป็นสื่อมีถึงร้อยละ 57 ลำดับต่อไปคือ ใช้การอบรมประชุมสัมมนา มีร้อยละ 13 สื่อทางวิทยุร้อยละ 9 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 4.37)

ตารางที่ 4.32 ร้อยละของครัวเรือนกับการแก้ปัญหาโดยหน่วยงานของรัฐ

การแก้ปัญหาโดยหน่วยงานของรัฐ	ร้อยละ
ไม่สนใจ	62.0
สนใจแต่ไม่ระบุปัญหา	16.0
อื่น ๆ	19.0
ไม่ตอบ	3.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.33 ร้อยละของครัวเรือนที่แสดงออกเกี่ยวกับความเดือดร้อนในเรื่องสิ่งแวดล้อม

การแสดงออกต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม	ร้อยละ
ไม่เคย	76.0
เคยโดยร้องเรียน	4.0
เคยโดยไม่ระบุ	3.0
เคยโดยคุยกับเพื่อนบ้าน	2.0
ไม่ตอบ	15.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.34 ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าโรงงานสนใจในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ความสนใจในการแก้ปัญหา	ร้อยละ
สนใจ	25.0
ไม่สนใจ	75.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.35 ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าโรงงานสนใจปัญหาอันเกิดจากโรงงานเอง เช่น อุบัติเหตุ ไฟไหม้ โรงงานระเบิด และอื่น ๆ

ความสนใจ	ร้อยละ
สนใจ	30.0
ไม่สนใจ	70.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.36 ร้อยละของครัวเรือนที่เห็นว่าควรมีการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ
ทรัพยากร

เหตุผลที่ควรให้ชาวบ้านรับรู้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	ร้อยละ
ควรแต่ไม่ระบุเหตุผล	27.0
ควรเพื่อให้ชาวบ้านรับรู้และปรับปรุง	43.0
ควรเพราะชาวบ้านจะได้อนุรักษ์	18.0
ควรเพราะอากาศจะได้ดี	2.0
ไม่ควร เพราะไม่มีอะไรหนักใจและผู้กระทำไม่ใช่ชาวบ้าน	7.0
ไม่ตอบ	6.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.37 ร้อยละของครัวเรือนและการใช้สื่อประเภทใดในการเผยแพร่ความรู้ด้าน
สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สื่อที่ใช้	ร้อยละ
วิทยุ	9.0
โทรทัศน์	57.0
หนังสือพิมพ์	5.0
วารสารและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ	1.0
การอบรมสัมมนา	13.0
อื่น ๆ	10.0
ไม่ตอบ	5.0
รวม	100.0

สรุปโดยทั่วไปแล้ว ชาวบ้านในชุมชนห้วยโป่งเห็นว่า สภาพแวดล้อมและทรัพยากร
ธรรมชาติยังอยู่ในสภาพที่ดีพอใช้ ชาวบ้านมีน้ำ ป่าไม้ และอากาศที่ปราศจากมลภาวะ ทั้งนี้
ต้องตระหนักว่า ความคิดเกี่ยวกับการได้ทำงานในโรงงานเป็นที่นิยมกันมาก ชาวบ้านจึงเห็นว่า
ผลเสียของโรงงานอันมีต่อสภาพแวดล้อมมีไม่มากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาพรวมของการเป็น
อุตสาหกรรมยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น ชาวบ้านมองผลในระยะสั้นว่า การมีโรงงานอุตสาหกรรมใน
บริเวณใกล้เคียง มีประโยชน์ในแง่ของการเป็นแหล่งรองรับแรงงานทดแทนกับการใช้แรงงาน
เกษตรดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม บทบาทของสื่อสารมวลชนเป็นเรื่องที่ควรได้รับการพิจารณาด้วย
จากการได้สัมภาษณ์พูดคุยกับนักหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและนักจัดรายการทางวิทยุพบว่าสื่อมวลชน
เหล่านี้มีความตื่นตัวเป็นอย่างดีต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นและอาจจะเกิดขึ้นได้ ในกรณีที่มีการ
ร้องเรียน หรือในกรณีที่มีมลภาวะเป็นพิษปรากฏชัดเจน สื่อมวลชนเหล่านี้จะนำข่าวมาเสนอต่อ

ประชาชนทั่วไป เป็นการตรวจสอบการทำงานของโรงงานอุตสาหกรรม และเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องเหล่านี้

ประเด็นสุดท้ายที่น่าจะพิจารณาในด้านผลกระทบของอุตสาหกรรมต่อชุมชนคือเรื่องของอนามัยและสาธารณสุข ชุมชนห้วยโป่งอาจจะโชคดีกว่าอีกหลาย ๆ ชุมชน นั่นก็คือ การมีสถานีอนามัยในเขตเทศบาล และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงพยาบาลบ้านฉาง ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่จะเห็นว่าการใช้บริการของโรงพยาบาลประจำจังหวัดจะแน่นอนกว่าก็ตาม จำนวนไม่น้อยก็ยังคงพึ่งพาสถานีอนามัยห้วยโป่งและโรงพยาบาลประจำอำเภอ จากการพูดคุยกับแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบ้านฉาง ซึ่งเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ในการช่วยเหลือชาวบ้าน และเป็นผู้ที่ติดตามข่าวคราวและการเกิดโรคหรือภัยพิบัติอันเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมอย่างใกล้ชิดทำให้ได้ทราบว่าแท้จริงแล้วชาวบ้านอยู่ในลักษณะที่ไม่ปลอดภัยนัก ทั้งในเรื่องของมลพิษทางน้ำ อากาศ และการกำจัดขยะที่เป็นสารพิษ เพียงแต่ว่าชาวบ้านไม่ทราบเพราะมีการปิดข่าวและมีความรู้จำกัด การเกิดเพลิงไหม้หรือการระเบิดของก๊าซพิษเกิดขึ้นหลายครั้ง ข้อมูลดังกล่าวมักจะถูกปกปิด ซึ่งแพทย์ผู้อำนวยการได้ชี้ให้เห็นถึงอันตรายที่เกิดขึ้นแล้ว และอาจจะเกิดขึ้นได้อีก การควบคุมตรวจสอบโรงงานอุตสาหกรรมทั้งในและนอกเขตนิคมฯ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องผลประโยชน์ และอำนาจจะเป็นเครื่องตัดสิน ปัจจุบันชาวบ้านยังไม่ตื่นตัวในเรื่องนี้เพราะส่วนใหญ่จะไม่ทราบทางเจ้าหน้าที่โครงการมาตาบุตรและอุตสาหกรรมจังหวัด ยอมรับว่าการเข้าควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้เต็มที่ อิทธิพลและกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่อย่างเต็มที่ ความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์ร่วมกันมีส่วนให้การควบคุมไม่รัดกุม หรือทำไม่ได้เต็มที่ ทั้งในข้อเท็จจริงและการปฏิบัติการร่วมมือกันระหว่างผู้ใกล้ชิด เช่น สื่อสารมวลชน แพทย์ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรมยังมีอยู่ในระดับต่ำ การรวมตัวของกรรมกรในโรงงานก็ยังไม่เกิดขึ้น ความรู้สึกของชาวบ้านในการเข้าทำงานในโรงงานเป็นเรื่องของบุญคุณ การตอบโต้วิพากษ์วิจารณ์อยู่ในระดับที่จำกัดมาก แต่ละคนต่างพะวงถึงปัญหาของตนเอง ผลประโยชน์ที่จะเกิดร่วมกันระหว่างคนในแรงงานจึงไม่เป็นที่รู้สึกชุมชนได้ประโยชน์ร่วมกันอย่างไร ยังอยู่ห่างไกลจากความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้าน

3. ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการเป็นอุตสาหกรรม

นโยบายหลักของการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกคือ โครงการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งในระยะนี้ได้แก่ โครงการอุตสาหกรรมหนักเพื่อการส่งออกโดยอาศัยทำน้ำลึกเป็นสำคัญ โรงงานอุตสาหกรรมจึงเกิดขึ้นมากทั้งในเขตนิคมอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่อยู่นอกเขตและอยู่ภายใต้การดูแลของอุตสาหกรรมจังหวัด เพื่อจะเข้าใจได้ชัดว่าชาวบ้านคิดหรือเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัด มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างไร จึงได้มีการสอบถามเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ด้วย

จากการสอบถามว่า การมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากในเขตท้องที่นี้และใกล้เคียงก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสีย ที่ตอบว่าผลดีเพราะทำให้หมู่บ้านเจริญมีร้อยละ 10 ของครัวเรือนทั้งหมด และทำให้คนมีงานทำมากขึ้นมีร้อยละ 49 ไม่มีความเห็นมีอยู่ร้อยละ 33 ของครัวเรือน

ทั้งหมด ในแง่ผลเสียนั้นตอบว่าไม่มีความเห็นร้อยละ 37 ของครัวเรือนทั้งหมด ร้อยละ 21 ตอบว่าทำให้สภาพแวดล้อมเป็นพิษ และร้อยละ 13 ตอบว่าทำให้อากาศเสีย ทำให้น้ำเสียมี ร้อยละ 9 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 4.38 และ 4.39)

ตารางที่ 4.38 ร้อยละของครัวเรือนคิดว่าการที่มีโรงงานเกิดขึ้นมากในท้องที่-ที่ใกล้เคียงเป็น ผลดี

เหตุผลที่คิดว่าการมีโรงงานเป็นสิ่งที่ดี	ร้อยละ
ไม่มีความเห็น	33.0
ผลดีเพราะทำให้หมู่บ้านเจริญ	10.0
ทำให้คนมีงานทำมากขึ้น	47.0
ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นมีรายได้มากขึ้น	5.0
ไม่ระบุเหตุผล	2.0
ทำให้ที่ดินราคาสูงขึ้น	5.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.39 ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าการมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากในท้องที่นี้และ บริเวณใกล้เคียงเป็นผลเสีย

เหตุผลที่เห็นว่าการมีโรงงานมากไม่ดี	ร้อยละ
ไม่มีความเห็น	37.0
ทำให้สภาพแวดล้อมเป็นพิษ	22.0
ทำให้อากาศเสีย น้ำเน่าเหม็น	13.0
ทำให้งานบางอย่างหายไป	1.0
ทำให้อากาศเสีย	13.0
ทำให้เสียงดัง	4.0
ทำให้น้ำฝนกินไม่ได้	3.0
อื่น ๆ	7.0
รวม	100.0

ในการให้ชาวบ้านประเมินว่าได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรงงานที่มาตั้งอยู่ในชุมชนและ บริเวณใกล้เคียง (รวมโรงงานในเขตนิคมฯ) มากเพียงไร ส่วนใหญ่ร้อยละ 77 ของครัวเรือน ทั้งหมด ตอบว่าไม่เพียงพอ (ตารางที่ 4.40) จากตารางนี้เราพอจะสรุปได้ว่าชาวบ้านไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังกล่าวข้างต้นแล้วว่าการตอบสนองความเจริญทั้งใน ด้านอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม ทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น การขาดความเข้าใจในทิศทางการ พัฒนาทำให้ชาวบ้านขายที่ดินโดยไม่ไตร่ตรอง ส่วนใหญ่ขายที่ดินเพราะราคาสูงขึ้นอย่างมาก

โดยไม่ได้มีการเตรียมตัวว่าจะทำอะไรกับเงินที่ได้ เรื่องที่เล่าเป็นอุทาหรณ์ต่อมาก็คือ ชายที่ดิน แล้วยกกลับกลายเป็นพนักงานเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ดินชายที่ให้นั้นเอง

ตารางที่ 4.40 ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรงงานที่มาตั้งอยู่ใน
ละแวกใกล้เคียงอย่างเพียงพอ

ความคิดเห็น	ร้อยละ
เพียงพอ	17.0
ไม่เพียงพอ	77.0
ไม่ตอบ	6.0
รวม	100.0

เมื่อถามว่า มีความรู้ว่าการก่อสร้างท่าเรือมาบตาพุดและนิคมอุตสาหกรรมมากน้อย
แค่ไหน ส่วนใหญ่พอที่จะทราบบ้างคือ ร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมด ร้อยละ 36 ตอบว่าพอ
รู้ว่าตั้งอยู่ที่ไหน (ตารางที่ 4.41) แหล่งข้อมูลของการได้มาซึ่งข่าวสารเกี่ยวกับโครงการมาบตา
พุดได้มาจากเพื่อนบ้านคือ ร้อยละ 51 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด อีกร้อยละ 36 ของ
จำนวนครัวเรือนทั้งหมด จากผู้นำชาวบ้านที่ทราบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมีเพียงร้อยละ 4 ของ
จำนวนครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 4.42)

ตารางที่ 4.41 ร้อยละของครัวเรือนมีความรู้เกี่ยวกับการสร้างท่าเรือมาบตาพุด-นิคมอุตสาหกรรม

ความรู้เกี่ยวกับการสร้างท่าเรือมาบตาพุด	ร้อยละ
ไม่รู้	0.0
รู้ไม่มาก (รู้ว่ามี การสร้าง)	51.0
รู้ปานกลาง (รู้ว่าตั้งอยู่ตรงไหน)	36.0
รู้มาก	4.0
ไม่ตอบ	9.0
รวม	100.0

ตารางที่ 4.42 ร้อยละของครัวเรือนที่รับรู้ข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ

สื่อในการรับรู้	ร้อยละ
จากเพื่อนบ้าน	51.0
จากผู้นำชาวบ้าน	36.0
จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ	4.0
ไม่ตอบ	9.0
รวม	100.0

และเมื่อถามว่าปัญหาที่เดือดร้อนที่สุดในปัจจุบันคืออะไร ร้อยละ 36 ของครัวเรือนทั้งหมดตอบว่า มีชีวิตความเป็นอยู่ไม่ดี ขาดการดูแลแก้ปัญหาอย่างถูกต้องของหน่วยราชการต่าง ๆ ร้อยละ 27 ของครัวเรือนทั้งหมดเห็นว่าอากาศเป็นพิษ อันเนื่องมาจากมลภาวะที่เกิดจากการปล่อยควันพิษของโรงงานจำนวนมากมายังนั่นเอง (ตารางที่ 4.43)

ตารางที่ 4.43 ร้อยละของครัวเรือนที่คิดว่าอะไรคือปัญหาที่เดือดร้อนที่สุด

ปัญหาที่เดือดร้อน	ร้อยละ
การเวนคืนที่ดิน	2.0
ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ดี	36.0
สภาพแวดล้อมเป็นพิษ	27.0
ขาดการดูแลจากเจ้าหน้าที่ในการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษและขาดการดูแล	4.0
จากเจ้าหน้าที่ของรัฐในการแก้ปัญหา	9.0
อื่น ๆ	6.0
ไม่ตอบ	16.0
รวม	100.0

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อเกิดขึ้น ชาวบ้านไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร มีร้อยละ 24 ของครัวเรือนทั้งหมดตอบว่า ช่วยเหลือตัวเอง ส่วนอีกประมาณร้อยละ 39 ไม่มีความเห็นใด ๆ (ตารางที่ 4.44)

ตารางที่ 4.44 ร้อยละของครัวเรือนกับการแก้ไขปัญหในตารางที่ 4.43

การแก้ไขปัญหา	ร้อยละ
ไม่มีความเห็น	39.0
ช่วยเหลือตนเอง	27.0
รณรงค์	1.0
อื่น ๆ	5.0
ไม่ตอบ	28.0
รวม	100.0

ในยุคโลกของข้อมูลและข่าวสาร ผู้ที่ได้ข่าวสารก่อนและเข้าใจจะเป็นผู้ชนะในการแข่งขัน เพื่อการอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้า สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่ชุมชนชนบทเข้าถึงได้ยากและใช้เวลา และต้องประสบกับปัญหาการดำเนินชีวิต อุตสาหกรรมอาจจะเป็นตัวแปรที่สำคัญในการพัฒนา อันจะก่อให้เกิดความเจริญในด้านการพาณิชย์และแม้แต่เกษตรกรรม แต่เมื่อชาวบ้านขาดความรู้ ความเข้าใจอยู่แบบตัวใครตัวมันแล้วการพัฒนาอุตสาหกรรมจึงมีผลกระทบต่อชุมชนชนบทใน ทางลบ การผูกพันเป็นญาติเป็นเพื่อนบ้านได้หมดลงไป พร้อม ๆ กับการเข้ามาของความเจริญ เดิบโตทางเศรษฐกิจอันเป็นผลพวงของการเป็นอุตสาหกรรม นอกเหนือจากค่าจ้างแรงงานในการ ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมแล้ว ผลพวงของการพัฒนาหาได้ตกถึงมือเกษตรกรและแรงงานใน โรงงานอุตสาหกรรมไม่ ใครได้ประโยชน์จากการเป็นอุตสาหกรรมที่แท้จริงชาวบ้านในชุมชนห้วย โป่ง คงไม่สามารถตอบคำถามได้นอกจากดิ้นรนช่วยตนเองท่ามกลางสังคมที่เป็นวัตถุนิยมที่มี จำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

4. บทสรุป

แม้ชุมชนห้วยโป่งจะเป็นชุมชนเล็ก ๆ ชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก ชุมชนห้วยโป่งก็อาจจะถือเป็นตัวแทนของชุมชนอื่น ๆ ใน บริเวณใกล้เคียงที่ไม่อาจรอดพ้นจากกระบวนการพัฒนาการเป็นอุตสาหกรรมไปได้ ชำรายชุมชน เหล่านี้ถูกดูดซึมเข้าไปในกระบวนการอันทรงอนุภาพนี้ด้วยในยุคโลกาภิวัตน์เฉกเช่นที่เป็นอยู่ใน ขณะนี้ ทุกชุมชนต่างแข่งขันกันเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การระดมทุน ความรู้กำลัง คน และทรัพยากรอื่น ๆ อีกมาก เพื่อการเป็นสังคมอุตสาหกรรมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ชุม ชนชนบทเมือง ประเทศ และโลกต่างผูกพันกันเข้าเป็นชุมชนหนึ่งเดียว ปรากฏการณ์ดังกล่าวมี ความเป็นจริงอยู่มาก แต่ขณะเดียวกัน การผืนกระแสเพื่อรักษาความเป็นชุมชนและประเทศที่มี ลักษณะเฉพาะของตนเองอันเป็นผลต่อเนื่องของการสร้างเสริมวัฒนธรรมที่ยาวนานเป็นเอก ลักษณะของตนก็เป็นสิ่งที่ทุกสังคมทวงแทนก็ยังคงมีอยู่ การต้านกระแสโลกก็อยู่ที่สำนึกดัง กล่าว สำนึกถึงรากเหง้าของตน ห้วยโป่งจะยังคงเป็นห้วยโป่งอยู่ต่อไปคงไม่ได้ แต่ความเข้าใจ รากเหง้าของตน ห้วยโป่งก็จะเป็นชุมชนห้วยโป่งที่มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง เสริมสร้าง ละ ทิ้ง หากเข้าใจว่ารากเหง้าของตนอยู่ที่ไหน ในหลายสังคมนั้นก็ยังมีความเป็น อุตสาหกรรมเต็มตัวก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นรากเหง้าของตนเอง สังคมเหล่านี้ได้ ผ่านกระบวนการเป็นอุตสาหกรรมมาแล้ว กระบวนการอุตสาหกรรมหาได้ส่งผลแต่จำเพาะเพียง ระยะเวลาสั้น ๆ ปัจจุบันสังคมไทยกำลังจะเข้าสู่กระบวนการดังกล่าว ตัวอย่างบางอย่างของ ประเทศที่เป็นอุตสาหกรรมแล้วจะเป็นบทเรียนแก่การเข้าสู่กระบวนการดังกล่าวของประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนมีผลกระทบต่อกันและกัน การพัฒนาอุตสาหกรรมชาย ฝั่งตะวันออกย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น และส่วนอื่น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พลวัต ทางสังคมท้องถิ่นมีการปรับตัวและแก้ไขปัญหาแม้จะไม่ชัดเจนนัก แต่ก็มียุ่อยู่จริง ก็ติดตามศึกษา กลไกและกระบวนการในระดับที่ท้องถิ่นช่วยยืนยันสภาพเช่นนี้ได้ดี.

บทที่ 5

อภิปรายผล สรุป และข้อเสนอแนะ

คงไม่มีใครจะปฏิเสธว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมในโครงการชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายการพัฒนาประเทศที่สำคัญยิ่งที่สุดโครงการหนึ่ง ในรอบหลายทศวรรษที่ผ่านมา หากเราจะกล่าวในเชิงสังคมวิทยาแล้ว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าวนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงตามแผน (planned change) ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงตามแผนนี้ที่สำคัญก็คือ โดยการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วางแผนนั้น ๆ ต้องการ โดยนัยนี้โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก จึงเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาตามแผนของประเทศเรา

การกำหนดให้เขตชายฝั่งทะเลตะวันออกนั้นเป็นเขตของการส่งเสริมด้านการอุตสาหกรรมดังกล่าว นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงตามแผนที่ยึดเขตภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นขนาดกว้างขวางเขตหนึ่งเป็นครั้งแรก ความเคยชินที่เรามักจะพูดถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงในเชิงมหภาคแทนที่จะช่วยให้เรากุมสภาพ

1. บริบทของการเป็นอุตสาหกรรม

ในเชิงบริบทการดำเนินการของโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกนั้นจริงอยู่ประเทศไทยมิได้มีฐานะเป็นศูนย์กลางของแหล่งทุนและเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเอง ซึ่งในกรณีเช่นนั้น โครงการพัฒนาใหญ่เช่นนี้ก็สามารถดำเนินโดยอาศัยแหล่งทุน และเทคโนโลยีได้ด้วยตนเอง แต่สำหรับประเทศไทยนั้นมิได้มีฐานะเช่นนั้น ด้วยเหตุนี้เอง หากไทยจะดำเนินโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เช่นนี้ ไทยก็จำต้องอาศัยปัจจัยเหล่านี้จากภายนอก โดยเฉพาะก็ต้องอาศัยจังหวะที่เหมาะสมของพลวัตรของระบบเศรษฐกิจโลก ทั้งในทุน เทคโนโลยี และทรัพยากร

บริบทของเศรษฐกิจการเมืองโลกและภูมิภาค นับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อความเป็นไปได้ของการดำเนินโครงการ ผลการศึกษาที่ปรากฏในบทที่ 2 คงจะเป็นที่ชัดเจนถึงบทบาทของตัวกระทำการทั้งในแง่ที่มีต่อความผันผวน (ในช่วง พ.ศ. 2523 - ต้นปี 2528) และการฟื้นตัวของโครงการ (ในช่วง พ.ศ. 2528 ปลายปี - พ.ศ. 2531)

กล่าวคือ ในช่วงแห่งความผันผวนนั้น ก็ปรากฏปัจจัยอันสำคัญได้แก่ ประการแรกตัวแปรเกี่ยวกับราคาน้ำมันโลกและก๊าซธรรมชาติอาจทำให้ต้นทุนการผลิตไทยสูงกว่าต่างประเทศ ประการที่สอง ปริมาณก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย ประการที่สามภาวะเศรษฐกิจของประเทศชบเซา

แต่อย่างไรก็ดี ในช่วงหลังจากนั้นก็ปรากฏเหตุปัจจัยแห่งการฟื้นตัวอันเนื่องมาจากตัวแปรและตัวกระทำการทั้งภายนอกประเทศและภายในประเทศ กล่าวคือ ประการแรก การเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศ มีผลต่อเงินตราหลายสกุลในเอเชียตะวันออกเพิ่มค่ามากขึ้น โดยเฉพาะเงินเยนในปี 2528 ประการที่สอง กระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลวางอยู่

บนพื้นฐานการคิดพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจการเมืองโลกและภูมิภาค และ
 ประการที่สาม ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมญี่ปุ่นภายหลังเงินเยนแข็งตัว

การพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีโครงการที่มีขนาดเล็กและจำกัดขอบเขตกว่า เช่นในกรณีเขต
 อุตสาหกรรมชานเมืองรอบนอกของกรุงเทพมหานคร ย่อมมิได้พึ่งพาอาศัยเงื่อนไขภายนอก
 ประเทศนัก(สุนันทาและศิริวรรณ, 2535) โดยที่มีลักษณะเป็นโครงการอุตสาหกรรมที่พึ่งพิง
 ทุนและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าจากต่างประเทศเช่นนี้ เราจึงกล่าวได้ว่าโครงการพัฒนาอุตสาหกรรม
 ชายฝั่งทะเลตะวันออกของไทยนั้นเกี่ยวเนื่องกับพลวัตของระบบเศรษฐกิจโลกอย่างใกล้ชิด
 กล่าวได้ว่าหากไม่มีบริบทระหว่างประเทศโดยเฉพาะการปรับโครงสร้างด้านอุตสาหกรรมของเอ
 เซียตะวันออกที่เอื้ออำนวยก็จะเป็นไปได้ยากยิ่ง ในลักษณะนี้จึงกล่าวได้ว่า โครงการพัฒนาอ
 สสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นส่วนหนึ่งภายใต้พลวัตของกระแสการพัฒนาอุตสาหกรรม
 ใหม่ในเอเชียตะวันออก

ในช่วงแรกนั้นกลไกหลักและผู้กระทำการในระดับมหภาค โอกาสในการกู้ยืมเงินจากต่าง
 ประเทศ นับว่าเป็นเงื่อนไขเอื้ออำนวยอันสำคัญควบคู่ไปกับการลงทุนจากต่างประเทศนับว่ามี
 บทบาทสำคัญยิ่ง บริษัทข้ามชาติ (transnational companies) ซึ่งมีทุน เทคโนโลยี และประส
 ภาณ์การดำเนินงานธุรกิจข้ามประเทศมีบทบาทสำคัญด้วย ในแง่นโยบายของภาครัฐของประเทศ
 ไทย นับว่าหากไม่มีการดำเนินนโยบายส่งเสริมการลงทุนและไม่มีการจัดกรอบส่งเสริมการลงทุน
 ในแง่ของการจัดนิคมอุตสาหกรรม ที่รองรับโดยกฎหมายก็คงเป็นไปได้ยากยิ่งด้วย

โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกถือเป็นความสำเร็จร่วมในแง่ที่เป็น
 ความร่วมมือจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากญี่ปุ่น ส่วนใหญ่ของโครงการซึ่งรวมทั้งการจัดตั้งนิคม
 อุตสาหกรรมแหลมฉบังและนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ
 (ท่าเรือ ถนน ทางรถไฟ น้ำ ไฟฟ้า และการสื่อสาร) และโครงสร้างทางด้านสังคม (การ
 เคหะฯ ที่อยู่อาศัย โรงเรียน โรงพยาบาล และสวนสาธารณะ) ได้อาศัยเงินกู้จากกองทุน
 เศรษฐกิจโพ้นทะเลของญี่ปุ่น (OECF) การผลักดันการพัฒนาตามโครงการนี้ และจัดตั้งโครง
 การขึ้นนอกเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้เช่นนี้ก็นับว่าเป็นผลประโยชน์ของประเทศไทย
 ขณะเดียวกันก็นับว่าเป็นผลประโยชน์ของฝ่ายญี่ปุ่นด้วยที่โครงการนี้เป็นช่องทางลงทุนเพื่อการส่ง
 ออกของอุตสาหกรรมของตนไปด้วย อย่างไรก็ตาม กรณีกองทุนชายฝั่งทะเลตะวันออกที่ผ่านไ
 กี้สะท้อนให้เห็นแง่มุมที่ผลประโยชน์ แหล่งทุนต่างประเทศกับการพัฒนาภายในประเทศเราเอง
 มีโอกาสขัดแย้งและไม่ลงรอยได้อย่างชัดเจนด้วย ดังจะเห็นได้จากกรณีการที่กระทรวงคมนาคม
 ของไทยแสดงความไม่พอใจต่อการที่เงินกู้จากญี่ปุ่นมักจะใช้จ่ายเฉพาะแต่กับบริษัทก่อสร้างและ
 บริบทวิศวกรรมญี่ปุ่น กรณีการต่อรองเรื่องบริษัทญี่ปุ่นแห่งชาติที่ฝ่ายญี่ปุ่นภาครัฐพยายามผลักดัน
 ให้แก่กลุ่มบริษัทเคมีภัณฑ์ต่าง ๆ ของญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ แม้รัฐบาลไทยจะตัดสินใจปรับลดโอกาส
 พัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกลง รวมทั้งยกเลิกการลงทุนของภาครัฐโดยตรงใน
 โครงการการปู้ยแห่งชาติ (Hatch and Yamamura, 1996 : 143 - 145)

ในประเด็นดังกล่าวข้างต้น ก็นับว่าข้อคิดเห็นเชิงวิชาการในช่วงเริ่มต้นโครงการ เช่น ของ
 สุธีและกฤษ ก็นับว่ามีสาระควรแก่ความสนใจมากกว่าที่ได้รับ (สุธีและกฤษ, 2527) ซึ่งก็ปรากฏ

ภายหลังว่าสอดคล้องกับข้อคิดเห็นใน 5 ปีให้หลังจากนักวิชาการผู้กลายเป็นรัฐบาลในบางสมัย เช่น ไทจิต เอื้อทวีกุล ที่กล่าวในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ต่อปรากฏการณ์การพึ่งพาต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศเดียวจนเกินไป “It is not very smart to depend so much on one country. (นิตยสาร Far Eastern Economic Review, 3 May 1990, p. 50)

ในเชิงบริบทของจังหวัดระยอง นั้นพอจะสรุปเป็นด้าน ๆ ได้ดังนี้

1. สภาพเศรษฐกิจ ระยองเป็นจังหวัดที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ 11 ในปี 2532 ซึ่งนับว่าเป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สูงมากจังหวัดหนึ่งของประเทศ ส่วนสำคัญของรายได้ของจังหวัดระยองส่วนหนึ่งมาจากภาคเกษตรกรรม ซึ่งในปี 2530 มีมูลค่าการผลิตประมาณ 4,077 ล้านบาท พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ยางพารา มันสำปะหลัง อ้อย ข้าว และไม้ผลต่าง ๆ เช่น ทูเรียน เงาะ และสับปะรด เป็นต้น ตลาดสำหรับพืชเศรษฐกิจเหล่านี้มีทั้งในและนอกประเทศ ในปัจจุบันมีโรงงานอุตสาหกรรมการเกษตรเกิดขึ้น เช่น การแปรรูปผลไม้มาบรรจุกระป๋อง ทำให้เกิดการผลิตแบบครบวงจร โรงงานเหล่านี้อยู่นอกเขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด (ซึ่งเน้นอุตสาหกรรมปิโตรเคมี อุตสาหกรรมปุ๋ยเคมี และอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง)

ต่อมาเมื่อมีการดำเนินงานของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกตามมติคณะรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2524 ซึ่งบรรจุลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) จนถึง กรกฎาคม 2535 ตลอดจนการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจโดยทั่วไปก่อให้เกิดผลกระทบตามมาหลายประการ เช่น เกิดการกระจายการลงทุนจากกรุงเทพฯ มายังภาคตะวันออก มีการขยายตัวของชุมชนและการขยายตัวด้านการท่องเที่ยว ราคาที่ดินสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการย้ายถิ่นมากขึ้นทั้งจากชนบทสู่เมืองและจากเมืองสู่ชนบท ทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ เช่น เกษตรกรรายย่อยที่มีที่ดินไม่เกิน 20 ไร่ ได้ขายที่ทำกินเดิมของตนที่เคยปลูกอ้อยหรือข้าว แล้วกระจายตัวออกไปทำไร่ ทำสวนในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีราคาที่ดินต่ำกว่า เช่น ที่จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น ส่วนเกษตรกรที่เป็นเจ้าของสวนหรือไร่ขนาดใหญ่ยังสามารถทำรายได้จากกิจการของตนในระดับที่ดีอยู่ จึงยังคงรักษาที่ทำกินไว้ได้ค่อนข้างจะมั่นคง เกษตรกรเหล่านี้ได้ส่งเสริมให้บุตรหลานได้มีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งบุตรหลานเกษตรกรบางส่วนก็ได้ใช้ประโยชน์จากการศึกษามาพัฒนาระบบการผลิตของครอบครัวให้ทันสมัยขึ้น

2. แรงงานและทักษะด้านเทคโนโลยี แผนพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกระยะแรกนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ฯ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คาดว่าจะก่อให้เกิดการจ้างแรงงานทั้งทางตรงและทางอ้อมในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นประมาณ 300,000 คน ซึ่งยังไม่รวมถึงแรงงานที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากกิจกรรมต่อเนื่องทางด้านพาณิชย์และบริการอื่น ๆ ที่จะติดตามมาอีก ดังนั้นเมื่อมีการเปิดโรงงานอุตสาหกรรมหลากหลายประเภทขึ้น ทั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ทั้งในและนอกนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานขึ้นและนับวันจะเป็นปัญหาที่วิกฤตมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะแรงงานฝีมือ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวทางหนึ่ง ทางวิทยาลัยเทคนิคระยองได้ขยายจำนวนการเปิดรับนักศึกษาทั้งระดับ ปวช. ปวท. และ ปวส. มากขึ้น มีการปรับ

ปรุงหลักสูตร ขยายวิชาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และมีการเปิดสาขาวิชาใหม่ ๆ ขึ้น เช่น สาขาปิโตรเคมี เป็นต้น นอกจากนั้นได้มีการว่าจ้างแรงงานจากนอกท้องถิ่น เช่น จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่จะมาเป็นแรงงานในอุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมอาหารสำเร็จรูปและอุตสาหกรรมประมง

การแข่งขันเพื่อหาแรงงานดังกล่าว มีผลในด้านบวกต่อโอกาสในการได้งานและค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้น รวมทั้งสวัสดิการต่าง ๆ ของคนงาน จากการศึกษาวิจัยตลาดแรงงานในจังหวัดระยองเมื่อปี พ.ศ. 2534 สำนักงานแรงงานจังหวัดระยองพบว่า ร้อยละ 50.83 ของแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ศึกษาเป็นแรงงานที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดระยอง ซึ่งเป็นตัวเลขที่แสดงถึงโอกาสในการได้รับการว่าจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมของแรงงานท้องถิ่นที่ค่อนข้างสูง

เมื่อโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ แข่งขันกันเพื่อหาแรงงานมาป้อนกิจการของตนโดยใช้วิธีเพิ่มอัตราค่าจ้างให้สูง จัดสวัสดิการที่ดีทำให้เกิดการแข่งขันอย่างไม่มีข้อยุติ อันจะเป็นผลเสียต่อทางฝ่ายโรงงานในที่สุด ทำให้มีการเจรจาทันทีระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยมีหอการค้าจังหวัดระยองและสภาอุตสาหกรรมระยองเป็นผู้ประสาน เพื่อกำหนดอัตราค่าจ้างและสวัสดิการสำหรับแรงงานในโรงงานต่าง ๆ ทั้งในและนอกนิคมอุตสาหกรรมให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกัน

โดยทั่วไปแล้ว การขยายตัวด้านอุตสาหกรรมของจังหวัดระยองในทัศนะของผู้นำทางฝ่ายบริหารและธุรกิจของจังหวัดระยองเห็นว่า น่าจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของจังหวัด ทำให้ประชาชนมีรายได้สูงขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันชาวระยองก็ต้องรับกับปัญหาที่ตามมาด้วยดังเช่น ค่าครองชีพสูงขึ้น ที่อยู่อาศัยมีราคาแพงขึ้น และปัญหาการขาดแคลนด้านสาธารณสุขไปคือ เป็นต้น

3. ข้อที่น่าสังเกตเป็นพิเศษได้แก่ การที่ไม่ปรากฏมีความพยายามเชิงนโยบายในการเชื่อมโยงระหว่างความต้องการแรงงานและทักษะด้านเทคโนโลยีตามโครงการนี้กับเทคโนโลยีหรือความสามารถด้านช่างของสังคมท้องถิ่นที่มีมาแต่เดิม (indigenous technology) ตัวอย่างที่สำคัญเรื่องหนึ่งได้แก่ อุตสาหกรรมการต่อเรือประมงซึ่งสามารถพัฒนามาได้อย่างเข้มแข็ง แต่ในระยะ 10 ปีมาที่กำลังเผชิญกับอนาคตที่ไม่แน่นอน (บุญเดิม, 2537 : 32) โอกาสธุรกิจและโอกาสการจ้างงานของแรงงานและเทคโนโลยีสองแบบนี้ดูจะแยกกันและไม่เกี่ยวข้องกันเลย

4. ในด้านผลกระทบที่คาดไว้เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม เมื่อเกิดการกระจายการลงทุนจากเมืองหลวงและส่วนอื่น ๆ ของประเทศมายังภาคตะวันออก ทำให้พื้นที่ป่า พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ชายฝั่งทะเลถูกทำลาย ถูกครอบครอง และกลายเป็นสถานที่ตั้งทำโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่อาศัยและสถานที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ที่ทำให้ชาวระยองมีความวิตกกังวลอยู่มากพอสมควร แม้ว่าปัจจุบันยังไม่มีรายงานในเรื่องปัญหาอันเนื่องมาจากมลพิษก็ตาม แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่มีแน่ใจว่าในอนาคตจะเกิดปัญหาจากมลพิษหรือไม่ แม้ว่าทางราชการจะแจ้งให้ทราบว่าทางราชการได้คำนึงถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เริ่มกำหนดพื้นที่ในการ

พัฒนาแล้ว โดยมีสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (สมัยนั้น) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของคอบดูแลและดำเนินการต่าง ๆ อยู่แล้ว ในด้านจังหวัดระยองเองก็ได้มีการร่วมมือกันทั้งส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเช่น อุตสาหกรรมจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด และฝ่ายเอกชน เช่น สภาอุตสาหกรรม ตลอดจนโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในการที่จะคอยดูแลปัญหามลภาวะอย่างจริงจัง

5. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมและสังคมท้องถิ่น โดยทั่วไปก็คาดกันว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมกับประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดระยองเป็นไปอย่างราบรื่น ทางโรงงานพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงกับที่ตั้งโรงงาน โดยการพยายามจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน เช่น งานสงกรานต์ งานทอดกฐิน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี การพิจารณาในแง่ความเป็นจริงจากการวิจัยก็มีความแตกต่างกันออกไป

เราจึงกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแง่ของการเกิดนิคมอุตสาหกรรมตามโครงการชายฝั่งทะเลตะวันออกนี้ สะท้อนถึงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ท้องถิ่นในแง่ของหน่วยเศรษฐกิจและสังคม และสถาบันทางการเมืองต้องตกอยู่ในฐานะของฝ่ายรับและกลไกรองรับตามมาตรการและนโยบายดังกล่าว ยิ่งภายในโครงสร้างการปกครองของไทยเรา บทบาทการตัดสินใจของท้องถิ่นก็ปรากฏชัดเจนแต่ภายในกรอบของการปกครองส่วนภูมิภาคที่อยู่ภายใต้ระบบผู้ว่าราชการจังหวัด

2. การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและประชากรและผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเขตชุมชนในชายฝั่งทะเลตะวันออกอันสืบเนื่องมาจากการมีโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกนั้น มีหลายด้าน ทั้งในแง่การใช้ประโยชน์จากที่ดิน ในการใช้ทรัพยากร ด้านประชากร ด้านธุรกิจ ฯลฯ แต่อย่างไรก็ดี เราจำต้องพิจารณาการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นในแง่ของช่วงเวลา จะทำให้สามารถพินิจพิจารณาได้ชัดเจนสอดคล้องกับปัญหาได้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงระยะแรกนั้นอาจเป็นเรื่องในด้านกายภาพ และข่าวสาร แต่มาในระยะหลังอาจเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมด้านต่าง ๆ มากกว่า

ระยะแรก ในช่วงก่อสร้างของโครงการนิคมฯ ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการใช้ที่ดิน ผลกระทบต่อการครอบครองที่ดินจากเดิม ซึ่งชาวบ้านมักจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมในกรณีบ้านโป่งส่วนในกรณีบ้านพลานนั้นชาวบ้านเป็นชาวประมงมากกว่า เกษตรกรรมเล็กน้อย หรือการทำไร่หรือทำเกษตรกรรมแบบอื่น

จากการศึกษาภาคสนามนับแต่การลงศึกษาครั้งแรก แม้ก่อนที่จะศึกษาวิจัยตามโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยก็พบว่า ทุกหมู่บ้านมีประสบการณ์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในการซื้อขายที่ดินทั้งสิ้น หากเรายอมรับว่าการศึกษาโดยแบบสอบถามอาจมีข้อจำกัดตรงที่ลักษณะของประเด็นนี้อาจทำให้ผู้ตอบระมัดระวัง การที่ได้คำตอบมาตามการศึกษาภาคสนามอย่างชัดเจนก็ยืนยันเรื่องนี้ได้ดี แม้การซื้อขายที่ดินนี้มีได้เป็นเรื่องโดยตรงเกี่ยวกับนิคมอุตสาหกรรม แต่ถือได้ว่าเป็นผลเชื่อมโยงที่แน่นอน หากไม่มีโครงการจัดตั้งนิคม ก็ย่อมไม่มีด้านนี้อย่างแน่นอน เรื่องนี้ประเด็นสำคัญคือ เมื่อซื้อที่ดินไปแล้วนำไปใช้ประโยชน์อะไร ซึ่งจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกทราบว่า

ยังมีได้ทำอะไรบางส่วนซื้อไว้แก๊งกำไร และมีบางส่วนได้แปรเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม ซึ่งต่อมาภายหลังได้จัดเป็นนิคมอุตสาหกรรม บางส่วนใช้เป็นที่ก่อสร้างเขตที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับพนักงานและลูกจ้างระดับช่างฝีมือรวมทั้งนักเทคนิคชาวต่างประเทศ มีความพยายามขอเช่าเป็นส่วนหนึ่งของนิคมอุตสาหกรรม ทั้ง ๆ ที่กำหนดเขตแดนไว้ตามหลักเกณฑ์ผังเมืองเรียบร้อยแล้ว ความพยายามดังกล่าวนี้ ก็เพื่อสามารถใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานของนิคมอุตสาหกรรมอย่างเป็นทางการได้ ซึ่งก็มีบางส่วนประสบความสำเร็จ

ในส่วนของผลกระทบด้านโครงสร้างอาชีพและการจ้างงานนั้น ในระยะแรกนี้ยังมีได้ปรากฏชัดเจนนัก เพราะเกษตรกรและผู้ทำงานอิสระยังมีได้เปลี่ยนอาชีพโดยฉับพลันมากนัก แต่การขายที่ดินเกษตรที่เคยทำมาก็มีส่วนให้เลิกการประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยปริยาย สำหรับหมู่บ้านประมงก็มีผลกระทบอยู่บ้างเช่นกัน โดยเฉพาะนับตั้งแต่การมีโครงการนิคมอุตสาหกรรม การจับปลาต้องใช้ความพยายามมากกว่าเดิม เช่นต้องไปไกล ๆ ในช่วงแรกที่มีคนก่อสร้างโรงงานต่าง ๆ มากนี้ พบว่าแรงงานในการก่อสร้างส่วนใหญ่มิได้มาจากแรงงานในท้องถิ่น ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 เป็นแรงงานมาจากภาคอีสานที่แรงงานนอกพื้นที่นี้ คนในพื้นที่มักจะมีงานอื่น เช่น งานด้านดูแล ด้านรักษาความปลอดภัย และด้านการจัดหางานบริการ ตลอดจนขายอาหาร และบริการด้านอุปโภคบริโภค

ระยะที่สอง ระยะนิคมอุตสาหกรรมเปิดดำเนินการในระยะนี้ นิคมได้ต้อนรับโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งแทบทั้งหมดเป็นโรงงานที่อาศัยทุนจากต่างประเทศ หรืออย่างน้อยก็มีการร่วมทุนกับบริษัทภายในประเทศ แต่ที่สำคัญคือเป็นโรงงานที่มีระดับเทคโนโลยีสูงมาก โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมในนิคมมาบตาพุดก็มีลักษณะที่กำหนดไว้ตามแผนเช่นนี้อยู่แล้ว แบบแผนการผลิตเป็นอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้าเต็มตัว อุตสาหกรรมที่มีใหม่นี้เป็นคนละชนิดกับโรงงานอุตสาหกรรมที่เคยมีมาในท้องถิ่นเช่น โรงงานปลาป่น โรงงานกึ่งแช่เย็น ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมแบบนี้ย่อมมีความเชื่อมโยงกับลักษณะของการประมง หรือเกษตรในท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด ส่วนโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดนี้มีลักษณะไม่มีความเชื่อมโยงกับลักษณะพื้นฐานของโครงสร้างอาชีพและทรัพยากรเดิม

ในระยะที่สองนี้ เราพบว่า ผลกระทบในทางบวกแก่ท้องถิ่นอันน่าจะเกิดในด้านการจ้างงานกลับมิได้เกิดขึ้นเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะโครงสร้างการศึกษาของในท้องถิ่นแถบชายฝั่งทะเลตะวันออกยังไม่ถึงระดับที่เน้นการผลิตแรงงานระดับเทคนิคที่ค่อนข้างสูงและวิศวกรรมซึ่งเป็นที่ต้องการ ที่ผลิตจากสถาบันการศึกษาในแถบนี้ก็มีแต่แรงงานระดับกลางล่าง โดยเฉพาะในระดับต่ำเท่านั้นที่ท้องถิ่นสามารถตอบสนองได้ ซึ่งแม้จะมีการว่าจ้างแรงงานเหล่านี้ก็มักจะมีได้เป็นในลักษณะพนักงานประจำ แรงงานจากหมู่บ้านมีระดับมักจะเป็นการจ้างรายวันแต่จ้างประจำ แต่แบบแผนการว่าจ้างงานประชาชนในท้องถิ่นที่มีมากที่สุดที่พบในการวิจัยก็เป็นในรูปบริษัทรับช่วง จึงกล่าวได้ว่าในกรณีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ผลประโยชน์ด้านการจ้างงานต่อท้องถิ่นจริง ๆ พอมืออยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้มากมายดังที่เคยคาดการณ์ไว้

ในแง่ของผลกระทบต่อสังคมโดยผ่านปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้น ปรากฏว่าสภาพแวดล้อมในชุมชนโดยเฉพาะด้านน้ำในคลองเน่าเสีย ป่าไม้ถูกบุกรุกมาก แต่ที่ถือว่ารุน

แรงที่กล่าวถึงกันมากได้แก่ อากาศเป็นพิษ เป็นปัญหาในลักษณะต่าง ๆ จากการตอบแบบสัมภาษณ์เรื่องเหล่านี้เป็นปัญหาชัดเจนมากขึ้น ยิ่งในแง่ของกลิ่นจากโรงงาน ในกรณีบ้านห้วยโป่งนั้นรุนแรงมาก (ร้อยละ 70 เศษ) ขณะที่บ้านพลาร้อยละ 40 เศษ ในกรณีกลิ่นเหม็นจากโรงงานนี้ชาวบ้านเคยมีการร้องเรียนไปทางจังหวัดและทางท้องถิ่นแต่ก็ไม่ได้มีการดำเนินการแก้ไขที่ชัด* ปัญหาดังกล่าวนี้ ก็เป็นปัญหาหนักหน่วงและยึดเยื้อหากแต่ว่ามีลักษณะเป็นปัญหาที่จำเพาะพื้นที่กล่าวคือ แถบโรงเรียนและวัด ตลอดจนชุมชนบางจุด

3. ปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมระยะหลัง : กรณีมลภาวะอากาศที่มาจากตาดพุด (จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม พ.ศ. 2540)

จากการสัมภาษณ์ในท้องถิ่นพบว่า ปัญหานี้อาจมีสาเหตุหลายประการแต่ประการหนึ่งที่สำคัญได้แก่ การรुकล้ำเข้าหากันทั้ง ๆ ที่มีการแบ่งเขตโรงงานและเขตที่อยู่อาศัยตามผังเมืองที่กำหนดไว้ (ซึ่งรวมถึงนิคมอุตสาหกรรมด้วย) โดยเฉพาะทำให้โรงงานกับชุมชนซึ่งควรจะต้องอยู่ห่างกัน แต่ในความเป็นจริงกลับเข้ามามีเนื้อที่เชื่อมต่อกันเลย จากการศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เจาะลึกจึงได้ทราบว่ามีความพยายามขอเข้าเป็นส่วนหนึ่งของนิคมอุตสาหกรรมทั้ง ๆ ที่เคยมีการกำหนดเขตแดนไว้ตามหลักเกณฑ์ผังเมืองเรียบร้อยแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการกำหนดเขตพื้นที่เป็นเขตกันชน (Buffer Zone) ระหว่างเขตโรงงานกับชุมชนที่อยู่อาศัยระยะ 5 - 10 กิโลเมตร แต่น่าสังเกตก็คือ ความพยายามดังกล่าวนี้ ก็เพื่อสามารถได้ใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานของนิคมอุตสาหกรรมอย่างเป็นทางการได้ บางส่วนประสบความสำเร็จตามที่มีการผลักดันทางการเมืองและทางราชการ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ ภาวะความเสี่ยงอันตรายที่เพิ่มมากขึ้นเพียงเพราะขาดการคำนึงถึงหลักการและหลักวิชาดังกล่าวนี้ ประเด็นปัญหานี้ในภายหลังจึงย่อมากลายเป็นสาเหตุของความเดือดร้อนของชาวบ้านและโรงเรียนมาบตาพุด พันพิทยาการมาทุกปีที่สุดก็เป็นปีนี้

พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบได้แก่

1. โรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาการ ตั้งอยู่ห่างจากนิคมประมาณ 200 เมตร ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของนิคมฯ เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา (ม.1 - ม. 6) มีนักเรียน 982 คน ครู 47 คน (มีครูพักในโรงเรียน 8 คน รวมครอบครัวด้วยเป็น 28 คน)
2. วัดโสภณวราราม เป็นโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญ ตั้งอยู่ห่างจากนิคมประมาณ 300 เมตร ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของนิคม มีสามเณรบวชเรียน และพระรวมประมาณ 60 รูป
3. ชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้กับนิคม ด้านทิศตะวันออก ตะวันออกเฉียงใต้ และทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

*ในการประชุมทางวิชาการประจำปี พ.ศ. 2540 ของสมาคมพิษวิทยาแห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2540 (28 พฤศจิกายน 2540) ได้ดำเนินการภายใต้หัวข้อ “บทเรียนจากมาบตาพุด” ซึ่งทางคณะวิจัยได้รับมอบหมายให้จัดการประชุมในกลุ่มย่อยหัวข้อเรื่อง “สารพิษกับผลกระทบต่อชุมชน : จากปัญหาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” ด้วย

ข้อเท็จจริงรวบรวมจากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ประกอบกับการรายงานข่าวและการ
ร้องเรียนมีดังนี้

1. มีประวัติการร้องเรียนบ้าง เรื่องมลภาวะตั้งแต่ พ.ศ. 2536
2. ครูและนักเรียนวัดโสภณวราราม ร้องเรียนถึงหน่วยงานราชการระดับจังหวัด
เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2539 และวันที่ 26 พฤศจิกายน 2539 ว่าได้รับความเดือดร้อนเรื่อง
กลิ่นเหม็นจากโรงงานอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด
3. หนังสือพิมพ์ข่าวสดประจำวันวันที่ 18 มิถุนายน 2539 ลงข่าวว่าโรงกลั่นน้ำมัน
สตาร์รีไฟร์นึ่ง ก่อปัญหากลิ่นเหม็นจากแก๊สและเสียงดังทำให้ครูและนักเรียนโรงเรียนมาบตาพุด
พื้นพิทยาคารและพระเณรวัดโสภณวรารามเดือดร้อน
4. หนังสือพิมพ์ข่าวสด ประจำวันที่ 25 - 26 มิถุนายน 2540 หนังสือพิมพ์
เดลินิวส์ประจำวันวันที่ 25 - 26 มิถุนายน 2540 หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 26
มิถุนายน 2540 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 27 มิถุนายน 2540 ลงข่าวว่า โรงงานในนิคม
อุตสาหกรรมมาบตาพุดปล่อยมลพิษทำให้ครูและนักเรียนป่วย
5. หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ประจำวันที่ 6 สิงหาคม 2540 ลงข่าวว่านางสมใจ
วงศ์ศรยา ตายเนื่องจากสารพิษจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด
6. คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านมาบตาพุด จำนวน 12 หมู่บ้าน มีหนังสือที่
06/2540 ลงวันที่ 2 สิงหาคม 2540 ขอความร่วมมือให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระยอง
ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเพื่อแก้ไขปัญหา
มลพิษทางอากาศ

จากสภาพปัญหาและการร้องเรียน ตลอดจนการนำเสนอผ่านสื่อสารมวลชนต่าง ๆ
ดังกล่าวข้างต้นจึงนำไปสู่การตัดสินใจทางการเมืองในระดับสูงโดยคำสั่งของคณะรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงอุตสาหกรรมขณะนั้นให้จัดตั้งคณะกรรมการฯ ขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อติดตามและแก้ไขปัญหา
ดังกล่าวนี้

4. กลไกในการแก้ปัญหา

กลไกการรองรับปัญหายังมีลักษณะเน้นภาพรวมและโครงสร้างรวมศูนย์อย่างมาก
ตลอดจนขาดความเชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่ง
ทะเลตะวันออกนั้น มีแนวทางจัดตั้งคณะกรรมการด้านต่าง ๆ ทางสังคมอยู่แล้ว แต่ก็มิได้
ปรากฏถึงความเอาใจใส่หรือความสำนึกในความเร่งด่วนของปัญหา (โปรดดูภาคผนวก)

กล่าวคือ ภายใต้อคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (กพอ.)
นั้นมีอนุกรรมการบริหารการพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเล
ตะวันออก (อบพ.) ซึ่งภายใต้ อบพ. นี้ จะมีคณะทำงาน 2 ชุด ได้แก่ ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม
ชุดหนึ่ง และคณะทำงานด้านสังคมอีกชุดหนึ่ง

คณะทำงานทั้ง 2 ชุดนี้ จะประสานงานโดยผ่านเลขานุการ อบพ. ซึ่งตั้งอยู่ที่สำนัก
งานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย การติดต่อประสานงานจากจังหวัดต้อง
ผ่านกลไกนี้อีกที ที่น่าสังเกตคือช่องทางที่ภาคเอกชนในพื้นที่จังหวัดมิได้มีกลไกหรือช่องทาง ทาง

การในกลไกต่าง ๆ ที่กล่าวมาอย่างชัดเจนแต่อย่างไร จากสภาพปัญหาต่าง ๆ เราจึงกล่าวได้ว่า ยังขาดกลไกและเวทีที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ในที่นี้หมายรวมถึง ภาคธุรกิจเอกชนในพื้นที่ โดยเฉพาะภาคประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น และภาคราชการ สภาวะปัญหานี้เป็นเสมือน “หญ้าปากคอก” แต่มิได้รับการสนใจใส่ใจแต่อย่างไร ข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (15 มกราคม 2536)

ในแง่ของการตอบสนองขององค์กรในท้องถิ่นต่อปัญหาความเดือดร้อนข้างต้นนี้ นำสังเกตว่า หน่วยงานในระดับท้องถิ่น (อำเภอและตำบล และภายหลังได้แปรเป็นเทศบาลตำบล มาบตาพุด) ยังอ่อนแอเกินไปที่จะมีการตอบสนองต่อปัญหาความเดือดร้อนอย่างจริงจัง ที่เป็นเช่นนี้มีใช้ว่าขาดกลไกดูแลด้านปัญหาสังคมและชุมชนอย่างจริงจัง หากแต่มิได้เน้นหนัก และมีได้เพียงเสาะความพยายามกันเท่าที่ควรจะเป็นไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดความสนับสนุนและประสานงานใกล้ชิดจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดูแลปัญหาเหล่านี้ในส่วนกลาง

ข้อเสนอแนะทางนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องโครงการอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกข้างต้น คณะผู้วิจัย เห็นว่ามีประเด็นสำคัญบางประการอันเป็นนัยยะเชิงนโยบายดังนี้

1. มิตินโยบายสังคมของโครงการ โดยที่ลักษณะของโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน หลายฝ่าย ในบริบทที่ซับซ้อน แต่กลับขาดความสนใจในแง่ผลกระทบสืบเนื่องทางด้านนโยบายสังคมตลอดกระบวนการ ที่เห็นชัดเจนได้แก่ กรณีปัญหาเกี่ยวกับแรงงานในด้านต่าง ๆ ปัญหาชุมชนใหม่ ชุมชนเก่าและที่อยู่อาศัย ปัญหาการศึกษา เป็นต้น
2. นโยบายติดตามแก้ไขผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังและเป็นระบบ โดยเฉพาะกลไกการแก้ปัญหาในกรณีที่เป็นนิคมอุตสาหกรรมตามพระราชบัญญัตินิคมอุตสาหกรรม นั้น ภาวความรับผิดชอบตามกฎหมายตกอยู่ที่การนิคมแห่งประเทศไทย แต่ในความเป็นจริงก็ได้มีการเตรียมการอย่างเป็นรูปธรรมในงานด้านองค์กรดังกล่าว ในด้านวิชาการและความเชี่ยวชาญ รวมทั้งงบประมาณที่ได้เป็นระบบ การแก้ปัญหาที่ผ่านมาก็มักขึ้นอยู่กับปัจจัยการเมืองในระดับกรุงเทพมหานครมากกว่ากล่าวคือ การเรียกร้องต่อการเมืองส่วนกลางมีผลมากกว่าและระบบราชการปกติแทบจะช่วยเหลือปัญหาอะไรไม่ได้
3. การปรับปรุงกลไกการประสานนโยบายในระดับพื้นที่เขตอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกให้มีขีดความสามารถในการรองรับปัญหาที่มีลักษณะข้ามกรมข้ามกระทรวงให้มากขึ้น
4. ปรับปรุงโครงสร้างให้ประกันการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกลไกการรองรับและบริหารจัดการปัญหาที่สืบเนื่องจริงอยู่การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเช่น เทศบาลนับเป็นก้าวสำคัญแต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการส่งเสริมให้สามารถพัฒนารูปแบบและช่องทางที่หลากหลายเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถพึ่งพาอาศัยได้จริง
5. ส่งเสริมการใช้กระบวนการศึกษาวิจัยให้เป็นพื้นฐานของการเตรียมความพร้อมในการแก้ปัญหาการวิจัยเท่าที่ผ่านมามีทำให้เกิดความตระหนักถึงข้อจำกัดของกระบวนการวิจัยที่มีได้

มีฐานงานอยู่ร่วมกับชุมชนท้องถิ่น และในทำนองเดียวกัน การตอบสนองของกลไกต่างๆ ต่อสภาพปัญหาอันเกี่ยวเนื่องจากผลกระทบก็ยังมีลักษณะเป็นเชิงรายการมากไปบ้าง สมควรจะต้องเปิดกว้างแก่การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และที่สำคัญก็คือสมควรจะเน้นกลไกและเวทีประสานในระดับท้องถิ่นให้มากขึ้น

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฤษ เพิ่มทันจิตต์ และ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ **พื้นที่สามจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก**
รายงานวิจัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527.
- การนิคมแห่งประเทศไทย. รายงานสรุปโครงการนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก. กรุงเทพฯ :
สำนักงานโครงการนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก, 2533.
- ไกรยุทธ อีรตยานันท์ และ สุวัฒนา ธาดานิติ **อนาคตภาพสำหรับการพัฒนาภาคตะวันออก**
รายงานการวิจัยโครงการวิจัยเกี่ยวกับภาคตะวันออก จุฬาฯ 2528.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)** โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี :
2529
- คณะอนุกรรมการบริหารการพัฒนาชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเล
ตะวันออก, **แผนการปฏิบัติการในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองในเขตพัฒนาชายฝั่ง
ทะเลตะวันออก**, กันยายน 2535
- ปรีชา คูรินทร์พันธ์ สุริชัย หวันแก้ว ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ **ผลกระทบทางสังคมจากการ
พัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อชุมชน: ข้อสังเกตเบื้องต้นจากโครงการ
วิจัย, เอกสารฉบับที่ 2** เสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ผลกระทบจากการ
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อวิถีชีวิตของชาวภาคตะวันออก”, จัดโดย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ณ หอประชุมสถาบัน
วิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา, 6-7 ธันวาคม 2536
- พิเชษฐ์ อุดมรัตน์, รศ.นพ. **“ระบบงานกะกับปัญหาการนอนและสุขภาพ”** เอกสารประกอบ
การบรรยายในที่ประชุมอาเซียนศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งชาติครั้งที่ 6 16 - 18
มีนาคม 2537 โรงแรมสยามซิตี กรุงเทพฯ, 19 หน้า
- เพ็ญแข วัจนสุนทร. **ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อวิถีชีวิตของชาวภาคตะวัน
ออก. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยบูรพา) ปีที่ 2 ฉบับที่ 2**
มิถุนายน - ตุลาคม 2537. หน้า 7-23.
- มานูเอ็ล คาสเทลส์ (Manuel Castells) **“มิติทางสังคมของการพัฒนาอุตสาหกรรมในกลุ่ม
ประเทศอาเซียน : กรอบการวิเคราะห์”** ที่นำเสนอในการประชุมระหว่างประเทศเรื่อง
“Industrialization and Development : Focus on ASEAN” จัดโดย UNCRD
และสถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์ 21 - 28 สิงหาคม 2532 กรุงเทพฯ
แปลและเรียบเรียงจาก บทความภาษาอังกฤษ โดย สุริชัย หวันแก้ว และฉันทนา
บรรพศิริโชติ **จุลสาร ทางเลือกการพัฒนา ปีที่ 6 ฉบับที่ 3/2531** หน้า 3 -
21.

รายงานการวิจัยและพัฒนาเพื่อการจัดการศึกษาในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก

กรณีศึกษา : มาบตาพุด จังหวัดระยอง ของกองวิจัยการศึกษา, สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ตุลาคม 2533

บุญเดิม พันรอบ. “อุตสาหกรรมการต่อเรือประมงภาคตะวันออก. วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์. (มหาวิทยาลัยบูรพา) ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 มิถุนายน - ตุลาคม 2537.
หน้า 23-33.

สมชัย สายสุขสวัสดิ์ ผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อ
การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต วิทยานิพนธ์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2537

สุนันทา สุวรรณโณดม, และศิริวรรณ ศิริบุญ, โครงสร้างทางประชากรและสังคมกับความเป็น
อุตสาหกรรมและความเป็นเกษตรกรรมศึกษารณีสุมชนบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ, สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กุมภาพันธ์
2535

สุภาวงศ์ จันทวานิช รายงานผลการศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่บริเวณชายฝั่ง
ทะเลตะวันออก โครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อการจัดการศึกษาในบริเวณพื้นที่ชายฝั่ง
ทะเลตะวันออก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี
สิงหาคม 2529

สุริชัย หวันแก้ว และฉันทนา บรรพศิริโชติ, บรรณาธิการ, การใช้ทรัพยากรกับความขัดแย้ง
ทางสังคม : พลวัตของการเป็นนิกคกับการเลือกการพัฒนา, โครงการศึกษาทาง
เลือกการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก, สำนักนายกรัฐมนตรี
การพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก กรุงเทพมหานคร 2534 และ 2536

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สพช.) การพัฒนาพื้นที่บริเวณ
ชายฝั่งทะเลตะวันออก กรุงเทพฯ 2533.

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก,
มิถุนายน 2532

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระยอง. กลุ่มงานอนามัยสิ่งแวดล้อม. รายงานสถานการณ์มลพิษ
จากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง. สิงหาคม 2540.

หนังสือการประชาสัมพันธ์ของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย : เรื่อง นิคมอุตสาหกรรม
มาบตาพุด ชุมชนใหม่มาบตาพุดและท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด

อนุ ดารวัฒน์ แบบแผนการย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดชลบุรี วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
มหิดล 2531.

ภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น

Asia-Pacific Center, *Industrialization and Changes of Thai Society : The Effect of Japanese Cooperation on Thailand*, (Editor : Ogawa, Yuhei,) Sawara-ku, Fukuoka 814 Japan. (121 pages)

Atsushi KITAHARA & Osamu AKAGI eds, *New Phase of Urban-Rural Relation in Thailand with Special Reference to Labor and Life of Migrants in the Eastern Seaboard Region*, Interim Report, supported by Overseas Academic Research Fund, The Japanese Ministry of Education and Culture (Main Research Year 1987 : No. 62041060) March, 1989. (ภาษาญี่ปุ่น)

Blumer, Herbert, *Industrialization as an Agent of Social Change : A Critical Analysis*, Edited with an Introduction by David R. Maines and Thomas J. Morrione, Aldine de Gruyter, New York, 1990.

Hatch, Walter and Kozo Yamamura, *In Japan's Embrace : Building A Regional Production Alliance* Cambridge University Press, 1996.

Industrial Estate Authority of Thailand, *Map Ta Phut Industrial Estate and Urban Area. Map Ta Phut Industrial Port* (Memo. Undated).

Kitahara Atsushi and Akagi Osamu, Hen, THAI-KOGYO-KA TO CHIKISHAKAI NO HENDO, Kyoto, Horitsu-Bunkyo-Sha, 1995. (pp. 453) (in Japanese)
(คิตาฮาระ อัทสึชิ และ อาคางิ โอซามุ บรรณาธิการ *กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมกับการเปลี่ยนแปลงสังคมท้องถิ่นของไทย*. เกียวโต : สำนักพิมพ์โฮริทซุบุง เคียวฉะ 2538.

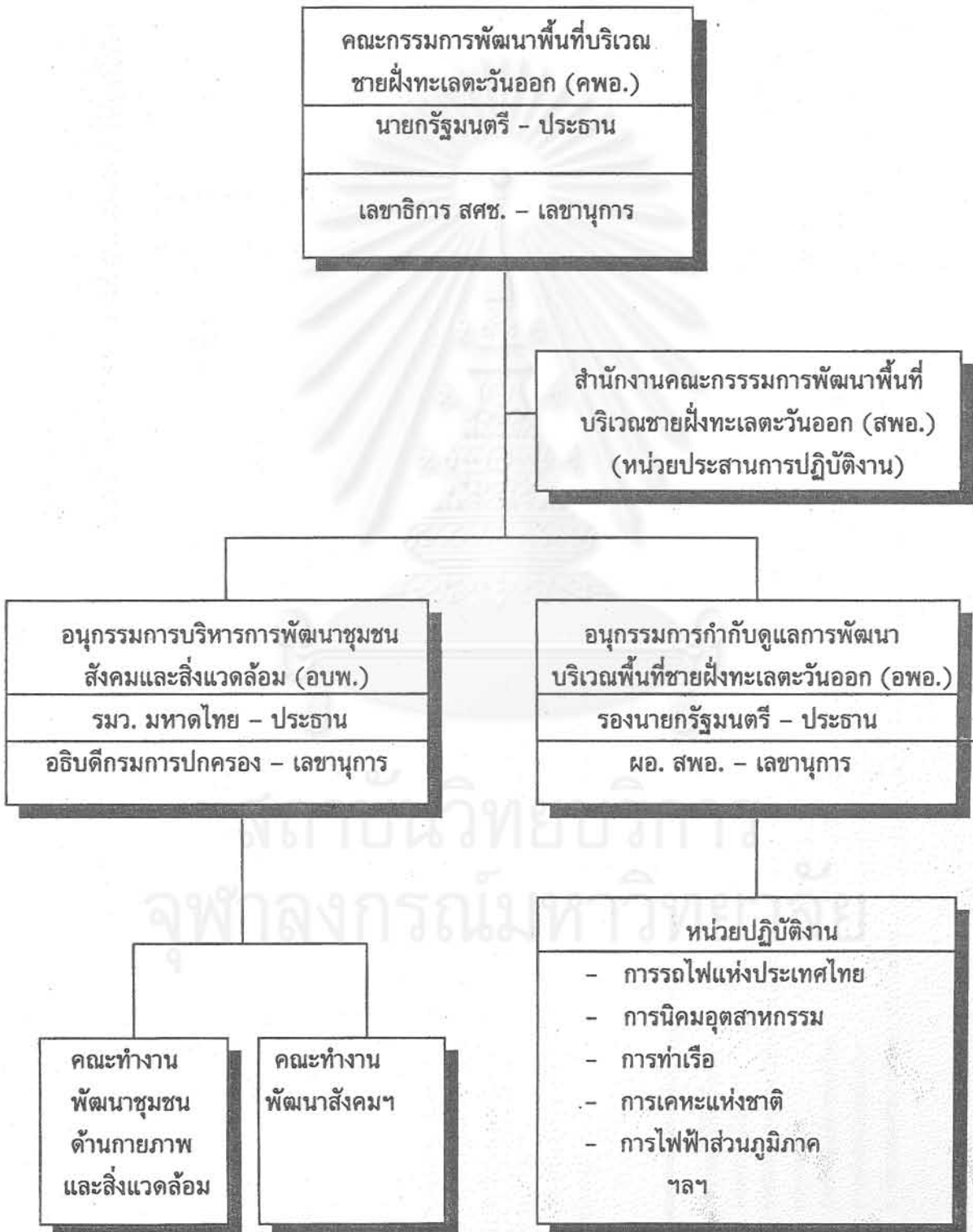
Prasit Swasyart, "The Social Impacts of Thailand's Eastern Seaboard Industrialization on Local Communities : A Case Study of Nakorn Village", Paper for the Seminar on Comparative Family Studies Center for Regional Studies Ryukoku University Kyoto, Japan, 26-31 January, 1995.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

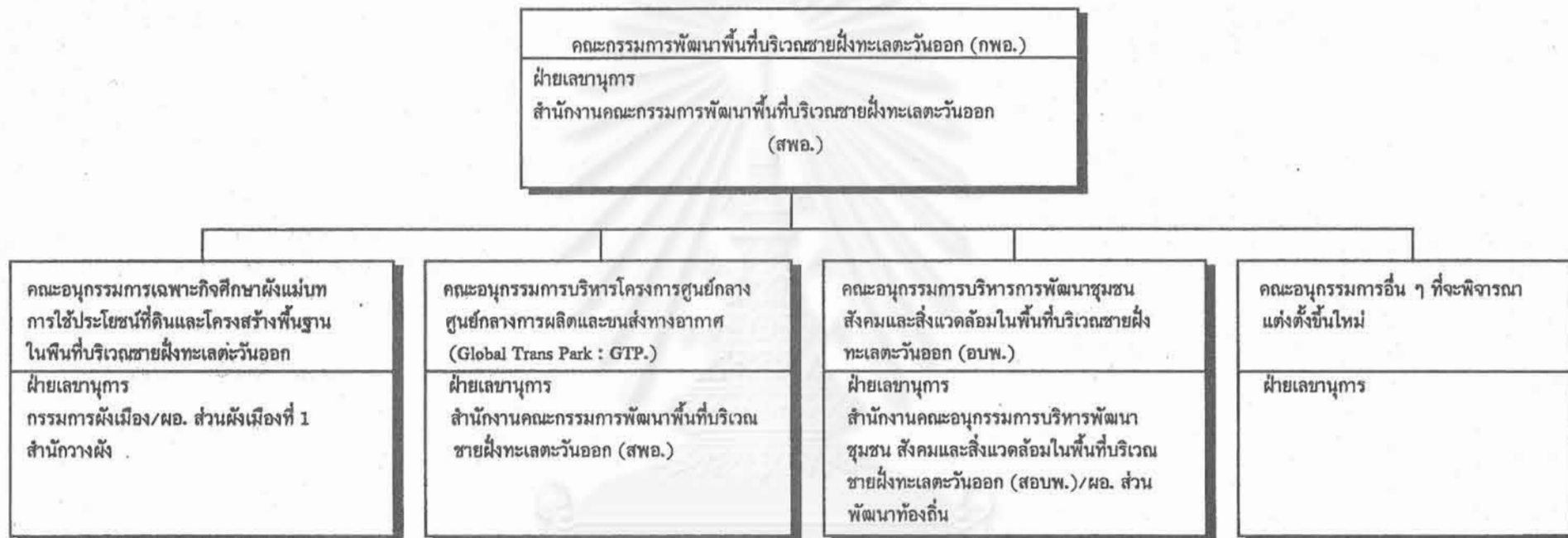
รูปที่ 6.1

แผนภูมิแสดงโครงสร้างองค์กรและระบบการบริหารพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก
(ช่วงแรก)

รูปที่ 6.2

แผนภูมิแสดงโครงสร้างคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (ปัจจุบัน)

หน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง

1. กรมการผังเมือง	7. กรุงเทพมหานคร	13. การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค	18. กระทรวงศึกษาธิการ
2. การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	8. กระทรวงคมนาคม	14. การสื่อสารแห่งประเทศไทย	19. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
3. กรมทางหลวง	9. กรมเจ้าท่า	15. องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย	20. บริษัท การบินไทย จำกัด
4. การท่าเรือแห่งประเทศไทย	10. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	16. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน	21. กรมการปกครอง
5. การรถไฟแห่งประเทศไทย	11. ทบวงมหาวิทยาลัย	17. เมืองพัทยา	22. การประปาส่วนภูมิภาค
6. บ. จัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จก.	12. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	23. การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย	24. กรมโยธาธิการ
			25. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
			26. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
			27. กรมชลประทาน
			28. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมพาณิชย์นาวี

ภาคผนวก 3

รายงานคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (ช่วงแรก)

1.	พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
2.	นายพิชัย รัตตกุล รองนายกรัฐมนตรี	รองประธานกรรมการ
3.	นายสมหมาย ชุนตระกูล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง	กรรมการ
4.	พลเอกสิทธิ จิรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
5.	พลเอกสิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
6.	นายอบ วสุรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
7.	นายโกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์	กรรมการ
8.	นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
9.	นายสมิทธิ์ สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
10.	นายณรงค์ วงศ์วรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
11.	เรืออากาศโทสุลี มหาสันตะ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
12.	นายมีชัย ฤชุพันธุ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
13.	นายสุวิ สิงห์เสนห์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง	กรรมการ
14.	นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
15.	นายบตี จุณณานนท์ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	กรรมการ
16.	นายเดชา บุญชูช่วย เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน	กรรมการ
17.	นายประวิทย์ รุยาพร เลขาธิการคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ	กรรมการ
18.	นายเจริญ อ่างเกียรติ ผู้อำนวยการสำนักผังเมือง	กรรมการ
19.	นายอภิลาศ โอสถานนท์ อธิบดีกรมวิเทศสหการ	กรรมการ
20.	พลเรือโท วินัย ไชยเพิ่ม ผู้บัญชาการฐานทัพเรือสัตหีบ	กรรมการ
21.	นายประภิต อุตตะโมท ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี	กรรมการ
22.	นายชัยวัฒน์ หุตะเจริญ ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี	กรรมการ
23.	นายวีรพงษ์ รามางกูร ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
24.	นายเสนาะ อุนากุล เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	กรรมการและเลขานุการ
25.	นายสชาติ พงษ์วิหค ผู้อำนวยการศูนย์วิเคราะห์และประสานงานแผนปฏิบัติการ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ